

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

ANDRA KAMMAREN

Nr 21

25 maj.

Debatter m. m.

Sid.

Onsdagen den 25 maj.

Fortsatt giltighet av valutalagen m. m.	6
Den allmänna ekonomiska politiken m. m.	8
Utbildningstiden för vissa värnpliktiga	50

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 25 maj.

<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 29, ang. pension åt assistenten hos riksdagens revisorer K. J. Hedberg.	3
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 147, ang. vissa anslag under elfte huvudtiteln (inrikesdep.).	3
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 43, ang. förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), m. m.	6
— nr 44, ang. förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning, m. m.	8
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. förslag till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 m. m.	50

Onsdagen den 25 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Sedan riksdagens båda kamrar förehåft och godkänt nedan omförmälda, uti bankoutskottets memorial nr 29 och statsutskottets memorial nr 147 framlagda voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

1:a omröstningen

(enligt bankoutskottets memorial nr 29):

»Den som i likhet med första kammaren vill bifalla vad bankoutskottet i sitt utlåtande nr 23 hemställt, eller att likalydande motionerna I:107 och II:127 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen och alltså i anledning av förevarande motioner I:107 och II:127 medgivit, att assistenten hos riksdagens revisorer Karl Johan Hedberg må från och med den 1 januari 1949 under sin återstående livstid uppbära en årlig pension av 600 kronor, att utgå av det under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslaget till pensioner åt f. d. befattningshavare m. fl.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst omröst-

ningsapparat, och utföll densamma med 51 Ja och 134 Nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 61 Ja och 55 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 51 Ja och 134 Nej, sammanräkningen visade 112 Ja och 189 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 147 punkten 1:o):

»Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna följande avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.

1. Avlöning till departementschefen	27 600
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	262 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	173 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	44 400
<u>Summa förslagsanslag</u>	<u>507 000;</u>

b) till Inrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 507 000 kronor,

röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) beslutat, att i personalförteckningen för inrikesdepartementet skall upptagas en befattning såsom byråchef i lönegrad Cr 10 samt att en av de i samma förteckning upptagna befattningarna såsom förste kanslisekreterare i lönegrad Ca 29 skall överföras till övergångsstat;

b) godkänt följande avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.

1. Avlöning till departementschefen	27 600
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	265 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	173 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	44 400

Summa förslagsanslag kronor 510 000;

c) till Inrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisat ett förslagsanslag av 510 000 kronor.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 80 Ja och 120 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 66 Ja och 62 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster eller	80 Ja och 120 Nej,
sammanräkningen visade	146 Ja och 182 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 147 punkten 2:o):

»Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande avlöningsstat för överståthållarämbetet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till överståthållaren och underståthållaren, förslagsvis	39 000
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis ..	1 646 000
3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis ..	10 200
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	1 041 200
5. Rörligt tillägg, förslagsvis ..	283 600

Summa förslagsanslag kronor 3 020 000;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Överståthållarämbetet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 3 020 000 kronor,

röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande avlöningsstat för överståthållarämbetet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till överståthållaren och underståthållaren, förslagsvis	39 000
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis ..	1 646 000

3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis	10 200
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	991 200
5. Rörligt tillägg, förslagsvis	283 600
Summa förslagsanslag kronor	2 970 000;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Överståthållarämbetet: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 2 970 000 kronor.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 83 Ja och 119 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 51 Ja och 77 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster eller	83 Ja och 119 Nej,
visade	134 Ja och 196 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 147 punkten 3:o):

»Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till landshövdingarna, förslagsvis	590 000
--	---------

2. Avlöningar till övriga tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis	8 000 000
3. Avlöningar till tjänstemän å övergångsstat, förslagsvis	235 000
4. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a. Ersättning till sakkunniga för biträde vid utredningar m.m., förslagsvis	10 000
b. Ersättning till militärassistenter, förslagsvis	70 000
c. Ersättning till inkvarteringschefer, förslagsvis	10 000
5. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	11 050 000
6. Särskilda löneförmåner till ordinarie tjänstemän (representationsbidrag till landshövdingarna), förslagsvis	127 000
7. Tilläggsförmåner åt befattningshavare å äldre stat, förslagsvis	13 000
8. Rörligt tillägg, förslagsvis	2 145 000
Summa förslagsanslag kronor	22 250 000;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 22 250 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50:

Fortsatt giltighet av valutalagen m. m.

Avlöningsstat.	
1. Avlöningar till landshövdingarna, förslagsvis ..	590 000
2. Avlöningar till övriga tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis	8 000 000
3. Avlöningar till tjänstemän å övergångsstat, förslagsvis	235 000
4. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a. Ersättning till sakkunniga för biträde vid utredningar m. m., förslagsvis ..	10 000
b. Ersättning till militärassistenter, förslagsvis	70 000
c. Ersättning till inkvarteringschefer, förslagsvis	10 000
5. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	10 850 000
6. Särskilda löneförmåner till ordinarie tjänstemän (representationsbidrag till landshövdingarna), förslagsvis	127 000
7. Tilläggsförmåner åt befattningshavare å äldre stat, förslagsvis	13 000
8. Rörligt tillägg, förslagsvis	2 145 000
Summa förslagsanslag kronor	22 050 000;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 22 050 000 kronor.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 90 Ja och 118 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 64 Ja och 68 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller

90 Ja och 118 Nej,

visade

154 Ja och 186 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 176—179, bevillningsutskottets betänkanden nr 44 och 47, första lagutskottets utlåtanden nr 44 och 45, andra lagutskottets memorial nr 33 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 53.

§ 3.

Fortsatt giltighet av valutalagen m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 april 1949 dagtecknad proposition nr 206, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t finge meddela förordnande som avsåges i 1 § valutalagen i överensstämmelse med det förslag till

Fortsatt giltighet av valutalagen m. m.

förordning om ändring i valutaförordningen den 25 februari 1940 (nr 97), som fogats vid statsrådsprotokollet den 1 april 1949.

Enligt förslaget till förordning om ändring i valutaförordningen den 25 februari 1940 skulle 1, 13 och 20 §§ erhålla nedan angivna ändrade lydelse:

Gällande lydelse.

1 §.

I denna — — — svenskt mynt.

Såsom bosatt här i riket anses enligt denna förordning, i vad angår fysisk person, svensk medborgare med fast bostad i Sverige, så ock utlänning, som haft fast bostad i Sverige sedan den 25 november 1939. Juridisk person skall anses vara bosatt i det land, där styrelsen har sitt säte eller, om styrelse icke finnes, där huvudkontoret är beläget.

13 §.

Här i riket bosatt, som gentemot utlandet äger rätt att kräva betalning eller som ådragit sig betalningsskyldighet gentemot utlandet, må ej medgiva anstånd med eller uppskjuta betalningen eller träffa avtal om betalning annorledes än med vanliga betalningsmedel *med mindre det följer av handelsbruk eller annan sedvänja eller eljest betingas av omständigheterna.*

20 §.

Lika med — — — försök därtill.

Föreslagen lydelse.

1 §.

I denna — — — svenskt mynt.

Såsom bosatt här i riket anses enligt denna förordning, i vad angår fysisk person, svensk medborgare med fast bostad i Sverige, så ock utlänning, som haft fast bostad i Sverige sedan den 1 januari 1947. Juridisk person skall anses vara bosatt i det land, där styrelsen har sitt säte eller, om styrelse icke finnes, där huvudkontoret är beläget.

13 §.

Här i riket bosatt, som gentemot utlandet äger rätt att kräva betalning eller som ådragit sig betalningsskyldighet gentemot utlandet, må ej medgiva anstånd med eller uppskjuta betalningen eller träffa avtal om betalning annorledes än med vanliga betalningsmedel, *såvitt ej annat följer av handelsbruk.*

20 §.

Lika med — — — försök därtill.

Vad i 19 § är stadgat angående straff för den som uppsåtligen genom oriktig uppgift förskaffar sig rätt eller tillstånd, som avses i nämnda paragraf under 3), skall äga tillämpning jämväl beträffande den som uppsåtligen genom oriktig uppgift försöker skaffa sig sådan rätt eller sådant tillstånd.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 310 av herr *Mannerskantz* och den andra inom andra kammaren under nr 397 av herr *Edström* jämte tre av kammarens övriga ledamöter. I

dessa motioner hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 310 och II: 397, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, dock att 24 § förslaget till förordning om ändring i valutaförordningen den 25 februari

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

1940 (nr 97) skulle hava annan, av utskottet angiven lydelse.

Reservation hade avgivits av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka hemställt, att riksdagen måtte avslå de föreslagna ändringarna i 1, 13 och 20 §§ valutaförordningen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **WIBERG**: Herr talman! Dagens föredragningslista är, som vi veta, lång, och nästa punkt torde komma att taga åtskillig tid i anspråk. Då problemställningen är klarlagd genom innehållet i motionen resp. utskottets motivering och i reservationen, anser jag icke erforderligt att ingå på någon argumentering. Jag ber därför, herr talman, att med hänsyn till vad jag nu anfört endast få hemställa om bifall till utskottets förslag med den ändring däri som yrkats av herr *Nordenson* och mig i den till utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr **ANDERSSON** i Munkaljungby: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 april 1949 dagtecknad

proposition nr 208, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning;

2) lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; samt

3) lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

dels ock medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 1 § lagen med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning erhålla följande lydelse:

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tretusenfemhundra miljoner kronor.

I samband med förevarande proposition, i vad densamma rörde den föreslagna lagen om riksbankens sedelutgivning, hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 311 av herrar *Velander* och *Mannerskantz* och den andra inom andra kammaren under nr 398 av herrar *Hagberg* i Malmö och *Edström*. I dessa motioner hade hemställts, »att riksdagen för sin del måtte antaga följande

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

lydelse av § 1 i Kungl. Maj:ts i proposition nr 208 framförda förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning:

§ 1.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tretusentvåhundra miljoner kronor.»

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i sin motivering anfört i fråga om utformningen av den allmänna ekonomiska politiken;

B) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; samt

2) lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassa-reserv;

C) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del samt med avslag å likalydande motionerna I: 311 och II: 398 antaga vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

D) medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Reservationer hade avgivits

I) *Vid punkten A i utskottets hemställan* (ang. utformningen av den allmänna ekonomiska politiken):

1) av herrar *Andersson* i Örnsköldsvik, *Fröderberg* och *Schmidt*, vilka an-

sett, att utskottets yttrande bort hava av reservanterna angiven lydelse;

2) av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort avfattas på sätt dessa reservanter angivit;

3) av herrar *Näsgård* och *Persson* i Norrby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort givas den lydelse, som föreslagits av nämnda reservanter;

II) *Vid punkten C i utskottets hemställan* (ang. lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivning):

av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka yrkat, att riksdagen i anledning av likalydande motionerna I: 311 och II: 398 måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning med den ändringen, att 1 § skulle hava följande lydelse:

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tretusentvåhundra miljoner kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **WIBERG**: Herr talman! Till bankoutskottets utlåtande ha som bekant fogats separata reservationer av de borgerliga partiernas representanter. Det är ganska naturligt att så har skett. När det gäller den ekonomiska politiken stå de borgerliga partierna ju i avgörande hänseenden på samma grundval. Naturligtvis utesluter detta ingalunda, att olika meningar kunna göra sig gällande inom vissa sektioner eller om vilka medel som i en given situation böra tillämpas.

De ekonomiska motsatsställningarna ha under årens lopp så grundligt ventilerats i riksdagen, i tidningspressen och från talarstolarna ute i landet, att det i dag inte kan vara behövt att göra en närmare analys av frågeställningarna och de olika partiernas ställ-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

ningstaganden till alla de problem som man brukar hänföra under den allmänna ekonomiska politiken. Jag vill givetvis inte heller taga kammarens tid i anspråk alltför länge. Jag skall därför försöka undvika att alltför mycket fördjupa mig i fullmäktiges yttrande, propositionen, utskottsmajoritetens förslag och reservationerna.

Vad som enligt min mening under gångna tider utgjort något karakteristiskt för den svenska politiken och vad som jag uppfattar som ett av de bästa och mest uppskattningsvärda dragen i svensk politisk utveckling, har varit strävandena att så vitt möjligt söka överbrygga motsatser för att komma fram till en gemensam praktisk lösning. Så skedde i stor utsträckning före och i viss mån under kriget. Före kriget betecknades Sverige i andra länder som medelvägens land. Meningarna bröto sig givetvis mot varandra, men man försökte att låta framåtskridandet fortsätta i en naturlig takt. Efter krigets slut, då ett enda parti hade den politiska makten, anlade man emellertid helt andra synpunkter. Man strävade inte längre efter samförståndslösningar utan ville realisera den socialistiska framtidsdrömmen. I en omfattning som aldrig tidigare sökte det socialdemokratiska partiet föra ut en extrem ideologisk uppfattning på det praktiska livets fält. De gångna årens ekonomi kännetecknas av en hel serie misstag och felbedömningar. Hade man tillämpat — om jag så får använda uttrycket — det gamla politiska spelsättet, skulle åtskilligt av vad som nu icke är bra ha varit annorlunda och bättre. Jag tror emellertid inte att jag misstar mig, om jag säger, att även bland de politiskt aktiva socialdemokraterna ett mycket stort antal minst sagt tvivlar på att den ekonomiska socialismen leder till ett lyckligt resultat när den konfronteras med verkligheten. Endast den som är ohjälpligt och fanatiskt fången i en ideologi — på samma sätt som vissa kommunist-

ter på sitt område äro fångna av sin olycksaliga ideologiska uppfattning — kan undgå att dagligen lägga märke till vilken snedvridning och vilken skada som blivit följden av de strävanden som kännetecknat efterkrigsåren, eller med andra ord som blivit konsekvenserna av regeringspolitiken.

Jag hoppas att finansministern inte tar illa upp, då han nu från motståndarhåll får det erkännandet att han säkerligen öppnade ögonen på många, när han tidigare i år målade en mycket ärlig bild av sina förhoppningar om det framtida, renodlat socialistiska samhället. Så länge det socialdemokratiska partiet ställer upp för sig sådana framtidsmål, tror jag för min del icke det är möjligt att överbrygga den djupa klyfta i de mest fundamentala frågorna, som finns mellan regeringspartiet och de borgerliga partierna. Det är två oförenliga system som stå emot varandra. Jag tror också att det icke skadar, att detta förhållande på nytt understrykes här i riksdagen, i all synnerhet som ordet samförstånd inte så sällan föres på tungan av ledande politiker inom majoritetspartiet.

I högerreservationen ha vi gjort en antydan om vissa förhållanden, som bli aktuella på kort men framför allt på lång sikt. En ansvarig ledning för ett land får naturligtvis inte stirra sig blind på endast den närmaste framtidens problem. Vi ha berört den bekymmersamma befolkningsutvecklingen. Vi gå här i Sverige till mötes en period, under vilken de arbetsföra åldrarna minskas. Jag skall lämna därhän i vilken omfattning vi alltför hårt tära på vårt lands naturtillgångar. Säkert är att det på många håll i världen äger rum en exploateringsprocedur, av vilken vi under kommande år icke kunna förbli oberörda. Sverige är ett land med stor import och stor export, det är ett land som med andra ord är långt ifrån oberoende av världsutvecklingen och världsmarknaden. Vi ha också att kon-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

kurrera med andra folk, vilka av olika skäl äro inriktade på att under många år framåt leva på en lägre standard än den vårt folk nu har.

Det finns säkerligen inte någon som kan förneka, att jag har tecknat en riktig bild av dessa negativa faktorer när det gäller en utveckling på längre sikt. Det måste också för envar framstå såsom ett obestriddigt faktum, att om vi vilja hålla och förbättra det svenska folkets levnadsstandard trots den ökade konkurrensen i framtiden, trots de svårigheter i övrigt som kunna skönjas vid horisonten, så måste vi till det yttersta utnyttja alla maskinella, organisatoriska och andra liknande hjälpmedel.

Men, herr talman, om man ger mig rätt i detta mitt resonemang, får man också en mycket god utgångspunkt för ett uppdragande av de linjer, efter vilka den ekonomiska politiken inte bara på kort utan också på lång sikt bör föras. Vi måste ge största möjliga utrymme åt de produktiva krafterna, såsom det också medgivits ifrån olika politiska partiers sida. Men jag vill för min del starkt poängtera att i det aktuella läget behövs härvidlag ett vidgat utrymme. Vi måste sträva efter att ersätta den mänskliga arbetskraften med maskiner. En maskin som inte längre är modern kan inte längre godkännas. Så resonerade man före kriget inom de företag som ville göra anspråk på att vara moderna. Vi måste frigöra oss ifrån den föreställningen, att kapital är något mer eller mindre suspekt. Det är ett samfällt intresse att man allmänt i vårt land lär sig förstå, att kapital i form av anläggningar, kraftverk, maskiner och allt annat sådant är något som är nyttigt för hela folkhushållet och är en nödvändig betingelse för en godtagbar levnadsstandard.

Hurudant är då vårt lands ekonomiska utgångsläge? Ja, naturligtvis skall man inte underskatta våra resurser och vårt näringslivs inneboende styrka, men

säkert är att som en följd av de senaste årens politik de allmänna förutsättningarna nu äro betydligt sämre än vad som är önskvärt. Jag skall inte ge mig in på någon detaljerad analys. Vi ha förtårt våra utlandsfordringar i den mån detta varit möjligt. Vi ha levt över våra tillgångar. Vår valutareserv är allt annat än tillfredsställande, med alla de olägenheter, som därav följa. Även i årets planer ingår en ganska omfattande förtäring av en väsentlig del av vår icke alltför imponerande pundreserv. Vi ha fört en politik, som har lett till statsingripanden och fastlåsning på snart sagt alla områden. Den enskilda människans sunda initiativ har inte längre tillräckligt spelrum. Vi ha också, under motivering att staten behöver inkomster, fört en skattepolitik, vars största fara enligt min mening ligger däri, att de unga inte känna samma sporre som den äldre generationen att bemöda sig att göra sitt allra bästa. Vad oss äldre beträffar är det nu en gång så — det skall jag villigt erkänna — att tröghetens lag betyder åtskilligt och att man nog i regel fortsätter och arbetar vidare på grund av ambition. Vi ha genomfört investeringsbegränsningar, som blivit så omfattande att de också fått gå ut över sådana anläggningar, som ur produktiv synpunkt borde ha varit välkomna. Vi ha vid avvägningen mellan investeringar och konsumtion i alltför hög grad fallit undan för kortsiktiga önskemål. Vi ha nu inte längre råd att rationalisera, modernisera och utvidga vår maskinpark, för att nu nämna ett exempel på sådant, som ur landets synpunkt vore önskvärt. Härtill sakna vi pengar, men ändå ha vi samtidigt, för att ta ett drastiskt exempel, låtit sedelpressarna frambringa tusentals miljoner kronor i nya sedlar.

Det är alltid bittert för vem det vara månede att se en obehaglig sanning i vitögat. Men det engelska folket hade tillräcklig karaktärsstyrka att göra detta, när kriget väl var slut. Det insåg,

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

att den egna konsumtionen en viss tid framåt måste hållas tillbaka för att England åter skulle kunna växa sig starkt. Vi befinner oss i Sverige enligt min mening i princip i samma läge, även om vi naturligtvis inte skulle behöva gå så hårt fram, som det var nödvändigt i England och kanske fortfarande är. Men det är min uppriktiga mening, att vi också med ganska långtgående medel måste hålla konsumtionen tillbaka för att skapa förutsättningar för att välståndskurvan åter skall komma att gå uppåt. Detta är inte något populärt konstaterande, men åtminstone från socialdemokratiskt håil kan man väl rimligen inte anmäla en avvikande mening. Jag vill tillåta mig att i detta sammanhang hänvisa till punkt 5 i det socialdemokratiska 8-punktsprogrammet, där det heter: »Läget nödvändiggör emellertid en begränsning av den omedelbara konsumtionen.»

Vi äro alla överens om att någon verklig samhällsekonomisk balans f. n. inte finnes och att det först när en dylik uppnåtts blir möjligt att befria oss från hela den nuvarande stora floran av krisingripanden. Men det gäller då att söka skapa balans på rimlig tid, och detta kan, såvitt jag kan finna, inte ske om vi inte äro beredda att ta både olägenheter och risker. Vi måste så snart som möjligt komma tillbaka till ett rörligt system. Det går i längden inte heller att avhända sig de penningpolitiska vapnen. Vi måste komma ifrån låsta priser, låsta löner, hyror och räntor, investeringsbegränsningar och allt dylikt, så att de fria krafternas spel ånyo kan få nödigt utrymme. Om en konsumtionsminskning kan uppnås genom frivilligt sparande är detta naturligtvis lyckligt. Varom icke återstår det säkerligen intet annat att göra än att gå ännu längre på konsumtionsbeskattningsvägen. Detta innebär naturligtvis, att man bör vara mån om att välja sådana skatteformer, som icke få produktionshämmande verkan.

Det är alldeles klart, att allmänna lönestegringar i nuvarande läge inte skulle vara önskvärda ur samhällets synpunkt, men snarast möjligt måste fastlåsningen elimineras; i längden kunna inte låsta löner undgå att verka hindrande i produktionsavseende.

Det är, herr talman, beklagligt, att man inte kan rekommendera att på en gång stryka alla ingripanden och restriktioner. Det vore emellertid felaktigt att till exempel förorda, att sådana kvantitativa regleringar inte skulle finnas, som verka återhållande på konsumtionen av varor av mer eller mindre utpräglad lyxkaraktär — detta för att nu nämna ett ytterlighetsfall. Man måste emellertid hela tiden sikta på att efter en kort övergångsperiod nå ett sådant system, som före kriget ledde till en obestriddlig och relativt sett stark ökning av nationalinkomsten. Med socialiserings- och stelhetsystemen når man inte detta mål.

Jag skall, herr talman, ägna endast några få ord åt frågan om lagstiftningen beträffande riksbankens sedelutgivning. Naturligtvis skall jag inte uppta kammarens tid med att utveckla de olika uppfattningarna om sedelutgivningsreglernas betydelse för prisnivån och för landets ekonomi över huvud taget. Det är uppenbart att man inte skall hysa en överdriven tilltro till den magiska förmågan hos regler, som begränsa eller kanske temporärt medgiva en ökning av sedelmängden. Men man skall inte heller söka föreställa sig, att det är betydelselöst vilka regler som härvidlag finnas. I denna fråga föreligger en enligt min mening mycket beaktansvärd högermotion, och jag skall be att få hänvisa i främsta rummet till innehållet i denna motion. Jag finner läget vara sådant, att framställningen om ökad sedelutgivningsrätt bör avslås på det att de penningvårdande myndigheterna härigenom skola tvingas att föra en annan och sundare ekonomisk politik.

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

Jag skall också med några få ord beröra frågan om bankaktiebolags kassareserv. På den punkten föreligger icke någon reservation. Som bekant är det fråga om en beredskapslag; den har enligt mångas uppfattning fått en allt annat än lycklig utformning. Jag föreställer mig, att finansministern också är beredd medgiva att så är fallet. Vi må emellertid hoppas, att denna lag inte skall behöva tillämpas och vidare att vederbörande måtte beakta utskottets påpekande, att det härvidlag är fråga allenast om en provisorisk lagstiftning, som kunnat förordas endast i avvaktan på en, som utskottet säger, »ur principiell synpunkt mera tillfredsställande lösning».

Herr talman! Jag skall sluta mitt inlägg i denna del med att något beröra valutafrågan. Meningarna ha ju gått starkt isär i frågan om en eventuell depreciering av den svenska kronan. Utskottsmajoriteten har i likhet med majoriteten i bankofullmäktige och regeringen ansett, att det inte ens bör vara tal om någon depreciering. På annat håll har man sagt, att Sverige för mycket länge sedan borde ha företagit en depreciering, även om övriga länder i Europa inte vidtagit en sådan åtgärd. När apprecieringen företogs i juli 1946 förutsatte denna åtgärd, att en sådan politik skulle komma att föras som innebure en samhällsekonomisk balans. Denna förutsättning har inte uppfyllts, och följderna härav har blivit, att apprecieringen medverkat till en ur samhällets synpunkt inte önskvärd för stor konsumtion. Det är uppenbart att en övervärdering och en undervärdering av en valuta äro felaktiga båda två. Det råder knappast något tvivel om att den svenska kronan för närvarande är övervärderad. Jag skulle för min del också tro, att det endast är en tidsfråga, när det blir nödvändigt att företa en justering. Avgörandet i det avseendet beror naturligtvis i första hand på exportmöjligheterna.

Jag lade i dag märke till en tidningsartikel av professor Gårdlund, vilken i detta sammanhang kan vara av ett visst intresse. Jag skall tillåta mig att citera några få rader. Professor Gårdlund säger: »Och man kan slutligen säga, att hela devalveringsfrågan för oss är en fråga om de tendenser som den närmaste framtiden rymmer. Om efterfrågan på våra exportvaror och vårt kostnadsläge fortsätter att utvecklas i ogynnsam riktning, synes en devalvering bli den minst olämpliga metoden.» Tidigare i artikeln har professor Gårdlund utvecklat sina synpunkter på det förhållandet, att en devalvering i och för sig inte innebär någon patentrösning. Jag skall i det avseendet anföra ett kort citat: »Om den höga kursen via en importprisstegring kommer att utlösa stegrade inkomstanspråk från intresseorganisationerna, uppstår ett ständigt flyende jämviktsläge. Liksom fallet varit i Frankrike både före och efter kriget, upphäves devalveringens primära fördelar av en prisstegring, som snart medför ett behov av ny devalvering. Häri ligger den viktigaste invändningen mot en växelkursstegring i nuvarande läge.» Det är alldeles klart att det är fråga om en mycket betydelsefull och mycket ingripande åtgärd. En devalvering i dagens läge skulle medföra både för- och nackdelar. Det är också tydligt, att den enklaste utvägen, om man vill vinna en temporär lättnad, är att företa en depreciering. Men de beslutande myndigheterna ha skyldighet att bedöma en sådan här viktig fråga ur de vidaste aspekter. I högerreservationen ha vi också ställt valutaspoersmålet mot bakgrunden av det dominerande problemet, nämligen balansen och den inre stabiliseringen.

Det kan måhända intressera kammaren att höra, att någon dag efter det högerreservationen avlämnats fick Sverige besök av en mycket framstående amerikansk nationalekonom, mr Erik Kjellström i den amerikanska industriens

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

utredningsinstitut, som har i uppdrag att göra en snabbutredning om det ekonomiska läget i Västeuropa. Jag tillåter mig citera några rader ur en intervju med mr Kjellström: »Den 6 maj flög jag från New York. Praktiskt taget varje dag sedan jag satt min fot på europeisk mark har jag varit invecklad i timslånga diskussioner om valutaproblem. Devalvera eller inte är den stora frågan. Jag har hört många skäl för och emot. Alla sitta nu och vänta på pundet.» Och så slutar mr Kjellström med att säga: »För egen del anser jag, att den inre stabiliseringen måste komma i första hand, annars tjänar en devalvering ingenting till.»

Jag tror att det finns åtskilligt av överensstämmelse mellan detta uttalande och den tankegång, som vi givit uttryck åt i högerreservationen.

I den praktiska politikens intresse skulle jag emellertid vara beredd att göra den jämkningen, att jag gärna förordar en omedelbar devalvering, om nämligen statsmakterna slutgiltigt och bestämt besluta sig för att föra en effektiv politik, som man kan se inom rimlig tid bör leda till en inre stabilisering. Fortsätta vi emellertid som hittills, blir följden att vi en vacker dag, därför att vi inte kunna sälja våra varor utomlands, tvingas att devalvera kronan utan att därmed ha vunnit den fördel, som på längre sikt varit möjlig. I så fall är det också långt ifrån uteslutet, att en sådan situation skulle kunna uppkomma, då man på nytt måste överväga en devalvering.

Det skulle, herr talman, naturligtvis kunna finnas åtskilligt att tillägga, men jag vet att kammaren sätter värde på om dagens anföranden inte bli alltför långa. Jag skall därför sluta mitt anförande med det nu anförda och ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag med de ändringar däri, som påyrkas i den reservation, som avgivits av herr Nordenson och mig.

Herr SCHMIDT: Herr talman! I anslutning till den av herr Andersson i Örnköldsvik m. fl. avgivna reservationen ber jag att få framföra några synpunkter på den föreliggande frågan, som inte direkt torde framgå av reservationen.

Jag erinrar då om att i remissdebatten 1947 framhöll, om jag minns rätt, herr statsministern tre punkter såsom väsentliga i vår ekonomiska politik, nämligen skydd mot den utländska prisstegringen, investeringskontrollen och priskontrollen. Sedermera tillkom ju 8-punktsprogrammet. Inledningsvis skulle jag vilja beröra de två första punkterna i ett sammanhang. Dessa frågor spela en betydande roll i den allmänna ekonomiska politiken, dock kanske ej så, som man möjligen tror. Beträffande priskontrollen vill jag förutskicka, att jag ingalunda helt varit motståndare till densamma; jag har nämligen i cirka fem år varit ledamot av och sektionschef i priskontrollnämnden. Men läget i dag är ett annat än tidigare. Jag skulle vilja förklara detta med ett exempel. Under den tid jag satt i priskontrollnämnden gällde det många gånger att bestämma sig för om man skulle följa de utländska varunoteringarna och låta fabrikanterna basera sina kalkyler på dessa, eller om man skulle låsa prislägena för viss tid. För min del höll jag på att man skulle följa noteringarna, ty jag väntade mig, att den tid skulle komma, då det skulle bli pris-sänkningar. Nu har det inträffat att en vara, som varit utsatt för ett mycket starkt prisfall under den sista tiden, av priskontrollnämnden åsatts en notering, som ligger högre än den som fabrikanterna i Sverige kunna inköpa samma vara till. Senast i går hörde jag, att priset var cirka 15 öre lägre än priskontrollnämndens. Vad vill jag ha sagt med detta exempel? Jo, att en priskontroll verkar bromsande på prisändringar i båda riktningarna. Den bromsar prishöjningar, men den bromsar också

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

prissänkningar. Den kan i gynnsamma fall stoppa en prishöjning, men den kan också i ogynnsamma fall förhindra en prissänkning. Beträffande konsumtionsvarorna skulle jag vilja säga, att frågan har i allra högsta grad en psykologisk sida. Går jag in i en butik och anmärker på en prishöjning på en vara eller på att jag inte längre får kassarabatt, så får jag genast till svar av handlanden, att det är priskontrollnämnden, som varit framme igen, och så falla vi i varandras armar; både säljare och köpare enas om hur galet det hela är och, förlåt uttrycket, herr talman, vi skälla på staten och på priskontrollnämnden och på herr Wigforss, som egentligen ingenting har med dessa saker att göra.

Det har nu tillsatts en delegation, som håller på att utreda priskontrollnämndens direktiv. Jag skulle vilja rikta en allvarlig vädjan till regeringen att betänka dessa synpunkter. Vi ha under dessa gångna år mer och mer vant oss vid behovet av regleringar av olika slag. Vi tro att priskontrollen skyddar konsumenterna, särskilt de små inkomstagarna. Jag är av den uppfattningen att priskontrollnämnden icke kan ge dem det skydd som de väntat sig. Jag är övertygad om att i fråga om vissa konsumtionsvaror skulle våra husmödrar ensamma — med pressens hjälp — vara minst lika goda priskontrollanter som priskontrollnämnden.

I vår reservation antyda vi, att överkonjunkturen bör dämpas, om vi skola få någon fart på vår export. Att härav kunna följa vissa olägenheter äro vi ju alla på det klara med. Det är också förutsatt i åttapunktsprogrammet i punkterna 1, 3, 4, 5 och 8, vilkas innehåll jag icke skall bekymra kammaren med nu. Vad jag vill framhålla med det sagda är, att det innehåller några faktorer, som äro ägnade att bidra till en sänkning av produktionskostnaderna och lämna en kompensation för den fördyring av levnadskostnaderna, som

kan bli en följd av en sänkning av kronan.

Därmed är jag inne på valutafrågan. Att en sänkning av kronan befördrar exporten äro vi väl alla övertygade om. Men man fruktar en sprängning av stabiliseringspolitiken, därför att vi skulle kunna få höjda importpriser, särskilt för konsumtionsvaror. Då vill jag ställa frågan: Hur var det 1946 vid apprecieringen? Motivet till apprecieringen var ju att vi skulle skydda oss mot en väntad allmän prisstegring. Den blev icke riktigt den som vi hade tänkt oss. Men det inträffade något annat efter apprecieringen. Det var det att utländska exportörer helt eller delvis höjde sina priser så att vi icke hade den glädje vi tänkt få av sänkta importpriser.

Är det nu en alltför vågad hypotes att antaga, att vid en depreciering av den svenska kronan och i en fallande marknad de utländska exportörerna också måste följa med, åtminstone delvis, och sänka sina priser? Jag är ganska övertygad om att så kan bli förhållandet.

Jag sade förut, att vi äro oroliga för att stabiliseringspolitiken skall sprängas, närmast genom att våra importerade konsumtionsvaror skulle bli ogynnsamt påverkade. Men jag skulle vilja framhålla, att vi också ha andra varor som äro viktiga, nämligen kapitalvarorna: maskiner, transportmedel och utrustning av olika slag. Här ligger frågan till på ett helt annat sätt. För att fatta mig kort skulle jag vilja säga, att varje modern maskin, som ersätter en gammal, icke blott har en fördelaktigt produktionsstegrande inverkan som underlättar för företagaren att sänka priser, utan också en fördelaktigt verkan på inkomstbildningen för de i industrien arbetande. Jag har under senare år sett exempel på hur en dyr maskin många gånger till landet tjänat in högre belopp i hårdvaluta än vad utlägget för maskinen i fråga gått till.

Ett merpris, som kan bli följden av

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

att hårdvalutaländerna icke skulle sänka sina priser för kapitalvaror på samma sätt som för konsumtionsvaror, spelar icke så stor roll i detta sammanhang, därför att maskinanskaffningskostnaden avskrivs under en följd av år. Dessutom skulle jag vilja tillägga, att under min tjugufemåriga industritid har jag aldrig varit med om annat än att arbetarna tjänat på en rationalisering.

Om dagens valutaställning är följande att bemärka. Nettobehållningen av våra hårdvalutor är i stort sett oförändrad, och planen har i huvudsak följt prognosen. Den är till och med något bättre. Vi ha däremot fått en ökad skuldsättning, icke bara för en del hårdvalutor utan även för vissa mjukvalutor, så att det inträtt en total sänkning av vår behållning av valutor och guld med cirka 177 miljoner kronor under det första kvartalet i år. Nu skola vi icke fästa oss så mycket vid den siffran, därför att säsongmässiga företeelser kunna spela sin roll. Men vad det visar oss är att det blivit en ogynnsam förändring särskilt i fråga om våra mjukvalutor. Det innebär bl. a. att vi måst förskjuta våra inköp till för oss i prisläge ogynnsammare inköpsländer. Det har kanske varit ogynnsamt icke bara i fråga om priser utan även i fråga om kvaliteter.

Dessutom har man konstaterat, att den amerikanska konkurrensen har börjat göra sig bred på våra gamla marknader. Det räcker icke med att tala om att Amerika håller på att tömma sina lager. Förhållandet är det att det håller på att hålla ut sina lager och resultatet av sin produktion över våra gamla marknader. Sedan må vi icke glömma bort två viktiga omständigheter. Den ena är att den amerikanska exporten i förhållande till det inhemska saluvärdet är ganska ringa. Det rörde sig före kriget, vill jag minnas, om något under tio procent. Förmodligen är det något lägre nu. Men den svenska exporten i förhållande till det inhemska

saluvärdet eller nationalinkomsten är, som vi veta, av annan storleksordning. Amerikanerna äro mycket mindre beroende av vissa uppoffringar för att säkerställa sin export än vad vi äro. Sedan få vi också komma ihåg, att i fråga om en av våra viktigare stapelartiklar, nämligen massan, har det skett en mycket kraftig kapacitetsutvidgning i Amerika under krigsåren och de efterkrigsår som gått.

Meningarna om en depreciering gå i sår i flera avseenden. Bland annat synes man vilja avvakta, om icke kostnaderna kunna nedbringas i sådan grad att en depreciering kan undvikas. För min del tror jag, att båda operationerna tyvärr bli nödvändiga och att en stor fara i dröjsmål föreligger. Ute i världen pågå nu handelsrörelser i olika riktningar, många gånger icke märkliga i första taget. Risken är att Sverige en dag kan komma att upptäcka, att andra intagit vår gamla plats eller kommit före oss på nya marknader. En erfaren affärsman anpassar sig snabbt vid prisförändringar. Särskilt när det gäller konjunkturomslag av depressiv karaktär har det visat sig, att det är bättre att hoppa i det kalla vattnet än att långsamt krypa ner.

Vi få också komma ihåg en liten omständighet till, som även berördes av den föregående talaren. Det är att för närvarande är man i enlighet med Marshallplanen inställd på att en devaluering kan vara i sin ordning. Men skulle en depression sätta in på allvar i Amerika, är det icke så säkert, att man vågar hävda den uppfattningen på det sätt som man nu gör. Det viktiga är att det icke bara är fråga om huruvida vi så småningom kunna bli konkurrenskraftiga, utan det gäller fastmera att vi snabbt kunna anpassa oss till våra köparens prisidéer.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till den av herr Andersson i Örnsköldsvik m. fl. avgivna reservationen.

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

Herr SKÖLDIN: Herr talman! I de reservationer, som äro avgivna vid utskottets utlåtande, är det två synpunkter anförda, som icke ha kunnat delas av utskottsmajoriteten. Den ena frågan gäller växelkursen och den andra den föreslagna höjningen med 300 miljoner kronor av sedelutgivningsrätten.

Jag har begärt ordet, herr talman, för att försöka motivera utskottsmajoritetens synpunkter på dessa båda frågor. Jag vill då först vidröra den fråga som gäller utskottets förslag att åt riksbanken ge rätt att utgiva sedlar till ett belopp av 3 500 miljoner kronor, vilket innebär en höjning av 300 miljoner kronor. Herrar Wiberg och Nordenson, som på denna punkt yrka avslag på utskottets hemställan, ha som skäl för sitt ställningstagande anført, att ett dylikt beslut skulle motverka den ekonomiska stabiliseringspolitiken. Man anför i reservationen, att om sedelcirkulationen fastlåses vid nu gällande gräns skulle man därigenom framtvinga åtgärder ägnade att minska förutsättningarna för inflation.

Utskottsmajoriteten kan emellertid icke dela denna uppfattning, att penningvärdet skulle försämrans genom att sedelutgivningsrätten höjes till vad som föreslagits i propositionen. Det är enligt utskottets mening den ekonomiska politiken över huvud taget som är avgörande för huruvida vi skola lyckas i våra stabiliseringssträvanden och icke mängden av sedlar, som riksbanken får rätt att utgiva. Enligt utskottets mening utgör inkomststabilisering, fortsatt effektiv priskontroll, budgetpolitiken samt investeringsbegränsningen de betydelsefullaste faktorerna i detta sammanhang. Alldenstund de 3 200 miljoner kronor, som sedelomslutningen nu utgör, visat sig vara för knapp, har utskottet anslutit sig till den i propositionen föreslagna höjningen.

Vad så beträffar de skäl, som anförts i reservationerna angående växelkursen, ha de framför allt gällt de svårig-

heter, som mött exporten från Sverige sedan mitten av 1948. De hänföra sig som bekant i första hand till skogsindustriens produkter. Priset på pappersmassa på den amerikanska marknaden och i Bizonien har undergått en avsevärd reduktion. Dessa prisfallstenden- ser ha även spritt sig till andra marknader, men de ha, hittills i varje fall, icke på långt när framträtt med samma styrka som i U. S. A. Sedan årsskiftet ha vissa prisfall inträtt även för papper och sågade trävaror. Nedgången härvidlag är emellertid liten i jämförelse med prisreduktionen på pappersmassa. Vad det sistnämnda varuslaget beträffar är det väl knappast möjligt att för närvarande angiva ett definitivt prisläge på den amerikanska marknaden, eftersom praktiskt taget inga avslut ännu gjorts och de amerikanska pappersbruken uppskjutit sina inköp av svensk pappersmassa, troligtvis i avvaktan på att priset skall stabilisera sig. Nedgången i de amerikanska pappersbrukens lager lär emellertid tyda på att vissa affärer i svensk massa kunna väntas i slutet av innevarande eller början av nästa kvartal.

Även i fråga om andra svenska exportvaror har prisläget varit vikande utomlands. Detta kan dock icke hittills sägas ha medfört några allvarliga svårigheter för exportindustriens lönsamhet. I fråga om exempelvis metall- och verkstadsindustrien torde denna fortfarande ligga på jämförelsevis tillfredsställande nivå.

Vid ett bedömande av prisutvecklingen utomlands bör man också hålla i minnet, att skogsindustriens produkter fram till mitten av 1948 voro föremål för en stark prisstegring, som hittills saknat sin motsvarighet inom andra exportområden. Att prisfallet för dessa produkter och framför allt massan nu blivit så mycket starkare torde under dessa förhållanden vara ganska förklarligt.

En devalvering av den svenska kro-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

nans värde, under förutsättning att andra länder icke samtidigt vidtaga en liknande åtgärd, skulle möjligen under dylika förhållanden kunna medföra en förbättring av skogsindustriens, framför allt massaindustriens lönsamhet. Jag måste emellertid understryka, att en devalvering inom de gränser, som nu äro praktiskt möjliga, icke skulle kunna helt uppväga effekten av det prisfall på massa, som inträffat på den amerikanska marknaden. Emellertid kan det knappast förnekas, att en devalvering åtminstone tillfälligtvis skulle medföra en lättad för massaindustrien och andra närbesläktade skogsindustrier, exempelvis pappersindustrien. Det är å andra sidan icke troligt, att vinsten för dessa industrier av en devalvering skulle bli så stor som reservanterna i utskottet synas föreställa sig.

Viktigare är emellertid att något behov av en sådan devalvering icke på något sätt gör sig gällande med samma styrka för andra exportindustrier. En oinitierad iakttagare får i varje fall det intrycket, att den svenska exportindustrien ingalunda ställt sig bakom kravet på en ensidig svensk devalvering i nuvarande läge. Ett av skälen härtill är naturligtvis, att importpriserna i motsvarande grad skulle komma att stiga och att därigenom många viktiga exportindustrier skulle komma att förorsakas höjda omkostnader för bränsle, maskiner m. m.

Ett annat skäl som kan åberopas mot reservanterna är ju att avsättnings svårigheterna, i den mån de sammanhånga med fallande priser, framför allt äro begränsade till dollarområdet och hårdvalutaländerna i allmänhet. Det skulle ju tala för att man i varje fall, om man över huvud skulle gå in för en devalvering av den svenska kronan, borde begränsa denna åtgärd att gälla kronans värde i förhållande till dollar och icke i förhållande till andra valutor.

De svårigheter, som svensk export mött på andra icke-amerikanska mark-

nader, bero icke i första hand på fallande priser utan sammanhånga närmast med strävandena inom Marshallländerna att nå ekonomisk balans, i första omgången genom att begränsa importen. Dessa svårigheter kunna därför icke sägas utgöra en prisfråga och skulle sålunda heller inte kunna undanröjas genom några devalveringsåtgärder. Sedan balans uppnåtts och återhämtningen inom olika länder börjat taga sig uttryck i stigande produktion och ökat exportbehov, bör man väl kunna räkna med att motståndet mot import också kommer att vika. På längre sikt tror jag inte att det är befogat att anlägga en pessimistisk syn på de svenska exportmöjligheterna. I förhållande till Amerika är det intet tvivel om att de svenska exportindustriernas kostnadsnivå drivits onormalt i höjden. Detta gäller i främsta rummet skogsindustrien, vilket de kraftigt stegrade vedpriserna vittna om. Men ligger den svenska exportindustriens kostnadsnivå högt i förhållande till den amerikanska, så gäller detta också flera andra europeiska länder. Detta skäl kan således knappast åberopas för en ensidig svensk devalvering i förhållande till dollarn men kan möjligen sägas utgöra en grund för en allmän europeisk devalvering. Skulle Sverige utan att avvakta de övriga Marshallländernas åtgöranden besluta sig för att ensamt vidtaga en devalvering, måste detta uppkalla ovilja och möta motstånd inom andra europeiska länder, där vi ha betydande exportintressen att bevaka. Att sänka den svenska kronans värde, vilket på kort sikt kanske gynnar exporten men framför allt begränsar importen till Sverige, måste väcka ett helt annat motstånd från utlandets sida. Att vi 1946 sänkte dollarkursen kan således icke åberopas som ett argument för att vi nu ha samma handlingsfrihet att höja kursen. Det är förr troligt att en ensidig svensk devalvering på grund av den reaktion, som en sådan åtgärd skulle framkalla, skulle

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

kunna medföra betydande svårigheter på den kanske viktigaste marknaden för svensk export för närvarande, nämligen England.

En ensidig svensk devalvering skulle öka riskerna för transitoaffärer, trelandsaffärer. Utländska industriföretag skulle frestas att via Sverige få en gynnsam export på Förenta staterna, och för att förebygga att utländska företag skulle kunna öka konkurrensen med svenska företag på den amerikanska marknaden skulle förmodligen en skärpning av kontrollen över utrikeshandeln bli nödvändig att införa som en motåtgärd.

En devalvering skulle, som reservanterna själva anmärka, medföra en fördyring av importen. Reservanterna anse emellertid att man kan bortse från denna verkan av en devalveringsåtgärd. I reservationen från folkpartiets sida uttalas bl. a. följande: »Det bör därför icke vara omöjligt att lösa de problem rörande inkomstbildningen i vårt land, vilka kunna framkallas genom den relativt obetydliga höjning av levnadskostnaderna, som en fördyring av vissa importvaror skulle kunna tänkas medföra. Det på världsmarknaden pågående prisetfall gör det för övrigt mycket möjligt att ingen nämnvärd fördyring av den svenska importen, jämfört med fjolårets läge, skulle behöva inträda.»

Dessa påståenden äro ju helt obestyrkta. Vad ha exempelvis reservanterna för belägg för att höjningen av levnadskostnaderna blir obetydlig eller att ingen nämnvärd fördyring, jämfört med fjolårets läge, skulle behöva inträda? Faktum är ju att priserna på importvaror från Amerika sjunkit relativt föga under det sista året och i varje fall inte på långt när tillräckligt för att uppväga den fördyring, som en höjning av dollarkursen till 1946 års nivå skulle medföra.

Jag har sett någon uppgift om att importprisindex fallit med 8 procent. En höjning av dollarkursen till den under

första halvåret 1946 gällande kursen skulle ju innebära en fördyring av importen med omkring 15 procent. Att detta skulle höja kostnaderna kännbart för många svenska industriföretag, ja, även för vissa exportindustrier, kan väl knappast bestridas. Jag tror inte heller att man kan bortse från det inflytande, som levnadskostnaderna skulle röna av de stegrade importpriserna. Eftersom det är tveksamt om exporten skulle draga varaktigt fördel av en devalvering, medan importen med all säkerhet skulle komma att fördyras, föreligger i varje fall en allvarlig risk för antingen en ytterligare begränsning av dollarimporten eller en ökad påfrestning på våra valutareserver.

Alla skäl, herr talman, synas mig därför tala för att vi inte nu böra förhastad oss och vidtaga en ensidig devalveringsåtgärd, vars verkningar synas högst tveaktiga och i varje fall icke möjliga att utan en grundligare utredning med någon grad av säkerhet förutsäga. Problemet är ett europeiskt samtidigt som det är ett svenskt. Det vore väl därför rätt naturligt, att frågan löstes i samförstånd med andra länder såsom ett led i det ekonomiska samarbetet.

Herr talman! Detta är de synpunkter som utskottsmajoriteten har lagt på bedömandet av den fråga, som här behandlas, och jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Norrby: Herr talman! I bankoutskottets utlåtande nr 44 angående valutaspörsmålet är ju utskottet i stort sett enigt. Det är bara på en punkt meningarna gå isär, nämligen i vad gäller huruvida en depreciering av den svenska kronan inom den närmaste tiden bör företagas eller inte. Utskottet säger i en passus: »En för vårt valutaläge besvärande faktor äro de rykten om en förestående krondevalvering, som vunnit en viss spridning såväl utomlands som i Sverige.»

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

Jag kan bara hänvisa till vad som skedde 1946, när Sverige ensamt uppskrev sin valuta utan samverkan med något annat land. Då väckte det mycket uppmärksamhet i utlandet för att inte säga uppseende, särskilt i Nordamerika. Vi hade då ett exportläge, särskilt vad gäller trämassa, som var bättre än vad det väl någonsin har varit, men vi veta ju hur det gick. Affärerna stoppade så gott som och man hade långvariga resonemang om en lösning. Regeringen företog även den åtgärden att till en viss del reducera de redan uppgjorda kontrakten för att möjliggöra uppgörelse med köparna. Massaexporten låg nere en lång tid. Efteråt diskuterades, hur mycket vårt land förlorade. Det fanns de som trodde, att vi förlorat upp till ett par hundra miljoner på den stagnation, som då förekom. En del trodde att vi ingenting alls förlorat. Från regeringshåll medgavs, att vi kanske förlorat 175 000 kronor på detta. I varje fall har inte massaexporten kunnat komma upp till den omfattning som den tidigare hade, trots att det var mycket stor köplust i Amerika på den tiden.

Vi intogo ju en särställning därigenom att vi ensamma kunde bättre än andra länder exportera och sälja. Nu har det gått så långt, att affärerna ha kommit i baklås, och man har kört fast. Man anser nu att en mycket stor prisreducering måste ske på våra exportvaror, om exporten skall kunna fortsätta, och då har naturligtvis frågan uppkommit, huruvida det inte skulle vara klokt att återföra kronan till det värde den hade 1946 för att med cirka 15 procent neutralisera den prisreducering, som måste ske.

Såsom i debatten påvisats kommer importen givetvis att i någon mån försvåras. Men vi tro på vårt håll att det kommer att bli prisfall på de flesta importvaror, och blir det så, behöva vi inte räkna med stegrade priser för importen. Det är klart att vi skulle fått ändå lägre priser, om inte devalvering

kommer till stånd, men vi behöva i varje fall inte räkna med stegrade priser, och detta skulle underlätta ett återförande av den svenska kronan till dess ursprungliga värde.

Det är i alla fall så, att vi kunna stå inför utsikten att förlora marknader, om det nu blir avbrott och vi inte få fortsätta att sälja dit vi tidigare sålt. Inom industrien, särskilt massaindustrien, kommer det säkert att bli arbetslöshet, om det inte blir möjligt att sälja. Förråden äro fyllda, och om avsättning uteblir kan man icke fortsätta att producera, utan det kommer att bli arbetslöshet inom dessa industrier. Det kommer också att bli arbetslöshet i skogarna. Det är våra skogsarbetare, som i mycket hög grad få sitta emellan. Jag vet att hemma i Norrland står man frågande inför hur det skall bli med de framtida avverkningarna. Tidigare år har det varit förberedelser för avverkningar för kommande vinter, men i år ser man mycket litet av sådana förberedelser. Vi ha säkert att påräkna en domningstid på detta område.

Vi för vår del hålla före att alla möjligheter böra undersökas, om ett återförande av kronans värde till det ursprungliga skulle vara att förorda. Därvid böra fördelar vägas mot nackdelar. I varje fall måste ett sådant återförande bli till en mycket betydande fördel för de landsändar, där skogsproduktionen och skogsavverkningarna ha stor betydelse.

På en punkt har utskottet varit enigt emot högerreservanterna, och det är i fråga om sedelutgivningsrätten. Där får jag deklarerat, att vi från bondeförbundet ha godkänt utskottets ståndpunktstagande, att en utökning av sedelutgivningen med 300 miljoner inte kan medföra någon större skada. Jag har hört från initierat håll i riksbanken, att det är nödvändigt med denna utökning, och därför vilja vi inte motsätta oss den. Det var en tid som man trodde, att pengarna minskade i värde

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

så snart man ökade sedelutgivningen, men det är numera klart att andra faktorer här äro bestämmande.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den reservation, som är anförd av herr Näsgård och under-tecknad.

Herr **FRÖDERBERG**: Herr talman! När jag i dag tar till orda i denna sak är det för att få svar på en fråga, som jag tidigare framställt i utskottet vid de föredragningar, som vi haft på senare tid, men inte kunnat få besvarad. Om jag i dag skulle transportera den på statsrådet Ericsson, kanske det lyckas något bättre. Han var här och han kommer väl igen.

Som norrlänning måste jag i alldeles särskild grad intressera mig för avsättningen av skogens produkter och i synnerhet då massan, men detta är också ett hela landets intresse. Enligt statistiken utgjorde inkomsterna av skogsprodukter under år 1947 53 procent och 1948 51 procent av den samlade exporten, det sista året över 2 miljarder kronor. Det är också skogens produkter, framför allt massan, som skaffa oss eller ha skaffat oss dollar. Men nu är ju exporten av massa på Amerika slut, och ingen ljusning skönjes. I fjol blevo vi tröstade med att den massa, som inte fann köpare i Amerika, såldes på andra marknader, så att produktionen inte behövde minskas. I år kan man inte säga det. Amerika har tills vidare självhushåll med massa och konkurrerar till och med oss om den europeiska marknaden. Vi äro alla ense om att vi måste återerövra denna marknad. Det är ett livsvillkor för vårt ekonomiska liv. Men, huru sker det? som det stod i katekesen förr. Räcker det med den platoniska förklaring, som utskottsmajoriteten formulerat sålunda: »Ett övertvinnande av de svårigheter, som framträtt på utrikeshandels område, ställer stora krav på exportindustriens

förmåga till anpassning efter de ändrade internationella konkurrens- och marknadsförhållandena. De fortsatta ansträngningarna att öka exporten och bereda den de mest gynnsamma avsättningsmöjligheter böra, såsom fullmäktige framhållit, bedrivas med den utgångspunkten, att någon förändring av kronans yttre värde ej äger rum.»

Utskottsmajoriteten vill alltså att riksdagen med beslut i dag skall låsa fast riksbankens valutapolitik så hårt, att det blir alldeles omöjligt för denna att nedskryta kronans värde, hur svårt vårt läge än blir. Då har man rätt att fråga: Vilka andra vägar kan statsrådet Ericsson eller utskottsmajoriteten peka på? För mig finns det bara två vägar att välja på: sänkning av kronans värde eller en ytterligare minskning av priserna. När den första vägen avvisas, återstår endast den andra. En sänkning av priserna måste dock räkna med tre viktiga faktorer: arbetslönerna, bolagens vinster och rotvärdet på skogen. Arbetslönerna ha redan sjunkit, inte de avtalsenliga, men de överpriser på arbetskraften, som man måst räkna med i skogarna de senaste åren. De ha försvunnit, och någon ytterligare reduktion är otänkbar. Bolagens vinster äro ju redan borträknade i de försäljningar, som ske nu. Alltså är botten nådd även där. Återstår då rotvärdet på skogen. Någon sänkning, 4—8 procent, har redan skett. Men allt detta tillsammans räcker inte. Vilken ytterligare sänkning räknar man med? Av herr Sköldins yttrande nyss kunde man ju utläsa, att han räknade med en avsevärd reduktion av rotvärdet. Är detta hela majoritetens tankegång, att återstående reduktion skall gå ut över rotvärdet? Jag tror den vägen också är otänkbar. Det återstår då endast den vägen, att en sänkning av kronans värde måste vidtagas.

För oss norrlänningar är detta inte bara en dollarfråga, det är också en kamp emot den begynnande depres-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

sionen. Som vi alldeles nyss ha hört av herr Persson i Norrby, själv skogsägare i Norrland, har arbetslösheten i skogarna redan börjat. Av den senaste vinterns överavverkning är ännu mycket osålt kvar i skogarna. Överavverkningen berodde åtminstone i mitt landskap mycket på snöskador, toppbrutna granar i tusental. Men även inom trävaruindustrien räknar man med längre eller kortare driftstopp eller, som redan har skett, med en viss reducering av arbetskraften inom de stora trävaruindustrierna i Norrland.

Man talar om skadan att föra en högljudd diskussion om denna fråga, men tro inte kammarens ledamöter, att man i utlandet, antingen vi diskutera saken i den svenska pressen och den svenska riksdagen eller inte, genom att studera vår statistik kan se, i vilket tvångsläge vi allt mer pressas in. Jag kan i det sammanhanget också hänvisa till yttranden av den amerikanske national-ekonomen Kjellström, som nyss har varit här.

Jag skall inskränka mig till att bara tala om dessa saker. De ligga mig närmast såsom norrlänning, och eftersom de beröra hela landet på grund av den nyckelställning, som träindustrien intar, har jag velat skjuta in dem i centrum för diskussionen.

Jag hoppas nu att jag får svar av statsrådet Ericsson eller någon annan på de frågor jag här har presenterat. Jag skall be att få repetera frågorna: Skall riksdagen låsa fast riksbanken, så att inte denna förr eller senare kan företa en devalvering av kronan; är det i så fall arbetslönerna, bolagens avans eller rotvärdet som skall ta den största törnen av en ytterligare reducering av kostnaderna för att skogsindustrierna skola bli konkurrenskraftiga igen?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **WIGFORSS**: Herr talman! Den debatt, som här utspinner sig med an-

ledning av bankoutskottets betänkande, är besvärlig därför att man både i vårt land och i utlandet vet, att frågan om de olika valutornas ställning aldrig kan avgöras en gång för alla. I ett givet läge kan man alltså både här och i andra delar av Europa kräva, stå upp och säga: Vi förutse att det kommer att bli en ändring av vårt lands valuta.

Man brukar emellertid vara återhållsam på olika håll, när man tager upp denna fråga, såvida man inte anser läget vara så akut, att det är nödvändigt kräva omedelbar handling. Om man inte gör det utan endast gör allmänna och delvis ganska obestämda spekulationer om vad som kan eller bör hända, åstadkommer man ingenting annat än att läget för det egna landet försvåras.

Sverige utgör i detta hänseende i ingen mån ett undantag. Den diskussion, som här föres, är inte isolerad till Sverige — det framhålles med all rätt i reservationerna — utan det säges i olika länder, att frågan om de europeiska valutornas värde i förhållande till dollarn är utomordentligt viktig. Det hindrar emellertid inte att man utomlands undviker, såvida man inte anser att någonting bör göras omedelbart, att bereda det egna landets näringsliv de svårigheter, som uppstå, om den föreställningen allmänt börjar växa inom och utom landet, att valutakurserna skola ändras.

I England har man nyligen med stor styrka framfört det argumentet, att om man utanför England tror, att det engelska pundet skall devalveras, följer därav att köpare av engelska varor vänta med affärer till dess pundet blir billigare och de alltså kunna köpa billigare. Hur stränga restriktionerna mot valutflykt än äro — i England äro de kanske strängare än på andra håll — kan man inte förhindra, att valutor som borde komma in i landet helt enkelt inte komma in.

Jag säger inte detta som någon kritik mot dem, som ha tagit upp frågan om

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

vår valutas läge, men jag säger det som kritik mot dem, som gjort det utan att kräva, att någonting skall ske omedelbart, och det har såvitt jag förstår reservanterna inte gjort.

Jag skall så något granska den argumentering, som här har förts fram. I högerens reservation säges det flera ting, som vi alla kunna vara ense om. Man säger särskilt en sak, som jag tror för fram till kärnan av frågan, och det upprepades av herr Wiberg. Man kan säga det utan att behöva citera vare sig den berömde mister Kjellström eller någon annan nationalekonom, ty det är så att säga den avgörande förutsättningen, som man överallt där denna fråga diskuteras anser måste föreligga, nämligen att en balans i de inre ekonomiska förhållandena måste föreligga för att en devalvering inte bara skall leda till nya jämviktsrubbningsar, d. v. s. nya höjningar av inkomster och krav på nya devalveringar.

Den punkten har tydligen högerreservanterna ansett så betydelsefull, att de varit mera försiktiga än några av de andra när det gällt att formulera slutsatsen. Det var med en viss tillfredsställelse jag märkte att även herr Wiberg gjorde sådana förbehåll på den punkten, att det såvitt jag förstår inte ur hans yttrande kan utläsas, att han skulle anse en devalvering av den svenska kronan i detta ögonblick vara lämplig.

Jag hoppas för övrigt att man ursäktar om jag har svårt att se, vilken linje för den ekonomiska politiken högerreservanterna följa. Man säger nämligen ting, som såvitt jag förstår inte alls gå ihop. Man klagar över att den svenska penningpolitiken inte har förts med tillräcklig kärvhet, men man säger inte, vad det är för penningpolitiska åtgärder som skulle ha krävts.

Man förutsätter tydligen att det är självklart att den enda penningpolitiska åtgärd som kan diskuteras är en höjning av räntan. Jag skall inte här gå

in på alla våra gamla diskussioner om den saken, men jag får säga, att om man kräver kärvhet i penningpolitiken och därmed menar, att man med hjälp av räntepolitiken skall åstadkomma en bättre balans, måste man väl avse — åtminstone har jag aldrig kunnat förstå någonting annat — att räntepolitiken skall begränsa investeringarna till det omfång, som är förenligt med det föreliggande sparandet. Det hör ju till elementerna i den ekonomiska diskussion vi ha fört nu under många år, att man måste försöka få balans mellan investeringar och sparande, och om man av någon anledning anser, att sparandet inte är tillräckligt och vill se till att investeringarna ändå hålla sig inom sparandets ram, får man åstadkomma det genom att höja räntan. Men hur skall detta kunna förenas med vad herr Wiberg och de övriga högerreservanterna säga om att det nuvarande läget utmärkes av att vi icke tillåta tillräckligt stora investeringar? Vi ha inte möjligheter att så snabbt rationalisera vår produktion genom införande av maskiner och nya, mera effektiva metoder som om det funnes tillräckligt med sparmedel för en snabbare teknisk utveckling. Men om man därav drar den slutsatsen, som tydligen högerreservanterna göra och, om jag inte missminner mig, herr Wiberg gjorde i sitt anförande, att man bör låta på kreditrestriktionerna, d. v. s. släppa ut mera pengar till företagen, så förstår jag inte hur dessa krav över huvud taget kunna förenas. Antingen är man kärv genom en räntepolitik, som håller nere investeringarna inom ramen för sparandet, eller också släpper man ut mera pengar för att möjliggöra större investeringar än sparmedlen räcka till för, men då är man inne på den inflatoriska vägen, vilken å andra sidan högerreservanterna skarpt avvisa, då de förklara, att problemet i detta ögonblick just är ett inflationsproblem.

Detta hör till de många dunkla ting,

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

som jag inte närmare skall gå in på, fastän det vore frestande. Herr Wiberg framhåller England såsom ett mönster på grund av den kärva politik, som där har förts efter kriget, och det är alldeles riktigt, men, herr Wiberg, den engelska politiken är inte någon liberal politik. Den är tvärtom många strån vassare än den svenska i fråga om regleringar och därav följande återhållsamhet. Herr Wiberg klagade över den politik som förts efter kriget i Sverige, och han kallade den med ett egendommeligt språkbruk för socialiseringspolitik. Jag vet inte var herr Wiberg har sett den i Sverige; däremot har han i någon mån kunnat se den i England, som i detta fall skulle vara ett mönsterland.

Detta vittnar om en felbedömning av hela läget, och den felbedömningen sträcker sig även tillbaka till tiden före kriget. Herr Wiberg började med att tala om den lyckliga tid vi hade före och under kriget, då man sökte samförstånd med varandra, medan tiden efter kriget vore en tid av skärpta motsättningar, som skulle ha resulterat i de besvärligheter vi nu ha.

Jag minns tiden före kriget ganska bra. Den samförståndstiden skulle väl ha börjat 1933, då vi hade den häftigaste strid om den ekonomiska politiken som förekommit i vårt land, en strid som i häftighet ganska väl kan mäta sig med den vi upplevt under den allra sista tiden. Man försökte att slå ned den nya konjunkturpolitik, som då in- augurerades och som då ansågs komma att göra slut på det svenska välståndet. Att 1930-talet skulle ha varit en tid av samförstånd tror jag inte de, som varit med om den, vilja instämma i.

Efter kriget har det rått samförstånd om de flesta inflatoriska åtgärderna, om dessa anses bestå i beviljandet av de stora socialpolitiska utgifterna och bibehållandet av de stora militära utgifterna. Om dessa ting har ju riksdagen varit ganska enig. Om de inflatoriska åtgärderna däremot ha bestått i

att vi inte tillräckligt tidigt ha genomfört en importreglering, blir läget kanske litet annorlunda. Jag vet inte att vare sig herr Wiberg eller hans meningsfränder krävde en importreglering tidigare än i mars 1947. I fråga om lönerna är det mycket möjligt att det förelegat en dold motsättning, men jag kan inte förstå hur högern kan klaga över att lönerna tilläts stiga, om man nu säger, att räddningen skall komma genom att priser, räntor och löner släppas fria. Jag fattade herr Wiberg så, att han menade, att man inte kan hålla priserna nere och hindra löntagarna att höja sina löner. Då skall den fria marknaden råda.

Jag har med detta velat påpeka, att det i högerns hela framställning finns en grundläggande tanke, som jag gillar och vill hålla fast vid, nämligen att försättningen för att man på ett fruktbart sätt skall kunna diskutera en devalvering är, att vi ha ekonomisk balans och säkerhet för att inkomsterna hållas stabila. Det övriga som högern har fört fram förefaller mig att vara utmålningar, som, även om de var för sig kunna vara tilltalande och vackra, ha det felet att de inte passa ihop med varandra.

Förutsättningen för att man över huvud taget skall våga sig på att diskutera en ändring av valutakurserna är, att vi skola ha en inre balans, och detta leder till att man uttalar sig med den försiktighet, som finns i högerns reservation.

Folkpartiets reservation utmärker sig kanske för en litet större bestämdhet så till vida som där uttalas, att valutafrågan bör tagas upp till övervägande och såvitt jag förstår till handling, men även där inser man risken av att en sådan devalvering bara leder till nya krav från olika grupper på inkomsthöjningar. Man försöker därför ge intryck av att risken inte är så stor. Man måste ha känt behov att anlita ganska svaga argument, eftersom man

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

i reservationen säger, att det inte är säkert att det kommer att bli någon prishöjning som följd av en devalvering, emedan man kan konstatera ett begynnande prisfall i Förenta staterna och detta kanske skall leda till att höjningen av vår prisnivå inte skall bli så framträdande.

Det är väl ändå litet riskabelt att i förväg diskontera en prisutveckling ute i världen, om vilken vi veta mycket litet, men i alla fall veta det, att den ännu inte har sträckt sig till de europeiska länderna, i förhållande till vilkas valutor vår egen valuta också skulle devalveras. Vi ha ju som väl alla veta två skilda problem: frågan om en devalvering gentemot de europeiska valutorna, vilket ju skulle bli följden av en allmän devalvering, och frågan om en devalvering i förhållande till dollarn.

Även om man uttrycker sig försiktigt beträffande den svenska kronans värde i förhållande till de europeiska valutorna, måste man säga, att några bevis icke ha förebragts för att kostnadsnivån i Sverige är sådan i förhållande till andra länders, att en ändring av kronans värde är nödvändig. Det har inte gjorts några undersökningar som verkligen tala för det. Lägg märke till att de allmänna resonemang, även statistiska sådana, som ha gjorts om de svenska priserna, kostnaderna och lönerna, äro sådana, att det inte är möjligt att på dem bygga några verkliga slutsatser. Vad man har att hålla sig till är frågan om huruvida vår export till andra länder än dollarländerna och de områden, där vi konkurrera med dessa, har mött sådant motstånd, att det är rimligt att av den anledningen diskutera en så långtgående åtgärd som det här är fråga om. Såvitt jag kan förstå har det bara framförts allmänna talesätt om att vi ha svårigheter med vår export, men var och en vet, att när det inte är riktigt lika lätt att sälja som förut, är den första reaktio-

nen hos alla som ha någonting att sälja, att man bör ändra valutakurserna. Men om man gör det, vänder man upp och ned på allt som tidigare har ansetts för sund ekonomi. Men vi få framför allt inte glömma, att en devalvering av den svenska kronan gentemot andra europeiska valutor skulle utan tvivel leda till en sådan höjning av våra importpriser och därigenom till en höjning av vår prisnivå, som skulle göra frågan om de svenska inkomsterna både för löntagare och andra till ett verkligt akut problem. Jag tror man utan vidare vågar påstå att en sådan devalvering av den svenska kronan gentemot europeiska valutor omedelbart skulle leda till en höjning av våra priser, som sloge igenom det tak som för ögonblicket är satt för att den nuvarande stabiliseringen av de statsanställdas löner skall kunna bibehållas. Man får inte glömma att vi här ha att göra med en faktor som ingen kan låta bli att taga med i beräkningen, då man skall avgöra vad som är förnuftigt eller inte.

Om man skulle säga, att det är klart att våra kostnader äro för höga och att vi därför skola ändra kronans värde, och om man dessutom måste medge, att om vi ändra kronans värde, komma vi inte att kunna hindra en höjning av den svenska pris- och inkomstnivån, så står man i det läget, att man måste väga dessa saker mot varandra och svara på frågan: Är det då, om man väger det ena mot det andra, den riktiga vägen att devalvera, när det är ganska stor sannolikhet för att det leder till en högre prisnivå? Det är detta jag kommer tillbaka till med hänsyn till vad som på högerhåll, särskilt av herr Wiberg, med större skärpa än på något annat håll framhållits och som jag menar, att man inte kan släppa, när vi diskutera denna fråga. Och jag får säga, att den ställning som såväl högern och folkpartiet som även bondeförbundet inta i detta läge, när det är fråga om höjningen av vissa grupperns in-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

komster, är av den art, att jag inte kan se, att man där fasthåller vid tanken, att förutsättningen för en fortsatt diskussion om devalveringen måste vara att man har detta läge i sin hand.

Så länge det alltså inte är visat, att vi behöva en devalvering för att kunna konkurrera med de europeiska länderna, och så länge det är uppenbart, att en sådan devalvering måste riskera för att inte säga kanske omöjliggöra den inre svenska stabiliseringen, så länge förefaller det mig som om frågan om denna allmänna devalvering borde avföras och inte heller borde få tagas upp, ty den är utan tvivel till skada för vårt ekonomiska liv.

Vi skola inte glömma en annan synpunkt. Här talar man om en svensk devalvering som om det vore Sveriges ensak. Jag skall inte tala om att vi ha några skyldigheter, vi äro inte med i internationella fonden, vi behöva inte gå till någon för att få tillstånd. Det är kanske inte detsamma som att säga, att vi inte ändå få det, eftersom vi höra till de västeuropeiska staterna, äro med i Marshallorganisationen och äro med i Europarådet. Det förefaller som om det skulle vara ganska egendomligt att på fri hand själv ta ett steg, som väl ändå måste betraktas som ett steg av låt mig säga önskan att sköta affärerna oberoende av vad andra tycka.

Jag skall inte säga något om den saken, utan jag skall peka på en annan sak. Vem är det som ger oss en garanti för att inte de konkurrenter, som vi nu skulle vilja komma förbi genom att på detta sätt sänka den svenska kronans värde, säga, att det är en lek som kan lekas av flera?

Det är egentligen bekymmersamt att behöva ta upp en diskussion om dessa ting. Så långt jag minns torde det ha ansetts höra till själva grundvalarna för det ekonomiska samarbetet, att en devalvering för att konkurrera med andra länder är någonting, som måste kräva

utomordentliga omständigheter för att kunna motiveras. Ett exempel härpå var krisen 1931—32, då vi ju voro ganska eniga om att det var viktigare att hålla den inre ekonomien på fötter än att hålla fixa växelkurser. Men att fixa växelkurser eller i alla händelser sådana, som inte det ena landet ändrar från den ena veckan till den andra, med påföljd att andra länder göra likadant, är något för det internationella samarbetet synnerligen önskvärt, det få vi väl inte glömma, fastän det hör till det ABC som man inte brukar erinra om.

Jag har därför det intrycket, att man i denna diskussion vänder ordningsföljden emellan vad som skall göras upp och ned. När man märker svårigheter för landet att sälja sina varor, bör väl den första frågan man ställer sig vara, om det verkligen är omöjligt att sänka sina kostnader på det sätt som i den inre konkurrensen i ett land är det naturliga, om en producent märker, att han har svårt att sälja sina varor i konkurrens med andra. En dylik producent har ju inte ett sådant medel att tillgripa som att säga, att det skall vara ett annat värde på pengarna, utan han får se efter, om han inte i denna konkurrens kan pressa ned sina kostnader. Det borde vara den första vägen även för vårt folkhushåll att se efter, om det inte är möjligt att på andra vägar komma ned till mera rimliga kostnader, om våra kostnader verkligen äro så höga i förhållande till andra europeiska länders att vi omöjligt kunna konkurrera. Att ändra valutan är den sista utvägen och inte den första. Man har det intrycket av den diskussion i denna fråga som förts i vårt land, att man i stället, därför att det är den lättaste utvägen, vill gripa till den i första hand.

Nu säger man kanske, att det ha vi visst inte gjort. Vi ha ju, när det gäller vår export på Förenta staterna, tagit det ena steget efter det andra till sänkning av priserna. Det är riktigt.

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

Men därmed komma vi med detsamma till den stora frågan: Är det sannolikt att man genom den ytterligare pris-sänkning, som en sådan åtgärd gentemot dollarn skulle medföra, verkligen i nuvarande läge med fallande marknad skulle kunna få till stånd avsevärda försäljningar? Därom vet man också mycket litet.

Till sist kan jag på en punkt konstatera en viss överensstämmelse mellan min uppfattning och den som kommer till uttryck i folkpartiets motion. När man i denna motion kommer över från tanken att göra en allmän devalvering och går över till frågan om en devalvering bara gentemot dollarn, erkänner man nämligen, att en sådan särskild devalvering är förbunden med så stora olägenheter, att den måste inge betänkligheter. Man vågar sålunda i detta läge inte förorda en ensidig devalvering av den svenska kronan gentemot dollarn.

Då återstår, såvitt jag förstår, frågan om en devalvering gentemot alla andra valutor. Några argument för att det i nuvarande läge skulle vara den riktiga vägen ha, vågar jag upprepa, inte blivit framförda. Marshallorganisationen, som vi äro delar av, har, som vi kanske veta, tagit upp frågan om de europeiska kostnaderna i jämförelse med kostnaderna i dollarländerna, och jag förmodar, att det kommer fram något resultat av detta. När detta har skett, kan tiden vara inne att i de europeiska länderna gemensamt taga upp en diskussion om sitt eget läge gentemot dollarn. Det är ju inte obekant att denna diskussion föres även i andra länder om också inte på samma sätt som här utan med mycket större försiktighet av hänsyn till det egna landets ekonomi. Men problemet finns där, och ingen kan över huvudet taget dölja för sig, att det finns en fråga om de europeiska ländernas kostnadsnivå gentemot den amerikanska. Men om vi nu äro inne på samarbetets väg, inte bara samarbete tvärsöver Atlanten utan också mellan de europeiska

länderna, är det inte då rimligt att säga, att denna fråga bör tagas upp i ett sådant gemensamt sammanhang, och är det inte rimligt att säga, att kravet på att göra någonting var för sig, innan sådana allmänna överläggningar ha kunnat komma till stånd, inte kan vara till gagn. Det må man göra endast om man anser läget vara så förtvivlat, att man känner en moralisk skyldighet att säga till regeringen och hela världen, att Sveriges ekonomiska läge är sådant, att vi inte kunna fortsätta att producera och sälja utan att göra denna ändring. Så länge man bara nöjer sig med att komma med överväganden, som var och en kan göra för sig själv och som säkerligen var och en också gör för sig själv, så länge kan denna diskussion inte vara till gagn för det svenska näringslivet utan endast till skada.

Herr **WIBERG** (kort genmäle): Herr talman! Finansministern hävdade den uppfattningen, att det inte skulle vara lämpligt att ventilera deprecieringsfrågan för den händelse man inte vore beredd att förorda en omedelbar depreciering. Jag tillåter mig hysa en motsatt uppfattning. Jag vill erinra om, vilket finansministern också vitsordade, att valutafrågan är synnerligen aktuell i praktiskt taget samtliga länder, givetvis med undantag av dollarblocket. Man för i alla dessa länder en mycket intensiv diskussion, varvid man naturligtvis framför de argument som tala för och emot med hänsyn till det egna landets intressen. Jag vågar mena, att det skulle vara liktydigt med att sticka huvudet i busken, om vi här i Sverige skulle tro, att vi skulle vinna något genom att skjuta undan eller tuga ihjäl en för landet så betydelsefull fråga som valutafrågan.

Finansministern tycktes vara av den uppfattningen, att en eventuell depreciering inte borde ifrågakomma utom i ett allmänt europeiskt sammanhang.

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

Det finns uppenbarligen skäl som tala för detta. Men jag vill också betona, att det finns starka skäl för antagandet, att det kan bli nödvändigt med ett separat ställningstagande från svensk sida. I den reservation som från högerns sida avlämnats till bankoutskottets utlåtande nr 11 framförde vi problemställningen och underströko, att ett avgörande rörande vilken väg man skulle kunna gå respektive tidpunkten för en åtgärd måste äga rum med hela svenska folkhushållets intresse för ögonen.

Finansministern menade vidare, att i högerreservationen fanns en viss överensstämmelse. Jag behöver nog inte betona för kammaren att jag har en motsatt mening på denna punkt. Finansministern inriktade sig närmast på vårt framhållande av önskvärdheten av ökade investeringar i produktivt syfte. Det är ju alldeles klart, att summan av investeringar måste överensstämma med sparandet för den händelse man inte vill komma in på en inflatorisk väg. Men uppenbart är, att *ett* avgörande spörsmål är fördelningen av investeringarna. Man kan göra en avvägning på annat sätt än hittills skett mellan s. k. produktiva investeringar och andra. Därtill kommer, att den andra faktor, sparandet, inte är en statisk faktor. Den är tvärtom i hög grad beroende på den allmänna politik som föres och kan inverka på omfattningen av investeringarna.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Finansministern gjorde mig inte äran att höra på mitt anförande i anslutning till vår reservation. Jag är fullt medveten om den fara som ligger däri, att en diskussion om den svenska kronans devalvering drager ut på tiden. Därför framhöll jag, att det ligger vikt uppå att kronans anpassning i förhållande till våra köparens prisidéer sker snabbt. Det är inte fråga om att vi så småningom skola bli konkurrenskraftiga.

Finansministern sade, att det ju inte kunde komma i fråga, att man tillgrepe en devalvering för att, kort sagt, bättra på sina affärer och underlätta sina exportmöjligheter. Det kan ju vara riktigt, att man sålunda är skyldig att tillgripa andra åtgärder först. Men jag vill ställa frågan: Är inte svenska kronans läge i dag för högt? Vi få dock inte glömma bort, att vi gjorde en appreciering 1946. Finansministern sade, när han var inne på frågan om en depreciering, att vi få komma ihåg, att en valutaförändring inte är Sveriges ensak. Men den gången, 1946, var det tydligen Sveriges ensak. Då tillgrepo vi en ensidig aktion. Jag undrar sålunda, om det inte skulle kunna vara riktigt, att man toge under övervägande att återgå till de förhållanden, som rådde före 1946. Jag skall inte ge mig in på någon diskussion — det medger inte tiden — huruvida man skall göra devalveringen allmänt eller endast i förhållande till dollarn. På den punkten är jag själv tveksam. Jag har tagit del av de promemorior som äro skrivna i saken men tiden medger ej att frågan tas upp till behandling nu.

Herr NILSSON i Landskrona: Herr talman! Det är egendomligt att så fort den ekonomiska politiken är på tal bryr man sig inte ett spår om det levande livet utan försöker från oppositionens sida att komma in på vetenskapliga resonemang, ju mera vetenskap desto klokare. Jag tror emellertid inte att detta överensstämmer med det levande livets krav, och det påminner mig också om ett uttalande av en framstående ledamot av denna kammare. Han sade: När Wigforss och jag pratade gick det alltid, men så kom det någon professor... Sedan fortsatte han inte längre.

Redan i början av denna diskussion fick man klart för sig att inga som helst argument kunde vinna gehör, och man var tydligen inom oppositionen på det

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

klara med att man måste inlämna en reservation. I och för sig kan man ju förstå, att reservanterna med detta vilja försöka dölja, man skulle kunna kalla det för sina misstag under den tid som gått, ty det är ju ändå ofrånkomligt, att under det sista året ha väsentliga förbättringar på det ekonomiska området inträtt. Det egendomligaste var emellertid att man saknade andra ord för vad som skett under dessa år än beteckningen »skenbar jämvikt», och det tyder säkerligen på att man från oppositionens sida nära nog, kan man väl säga, är litet bekymrad över att det verkligen går i rätt riktning. Om så verkligen är förhållandet, måste man ju beklaga denna inställning.

I reservationen har också anförts, att sparandet är otillräckligt, samtidigt som konsumtionen ökats. På denna punkt talar man alltså i helt allmänna ordalag. Man nämmer inte en enda siffra för att bevisa detta sitt påstående. Alla veta vi, att under kriget steg sparandet, men den närmaste orsaken därtill var, att det inte fanns något vidare att köpa under denna tid. Sedan svenska folket efter krigets slut kunnat tillgodose sig och repat sig efter krigets verkningar och man kommit fram till 1948, har det visat sig, att sparandet åter ökat, kanske närmast beroende på sparklubbrörelsen, som i samråd med folkrorelserna utfört ett storverk i detta hänseende. På denna linje fortsätter man också nu. Vid en medelstor bank t. ex. har medlemsantalet i dessa sparklubbar ökat inte mindre än från 4 000 till 8 000 eller med andra ord fördubblats. 1946 hade man 158 000 medlemmar i dessa sparklubbar, 1947 170 000, och nu torde man befinna sig vid nära 200 000 medlemmar. Det samlade insättningsöverskottet var 1947 300 miljoner kronor och tangerar nu nära nog en halv miljard kronor. Det är väl ändå oriktigt att säga, att svenska folket skulle sakna ansvar inför framtiden eller med andra ord skulle vara slösaktigt. Jag

tror inte att så är förhållandet, utan att svenska folket även i framtiden kommer att se om sitt hus. Utöver detta skulle jag endast vilja säga, att man för närvarande planlägger en ordning, där sparklubbrörelsen i samråd med folkrorelserna skall föras ut i varje vrå i vårt land.

Jag skulle vilja sluta med att uppmana riksdagens ledamöter att verkligen följa denna fråga noga, då man kanske inom en ganska snar framtid kommer att vilja ha stöd för denna verksamhet. Otviveltaktigt har denna sparrörelse sidor, som äro av mycket stor betydelse för hela vårt land och folk. Således, låt oss observera denna sparklubbrörelse i samråd med folkrorelserna, när den kommer på tal i riksdagen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **OHLIN**: Herr talman! Finansministern överraskade mig i åtskilliga avseenden i dag. Han började med att beklaga sig över att denna debatt fortsätter. Ja, herr finansminister, hur skola vi som äro övertygade om att regeringens nuvarande politik är oklok, kunna få en ändring till stånd om icke genom att föra denna debatt, som dock icke tycks ha varit alldeles utan betydelse, om man får döma efter den alltmåra bestämda hållning, som växande delar av opinionen intaga.

Finansministern sade sedan, att åren 1946 och 1947 var det ingen som offentligt begärde importrestriktioner innan regeringen genomförde dem. Finansministern vill alltså nu göra gällande, att i en så verkligt känslig sak som när det gäller att införa importrestriktioner, skulle oppositionen, medan importen var relativt fri, ha kommit med offent-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

liga uttalanden, men att i en situation som den nuvarande, då valutatransaktionerna äro under kontroll, skulle oppositionen förmenas rätten och plikten att offentligen kräva den ändring, som den betraktar som en mycket viktig sak för det svenska näringslivet. Denna ståndpunkt är uppenbarligen inkonsekvent. Det är möjligt att man kan säga, att vi gjorde ett misstag, då vi icke övervunno våra betänkligheter för några år sedan, men man kan sannernligen icke hävda, att det är ett misstag att vi i denna viktiga fråga föra fram de argument för en förändring, som vi själva finna avgörande.

Eftersom finansministern så starkt betonar, att debatten har vissa skadeverkningar, vill jag erinra honom om att den också har vissa nyttiga sidor. De svenska exportörerna skulle kanske, om icke debatten fördes, vara benägna att fortsätta att i onödigt stor utsträckning sälja sina varor i kronor. När den dag kommer, då regeringen — något som jag är övertygad icke kommer att dröja så länge — går till nedskrivning av den svenska kronan, skulle exportörerna alldeles i onödan få förluster, om de icke vore varnade genom denna debatt.

Finansministern torde väl icke ens från sina egna utgångspunkter kunna bestrida, att frågan om den svenska kronans kurs i förhållande till en del andra europeiska valutor ingalunda är självklart avgjord på det sättet — även om det skulle bli en allmän anpassning — att kronan kommer att behålla *samma* relation till alla västeuropeiska valutor som i dag. Det är alltså icke här fråga endast om relationen till dollarn. Alla veta vi ju — jag skall icke taga upp tiden med att dokumentera det — att den svenska exporten för närvarande är otillräcklig, att detta hindrar oss att importera varor av livsviktig betydelse för vårt näringsliv, och att detta icke gäller endast amerikanska varor.

Vad kan det bero på, detta uppenbar-

ligen otillfredsställande tillstånd, som, såsom professor Svennilson i sitt radioföredrag så starkt underströk, kommer att medföra allt allvarigare verkningar ju längre det varar? Det innebär t. ex. att man inom landet producerar reservdelar för tio gånger så höga kostnader som importpriset. Det beror på många omständigheter men bl. a. — därom tror jag att de flesta experter äro överens — på att de svenska produktionskostnaderna äro relativt höga. Vi veta att det är lönesiffrorna i förhållande till produktionens effektivitet som är den viktigaste enskilda faktorn. Observera att jag säger i *förhållande till effektiviteten*. Om man då tager utgångspunkten från åren före kriget och frågar, hur mycket lönerna stigit i Sverige och i andra länder, och sedan frågar om produktionens effektivitet stigit mer i Sverige än i andra länder, kan man väl på det enda sätt som står till buds bedöma, om våra konkurrensförhållanden utvecklats på ett normalt eller ett naturligt sätt. Enligt siffror som förekommit i pressen under de senaste veckorna — de äro icke bestridda på något håll och de överensstämman i det stora hela med uppskattningarna från konjunkturinstitutet — skulle lönestegringarna i olika länder förhålla sig på det sätt jag nu skall ange — siffrorna äro då reducerade med hänsyn till inträffade förändringar i valutornas värde, en löneindex, kan man säga, beräknad i svenska kronor. I Sverige skulle lönerna inom industrien från perioden 1937—39 till 1948 ha stigit från 100 till 209, i Storbritannien till 164 — observera skillnaden mellan 209 och 164 — och i Förenta staterna till 186. Nu veta vi alla, att Förenta staterna ha större möjligheter att införa moderna arbetsmaskiner, och det är också andra omständigheter som tala till Förenta staternas förmån, vilket gör att man i och för sig skulle finna det naturligt, att stegringen i Amerika vore något högre

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

än i Europa. Enligt min mening är det omöjligt att bestrida, att siffror sådana som dessa klart peka på att kostnadsnivån i Sverige stigit relativt mer än i länder sådana som t. ex. Storbritannien och Förenta staterna.

Man måste verkligen förvånas, när finansministern är djärv nog att vid två tillfällen i sitt anförande säga, att man här icke har kommit med några argument som stöd för uppfattningen att det skulle vara något annat fel än den bristande balansen i förhållande till Förenta staterna. Men, herr finansminister, de siffror jag nämnt här ha varit föremål för offentlig diskussion. Vi ha dessutom fått höra varje vecka i tidningspressen vittnesbörd från näringsidkare om att de ha svårighet att sälja på den ena och den andra marknaden, ingalunda bara i Förenta staterna, bl. a. i konkurrens med brittiska produkter. Inför detta överflöd på exempel är det överraskande att finansministern kan påstå, att det icke framförts några argument alls. Nog vet väl ändå finansministern, att svenska exportörer av järn och stål ha stora svårigheter att möta på en rad marknader. Beträffande en del viktiga maskiner har det visat sig, att vi äro utsatta för en mycket svår konkurrens, t. ex. brittisk konkurrens, som reducerar avsättningsmöjligheterna. Det är klart att på andra marknader har maskinexporten utvecklats mycket gynnsamt, vilket är glädjande men — det måste vi erkänna — till stor del beror på att dessa andra länder liksom Sverige sakna dollars och börja komma i samma läge som Sverige när det gäller tillgången på pund. En del av vår maskinexport beror alltså på att vederbörande haft lättare att skaffa svenska kronor än andra valutor. Jag vill dock icke säga, att detta är den enda orsaken. I varje fall är den förbättring av maskinexporten som skett ingalunda tillräcklig som argument för uppfattningen att vi skola kunna komma upp till en i minsta mån tillräcklig exportvolym.

Vad exporten till Förenta staterna beträffar har det skett en försämring under det senaste halvåret, som är så välbekant, att jag icke skall uppehålla mig vid den. Man kan också peka på att den svenska betalningsbalansen i förhållande till länder som t. ex. Belgien, Storbritannien och Schweiz undergått en ogynnsam utveckling. Medan man, när man införde swingfunds, räknade med att Sverige, som icke lidit av kriget så mycket, skulle ha fordringar i andra länder, har resultatet i stället blivit att vi kommit i skuld till en del av dessa andra länder, därför att vi icke ha kunnat leverera tillräckligt. Ambasadören Hägglöf gjorde ett uttalande för några veckor sedan, vari han förklarade, att trots att vi innevarande år använt en stor del av våra tidigare uppsparade pundreserver, ha vi dock en brist på pund innevarande år, som det är möjligt men ingalunda säkert att vi kunna täppa till.

Jag tror att i ljuset av sådana fakta är det omöjligt att bestrida, att detta problem visserligen i första rummet är en fråga om relationen till dollarn men i andra rummet en fråga om relationen mellan svenska och andra västeuropeiska — i vissa fall andra amerikanska — valutor. Jag måste nog i motsats till finansministern hävda, att den utveckling som ägt rum under de senaste månaderna visar, hur riktigt det var att man på vårt håll förde fram denna fråga. Jag vill med tillfredsställelse konstatera, att medan i höstas statsministern kunde inkassera enighet mellan högern, bondeförbundet och socialdemokraterna mot ett ensamt folkparti, förhållandet för närvarande är ett helt annat.

Finansministern sade för en stund sedan, att en devalvering för att Sverige skulle kunna konkurrera och för att vårt lands export skulle förbättras är något som icke bör förekomma. Det vore en metod som icke borde förekomma. Han talade t. o. m. om ABC i

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

ekonomin. Låt mig säga, finansministern: ABC i ekonomin är utan tvivel, att om ett lands valuta är för hög, bör den rättas till. Kan finansministern, trots att vi ha dessa exportsvårigheter, trots att löne- och kostnadsindex är sådan den är, trots att alla indicier peka i den riktningen, att kronan efter uppskrivningen 1946 har blivit för hög, bara påstå: Jag tycker icke att kronan är för hög, och ABC i ekonomin är, att man icke skall ändra valutan? Tvärtom vill jag säga att ABC är, att om alla dessa statistiska siffror peka i en viss riktning, måste man draga slutsatserna därav och ändra valutakursen. Man får icke glömma att i dagens läge står den svenska kronan relativt högst i världen, högre i förhållande till förkrigstiden än dollarn. Är det någon av kammarens ledamöter som verkligen menar, att det är naturligt att tänka sig, att vi här i Sverige skulle kunna bära upp ett relativt högre värde på vår valuta än något annat land? Är det rimligt, när finansministern säger att det är ABC att draga den slutsatsen, att så skall det vara. Nej, herr finansminister, ett resonemang om ABC i fråga om relationen mellan valutakurserna måste bygga på ett studium av kostnadsutvecklingen inom olika länder. Och denna kostnadsutveckling har uppenbarligen varit sådan, att den stigit mer i Sverige än i en rad andra länder. Därav kan man icke undgå att draga sina slutsatser, särskilt som detta bestyrkes av de exportsvårigheter från näringslivet som inrapporteras, där man talar om att det icke bara är fråga om några få procent i prisskillnad som skulle kunna avhjälpas genom en viss anpassning.

Nu är jag angelägen att i likhet med herr Schmidt och ett par andra talare betona, att vi icke mena, att denna fråga är bara ett spørsmål om ändring av valutakursen. Vi ha mycket starkt understrukit, att det primära är att man återställer den inre balansen, att man får bort överkonjunkturen, att man icke

försöker inom landet för investerings- och konsumtionsändamål använda för stor del av vad vi producera, så att vi icke ha tillräckligt med varor att exportera. Finansministern säger med udden riktad mot oss, att man icke skall *börja* med att ändra valutan. Jag vill säga finansministern att sedan 1946 ha vi på vårt håll krävt att den inre balansen skall återställas och överkonjunkturen dämpas. Statsministern har gjort, jag vågar säga misslyckade försök att bestrida att det förhåller sig så, men vi kunna nog anse det fastslaget nu, att det är så. År 1948, två år senare, när läget gjort det ofrånkomligt, förde vi fram, att man utom den *inre* balansens återställande och vidmakthållande måste vidtaga särskilda åtgärder för att få den *yttre* balansen i stånd. Det är sannerligen icke att vilja taga till det bekvämaste och det lättaste först utan att rekommendera denna åtgärd som ett naturligt led i en politik, som måste börja och sluta med att bevara jämvikten i den inre samhällsekonomin. Utan den får man nämligen icke exportörerna tillräckligt intresserade av att exportera till utlandet. Kunna de sälja hemma till högre priser, kan man icke vänta att de skola gå ned med priserna tillräckligt vid export — andra omständigheter att förtiga.

Nu kan man fråga: Om det skulle vara så, att det är riktigt att den svenska kronans värde måste anpassas och att det visat sig vara ett misstag att man höjde kronans värde 1946, när man icke kunnat styra kostnadsutvecklingen i Sverige på motsvarande sätt, när är då den lämpliga *tidpunkten* för en sådan anpassning? Till det vill jag svara, att om man vill öka sin export är det väl lämpligt att göra denna valutaanpassning medan konjunkturen i utlandet är sådant, att det går någorlunda lätt att sälja och komma in på marknader, vilka säkerligen i alla fall kunna visa sig vara rätt svårbehandlade. En konjunkturförsämring i Förenta sta-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

terna kommer att göra det mycket svårare att där sälja svenska varor. För det andra: Är det icke av vikt, att man sänker kostnaderna, så att man kan hålla sig kvar på de marknader, som äro utomordentligt viktiga, i stället för att först bli utdrivna därifrån under ett halvt års tid och sedan kämpa sig tillbaka, vilket erfarenhetsmässigt är svårare än att hålla sig kvar? För det tredje: Är det icke lämpligt att göra en valutaanpassning vid en tidpunkt då man vet, att det inflytelsesrikaste landet betraktar det som en rätt naturlig sak? De informationer som finnas äro väl delvis av konfidentiell natur, men det torde väl icke från regeringsbänken bestridas, att på många inflytelsesrika håll i Förenta staterna visats förståelse för tanken att en anpassning av den svenska kronan i och för sig måste ske — ehuru man icke där velat taga ställning till frågan, om den skall ske isolerat eller samtidigt med vissa andra länders?

För min del kommer jag till den slutsatsen, att dessa tre skäl rörande tidpunkten tala mot ett uppskov och leda till uppfattningen, att det tvärtom är fara i dröjsmål.

Nu skall jag icke i detta anförande taga upp frågan, varför man inom näringslivet under viss tid varit tveksam på en del håll. Om regeringen kommer in på detta, ber jag att få återkomma. Eljest lämnar jag den saken. Det har hittills icke varit regeringens vana att om en näringsidkare säger, att man först måste tvinga regeringen att höja räntan, eftersom det är en stor fördel, och att man därför vill vänta med devalveringen, anse sådana argument så särskilt bärkraftiga. Jag lämnar därför som sagt den saken.

Herr talman! Om det icke kan bestridas — och det har ju i alla fall från regeringsbänken icke bestritts beträffande förhållandet till Förenta staterna — att den svenska kostnadsnivån är alldeles för hög, och om man icke kan

anvisa några andra vägar till en mera väsentlig reduktion, ifall man — något som förefaller mig naturligt — vill utsluta lönereduktioner, måste man väl komma fram till att något bör göras och att detta varit läget ända sedan i höstas. Då finns det tre handlingslinjer som stå öppna för regeringen. Den ena är att säga: Vi vilja helst devalvera i sällskap med en del västeuropeiska länder. Men då blir slutsatsen, att man icke borde ha suttit med händerna i kors och väntat, utan att den svenska regeringen borde energiskt ha arbetat för att få till stånd den utredning som varit erforderlig för att åstadkomma en samlad devalvering. Nu vill nog icke finansministern hävda, att de konversationer han hade för några månader sedan fylla det krav, som kan uppställas i det hänseendet. Finansministern sade att det var omöjligt att devalvera innan några överläggningar kunnat komma till stånd. Ja, det är just felet, att regeringen, om den velat driva denna linje, icke energiskt sagt ifrån, att detta är en sak som brådskar och att regeringen icke, såsom vi mena borde ha skett, tagit upp frågan på internationellt plan för länge sedan.

Den andra linje, som måste stå öppen för regeringen, är att devalvera för Sveriges del. Att vi genom vår isolerade kronhöjning år 1946 med den då avgivna förklaringen ha möjlighet till isolerad anpassning på ett helt annat sätt än flera andra länder kunna ha torde vara uppenbart. Jag finner det både oklokt — för att icke säga beklagligt — att man på en del håll här bland dem som tala för regeringens ståndpunkt vill liksom spela bort detta argument. Genom att spela bort detta argument har man gjort Sverige en otjänst och försvagat vår förhandlingsposition i ett framtida läge.

Den tredje möjligheten för regeringen har varit att införa speciella certifikat för dollar, eventuellt också för schweizerfranc. Sådana certifikat skulle ha

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

betytt en ensidig höjning av kursen för dessa valutor. Det finns åtskilligt som talar för en sådan väg. Det finns dock å andra sidan även sådant, som inger betänkligheter. För min del hysar jag på den punkten något mindre betänkligheter än folkpartireservanterna, som göra ett kort uttalande, av vilket graden av deras skepsis är svår att mäta. Men jag är överens med dem om, att man kan hysa allvarliga betänkligheter mot denna åtgärd, enligt min mening dock icke så stora, att denna tredje möjlighet bör avföras utan diskussion, om de båda andra vägarna skulle anses t. v. stängda. Det är möjligt att folkpartireservanterna äro ense med mig på den punkten. Tvärtom måste man vara mycket noga med att i så fall hålla den möjligheten öppen.

Regeringen har valt att inte göra någonting av allt detta. Den har deltagit i den utredning, som påbörjades i Paris för ett par månader sedan. För övrigt har den, såvitt jag förstår, inte gjort något särskilt.

När nu herr Sköldin och andra, som talat för utskottet, anse, att vi icke skola förhast oss i Sverige, så vill jag säga: Tvärtom! Det gäller att handla i tid! Regeringen erkänner nu, bl. a. sade statsrådet Sköld det för ett par dagar sedan, att det var fel att man inskred så sent för att begränsa investeringsvolymen och dämpa överkonjunkturen. Jag tror det kommer att visa sig, att även när det gäller den yttre balansen har det varit fel att man har väntat och därför kommit att handla för sent. Under mellantiden ha nämligen den svenska exporten och det svenska näringslivet lidit allvarligt men, som till väsentlig del hade kunnat undvikas.

Nu invändes mot denna ståndpunkt, att man måste ta hänsyn till arbetsmarknadens parter och till på arbetsmarknaden ingångna avtal. Då vill jag svara, att det för landets regering och för ledningen av landets ekonomiska politik måste vara en primär uppgift

att klargöra förutsättningarna för den svenska samhällsekonomin. Villkoren för den svenska utrikeshandeln ändras inte, även om än aldrig så mäktiga organisationer träffa avtal med finansministern. Det måste vara en primär uppgift för regeringen att få fram, att vissa saker, som äro givna förutsättningar, måste man respektera vid alla avtal. Vår inre svenska politik måste alltid utgå från detta.

Beträffande utrikeshandeln borde regeringen, som jag redan tidigare framhållit, redan 1948 ha räknat med vad vi från vårt håll då framhöll, att man ville ha bredare rörelsemarginaler. Om man genomför en anpassning, som stimulerar den svenska utrikeshandeln — i stället för att hålla fast vid ett orimligt läge, som betyder hårdare importrestriktioner och sämre produktionsvillkor för näringslivet — så få vi naturligtvis därigenom en bättre folkförsörjning. Och en bättre folkförsörjning måste i längden vara till fördel för de stora grupper av människor, som sluta avtal bl. a. med regeringen och olika företag, vilka avtal ligga till grund för inkomststabiliseringen. Det måste vara felaktigt att säga, att man kan skapa en högre standard åt stora folkgrupper genom att föra en politik, som är till skada för det svenska näringslivet. Det behövs däremot inte något annat argument för den motsatta ståndpunkten: om man skapar bättre villkor för svenskt näringsliv, så skapar man samtidigt bättre villkor för de grupper, vilkas levnadsstandard är beroende av näringslivet.

Jag vill, herr förste vice talman, bara konstatera, att om det i denna debatt skall talas om en ståndpunkt, som inte har närmare motiverats och för vilken man nöjer sig med att framföra sådana allmänna talesätt som finansministern gjorde, så är det den ståndpunkt, som utskottet bl. a. företräder på s. 7 i förevarande utlåtande. Där säger utskottsmajoriteten, att de svenska kostnaderna

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

visserligen äro höga, men att man ändå skall utgå från att den svenska valutan t. v. skall behålla sitt nuvarande värde. Arbetet på att sänka kostnaderna och öka avsättningsmöjligheterna skall bedrivas från den utgångspunkten att någon förändring av kronans värde inte äger rum.

Här kan det verkligen sägas, att man nöjer sig med ett allmänt talesätt. Herrar Schmidt och Fröderberg och andra ha nämligen frågat: »På vilka vägar vilja ni söka åstadkomma en tillräcklig sänkning av de svenska produktionskostnaderna och en tillräcklig höjning av den svenska konkurrensförmågan, om ni inte vilja rekommendera löne-reduktioner?» På den frågan har det inte givits något svar. Det är av vikt, herr finansminister, att konstatera detta. Frågan är obesvarad. Kan finansministern besvara den, så vore det verkligen ett gott stöd för den debatt, som finansministern inte kommer undan förrän han har vidtagit åtgärder, som i väsentlig mån lösa detta problem. Jag vill till utskottets talesmän säga, att det finns ett spörsmål som utskottet, i likhet med herr Sköldin och andra talare, helt och hållet har gått förbi, nämligen detta: Kan en valutas värde vara för högt? Om en valutas värde är för högt och icke står i naturlig relation till kostnads- och konkurrensförhållandena, vad bör man då göra? Att en valutas värde kan vara för högt torde vara självklart. Det borde vara lika självklart att man i ett sådant läge anpassar det efter rådande förhållanden. Frågan är här, vem som har förebragt det bästa statistiska materialet för sin uppfattning: de som i likhet med mig hävda att den svenska kronans yttre värde är för högt när det ligger relativt högre än dollar- och andra valutor, eller de, som säga att de icke önska ingå på någon diskussion om pris- och löneindextal o. s. v., och som endast upprepa att den svenska kronan skall ligga som den ligger. Det råder ingen tvekan

om att här icke har anförts några argument till stöd för uppfattningen, att den svenska kronan icke nu ligger för högt i förhållande till vår kostnadsnivå.

För att nu inte bli missförstådd, herr förste vice talman, skall jag sluta med att än en gång betona, att vi anse den inre konjunkturens dämpning och jämvikt vara den grundläggande faktorn. Den principen äro emellertid alla överens om, åtminstone i huvudsak. Därför spelar den en undanskymd roll i min argumentering här i dag. Vad som nu framför allt behövs är åtgärder för att — på den grund, som en inre stabilisering lägger — skapa förutsättningar för den yttre jämvikten. Då tror jag inte det går att bestrida, att om man skapar naturliga förutsättningar för vår utrikeshandel — i varje fall mera naturliga än vi ha i dag — och om vi försöka avlägsna de svårigheter som finnas på såväl Förenta staternas som en hel rad andra länders marknader, så kommer detta att förbättra vårt försörjningsläge. Det kommer också att öka våra möjligheter att avskaffa de tyngande restriktionerna och regleringarna.

Om vi alltså vilja nå en högre standard för det svenska folket, och om vi vilja avveckla restriktioner och regleringar, så måste vi lösa detta problem, till nytta inte bara för näringslivet utan för hela folket.

Chefen för finansdepartementet, herr stasrådet WIGFORSS: Herr talman! Jag kan lika gärna genast ta upp några av de ting, som herr Ohlin berörde, eftersom han ju ändå ställde en direkt fråga till mig.

Jag tror, att det i denna diskussion är viktigt att vi hålla isär vissa allmänna talesätt, som vi alla äro överens om, och försöka koncentrera oss på de punkter, där verklig oenighet råder. Herr Ohlin anförde många ting, vilka jag och förmodligen hela kammaren är ense med honom om, t. ex. att frågan

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

om valutapolitiken och kronans värde skall bedömas ur synpunkten av vad som är gagneligt för hela det svenska näringslivet, att vi skola vidta åtgärder för att såvitt möjligt höja vår levnadsstandard o. s. v. Allt detta äro vi fullkomligt överens om. Det är bara fråga om vilken betydelse den punkt har, som vi här diskutera, när det gäller att gagna det svenska näringslivet.

Vi få då också komma ihåg — fastän herr Ohlin inte alltid höll begreppen i sär — att vi här ha att göra med två problem, där vi kanske äro mycket eniga om det ena och tydligen mycket oeniga om det andra. Jag tror inte, att det i vårt land — och inte heller i stora delar av Europa — råder några delade meningar om att den europeiska kostnadsnivån för sådana stora handelsartiklar, som ingå i den internationella handeln, ligger högre än den amerikanska och att alltså där finns anledning att överväga, huruvida inte en allmän ändring i de europeiska valutornas värde jämförda med dollarn vore önskvärd. Det är på den punkten som också folkpartiernas — kanske med något större skärpa än herr Ohlin skulle önska — ha sagt, att betänkligheter föreligga. Jag förmodar, att de inte hade sagt detta, om de samtidigt hade varit beredda att i detta ögonblick kräva en ändring enbart i dollarkursen. Det är den saken jag har framhållit att man skall ta upp en diskussion om och ge uttryck för: att man vill ha en viss linje. Om man angriper regeringen och riksbankens ledning för att de icke följa den linjen, så måste detta innebära, att man själv är beredd att ta konsekvenserna av densamma. Jag drog den slutsatsen, att lika väl som högerreservanterna voro tveksamma i denna fråga voro folkpartiets representanter så pass tveksamma i fråga om den ensidiga devalveringen gentemot dollarn, att de icke i detta läge ville rekommendera den såsom en omedelbar åtgärd från svensk sida.

Är det så, då få vi komma tillbaka till den allmänna devalveringen. Jag har inte sagt, att man har valt devalveringen som den första utvägen för att slippa undan den inre bristen på balans. På den punkten är jag fullkomligt ense med herr Ohlin. Jag har kraftigt understrukt, att förutsättningen för att med någon uppriktighet kunna diskutera frågan om den svenska valutans värde är, att man är säker på att kunna hålla den inre balansen.

När jag sade att ändringen i kronkursen inte är det första utan det sista ledet, så var det med tanke på vanliga konkurrensförhållanden.

Jag anser inte att behovet av en ändring av den svenska kronans värde gentemot de europeiska valutorna är bevisat bara därför, att våra exportörer säga, att de stöta på svårigheter. Efter en period, under vilken det har varit utomordentligt lätt att sälja, tycka de helt naturligt att varje mötande svårighet som tvingar till anpassning och nedpressning av kostnaderna är en obehaglig process, som de helst vilja dra sig undan.

Detta var det första ledet: anpassning av kostnaderna för att om möjligt skapa ett annat kostnadsläge och därmed ett annat prisläge på de svenska exportvarorna. Detta menade jag måste föregå, innan man på allvar kan ta upp frågan om en devalvering.

Herr Ohlin — som jag förutsätter följer diskussionen i dessa frågor inte bara i vårt land utan även utomlands — vet, att man t. ex. i Förenta staterna inte betraktar de första tecknen på prisfall med någon större pessimism. Man säger där, att under den amerikanska industriens utomordentliga högkonjunktur har det skapats »mycket fett», som gärna kan arbetas bort. Inom det enskilda näringslivet finns det möjligheter att åstadkomma ändringar utan att omedelbart gripa till den utväg som herr Ohlin, tydligen i pedagogiskt syfte, förde fram, nämligen en sänkning av

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

arbetslönerna. Det finns många andra kostnadsposter, som kunna angripas, innan man griper till det grundläggande för de människors levnadsstandard, som arbeta i industrien. Där menar jag att man vänder upp och ned på den naturliga ordningsföljden.

När jag sade att vi icke kunna göra något isolerat, gick herr Ohlin tillbaka till vad vi gjorde 1946. Om vi nu beslutade oss för att göra en isolerad ändring, så förstår jag mycket väl att man kan använda vårt handlings sätt 1946 som ett argument och säga, att vi gjorde apprecieringen själva 1946, men att vi nu befinna oss i ett annat läge än andra länder. Ingen skall därför tycka att vi skilja oss ur gemenskapen för den skull.

Herr Ohlin vet dock att detta inte är något argument. Om apprecieringen 1946 var, om jag minns rätt, herr Ohlin ense med oss, fastän han ville ha en något mindre appreciering än vi andra, som ansågo den kurs, som fastställdes då, svara mot den svenska kronans verkliga värde gentemot utlandsvalutan. Om vi sedan dess kommit i ett annat läge, så skola vi inte genast säga att vi nu behöva depreciera. Vi ha nämligen kommit i vårt nuvarande läge på grund av våra egna, låt mig kalla det inflatoriska åtgärder, och där befinna vi oss i samma läge som övriga länder.

Herr Ohlins argument för devalueringen var, att vi på grund av att våra kostnadsförhållanden blivit annorlunda icke kunna hålla den svenska kursen. På frågan hur man märker det svarar herr Ohlin: »Vi märka det på att våra exportörer ha svårare att sälja.» Men vilket land kan inte säga detsamma — speciellt om det råkar ut för den svenska konkurrensen sedan vi ha deprecierat? Det finns stor anledning för dessa länder att då säga: »Om ni kunna depreciera, så kunna vi det också!» Följden blir en sådan konkurrens i depreciering, som jag åsyftade, när jag talade om mitt ABC. De farhågor, som

man sedan gammalt hyst för en dylik konkurrerande depreciering, ha lett till att man nästan skapat en övertro på de fixa växelkurserna.

Även om herr Ohlin är yngre än jag, ha vi båda två ändå vuxit upp i den atmosfären, att fixa växelkurser äro ett grundvillkor för en sund internationell handel. Jag medger också, att det skall fordras alldeles bestämda skäl för att gå ifrån dem, ty om man gör det, så riskerar man att få en sådan tävling i depreciering som jag här talat om. När den monetära fonden bildades, sades det visserligen, att man fick lov att göra en ändring på tio procent, men alla konstruktioner gingo ut på att undvika sådana isolerade ändringar i de olika länderna, som kunna leda till illojal konkurrens, om jag så får kalla det. Jag vill säga herr Schmidt, att en appreciering av den egna valutan betraktas icke som något försök till illojal konkurrens. Det enda som lockat till »syndafall» har varit deprecieringen. Apprecieringen kan på sin höjd betraktas som överdriven dygd. Man kan då fråga varför något land företar en appreciering. Ja, man kan le en smula åt hela saken och betrakta den som ett utslag av naivitet. Något avsteg från internationell solidaritet är den i varje fall inte.

Sedan kommer jag till två frågor, som jag med några ord vill beröra. Den första är denna: Är det sannolikt att de svenska kostnaderna i förhållande till exempelvis de engelska äro så höga, att de motivera en depreciering?

Den andra frågan är: Om vi våga oss på en depreciering, som har till följd att balansen så att säga faller över åt ena hållet, är det då sannolikt att vi sedan kunna hålla den svenska inkomstnivån konstant? Om så inte är fallet, komma vi nämligen in i den kända spiralen med i pengar stigande inkomster och en därmed sammanhängande ny brist på jämvikt, som kan leda till en ny depreciering.

Som svar på den första frågan vill

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

jag säga, att det inte finns några klara skäl anförda för att vi nu befinna oss i ett sådant kostnadsläge gentemot andra länder. Jag har anförut ett praktiskt skäl. Vi få se hur länge det håller. Det har icke mött några oöverkomliga svårigheter att i konkurrens med övriga europeiska länder sälja på utländska marknader. Det finns exempel på att vi, åtminstone på vissa områden, t. o. m. kunna konkurrera på den amerikanska marknaden. Detta gäller t. ex. om vår järnmalm. Trots vår svenska kronas värde och trots arbetslöner på malmfälten, som äro de högsta i Sverige, kunna vi mycket väl konkurrera med Förenta staternas malm. Jag säger inte detta som ett bevis för att inte vår krona är övervärderad i förhållande till dollarn. Jag säger det för att bemöta talet om svårigheterna att sälja på utländska marknader. Särskilt beträffande trämassan hör man ofta att det är svårt att sälja den och att vi därför måste devalvera. Men detta visar ingenting i fråga om ställningen gentemot europeiska valutor. Vid överläggningar med exportindustriens representanter har det framgått, att vi ha goda förutsättningar att kunna konkurrera t. ex. med England. Vi veta t. ex. att norrmännen bygga båtar i Sverige. De göra inte detta bara därför att vi äro svenskar. Så mycket älska inte våra norska bröder oss. De göra det helt enkelt därför, att det är billigare att bygga båtarna i Sverige än i England. Sådant tyder inte på att våra konkurrensförhållanden äro sämre än Englands.

Mot detta har herr Ohlin anförut en del siffror över löne- och prisutvecklingen i en del länder, men herr Ohlin märkte kanske själv vid uppläsningen hur bräckliga dylika argument äro. Enligt herr Ohlin skulle den svenska lönenivån ha stigit till 209, medan den engelska var över 160 och den amerikanska något över 180. Men, herr Ohlin, om vi tillämpa dessa siffror, så visa de ju att de engelska arbetslönerna ha

stigit mindre än de amerikanska. Alltså borde den engelska valutan vara undervärderad gentemot dollarn. Detta kan inte vara riktigt. Man kan inte rycka ut sådana siffror och tro, att man genom att stryka under dem kan komma fram till det verkliga konkurrensläget. Jag drar sålunda slutsatsen — jag vågar göra det fortfarande — att det icke är, jag vill inte säga bevisat, ty ingenting kan bevisas, men inte gjort i någon grad sannolikt, att vårt konkurrensförhållande till de andra europeiska länderna skulle vara sådant, att det är, jag vill inte använda ordet nödvändigt men låt mig säga i hög grad önskvärt, att vi skrida till en devalvering av den svenska kronan gentemot dessa andra valutor. Och när vi därtill lägga vad jag skulle beteckna såsom mycket osannolikt, nämligen att vi skulle kunna hålla fast vid våra svenska stabiliseringssträvanden om vi gå denna väg, undrar jag om det inte tills vidare måste väga avgjort tyngre att säga, att vi inte skola göra någonting isolerat.

Jag kanske får lov att använda den parallell som herr Wiberg drog upp, nämligen de engelska förhållandena. Jag skall gärna taga upp det engelska läget, fastän jag själv anser att det sagts tillräckligt mycket om detta. Jag menade att en allmän europeisk devalvering kunde övervägas. Fastän den meningen nog torde finnas företrädd även i England, så veta kammarens ledamöter att den engelska regeringen bestämt har förklarat, att den inte vill devalvera. Den engelska allmänna opinionen går åt samma håll, i den mån den meningen är företrädd inom denna allmänna opinion, att man bör taga upp en sådan här fråga till överläggning. Man är rädd för de skadliga effekterna av en sådan diskussion. Jag vill på nytt erinra om att dylika diskussioner kunna få ogynnsamma verkningar, ty jag hämtade just mitt tidigare anförda exempel ur den engelska diskussionen. Å ena sidan säger man i denna diskus-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

sion, att en engelsk devalvering leder till att amerikaner och andra säga, att vi skola vänta med att köpa tills pundet blir billigare. Å andra sidan går man på den linjen att man säger, att vi veta inte var en hel del av våra dollar bli av. Vi få inte in dem i landet. Det finns så många kanaler genom vilka de kunna försvinna, och de försvinna så länge man kan räkna med att få mer för dessa dollar senare. Det var detta resonemang jag förut syftade på. Det är inte nyttigt för ett land att man skapar den föreställningen, att den ståndpunkt landet intager i valutafrågan är så vacklande, att när som helst kan något inträffa. Nu kanske herr Ohlin säger, att det är väl ingen utom landet som kan tro, att oppositionen i Sverige har något inflytande på regeringspolitiken, men jag tror att det skulle vara en ovanlig slutsats att draga av herr Ohlins yttrande.

Men i England ligger saken till på nu antytt sätt, och jag skulle tro, att även de som innerst äro övertygade om att den engelska prisnivån ligger för högt i förhållande till den amerikanska, i nuvarande läge säga: Vi driva en stabiliseringspolitik som är förbunden med väldiga svårigheter, en stabiliseringspolitik som innebär, att lönerna skola hållas konstanta till och med under trycket av vissa prishöjningar, som ha fått genomföras. Vi driva en skattepolitik, som vad man än må säga är ännu hårdare än den svenska. Allt detta göra vi därför att vi tro, att vi genom denna stabiliseringspolitik så småningom skola komma i jämvikt. Om vi nu ändrade det engelska pundets värde, så bleve helt enkelt resultatet — eftersom England i stor utsträckning betalar sin import med dollar — att denna stabiliseringspolitik finge uppgivas. Men stabiliseringspolitiken är så värdefull, att vi få ta de svårigheter som uppkomma på andra kanter, även i fråga om exporten, hellre än att släppa denna linje.

Jag uttalar inte något omdöme om huruvida detta till sist är en riktig avvägning ifrån Englands sida. Vi som leva under så pass mycket lättare förhållanden känna alla till de svårigheter vi ha med en fortsatt stabilisering. Jag förstår att inte minst herr Ohlin och hans meningsfränder, som nu med glatt mod gå in för en höjning av levnads-kostnaderna, ha anledning fråga sig hur detta stämmer överens med stabiliseringspolitiken. Herr Ohlin var nyss ense med oss om att högern driver en egendomlig politik, när den avstår från vissa delar av stabiliseringspolitiken genom att vilja minska på överbalanseringen av budgeten. Men vi som stå i det läget, att vi måste anse att stabiliseringspolitiken är den för oss riktiga linjen, om än förbunden med stora svårigheter — den tål inte stora stötar — säga att vi inte ta riskerna av en ny prisstegring. Det gäller inte dollarvaror, ty de spela inte så stor roll för vårt land. Det gäller de andra varorna. Vi ta inte risken att ändra valutatan. Jag menar att man skall vara mycket mera övertygad än man kan vara på grundval av vissa statistiska serier, som herr Ohlin anförde, att det verkligen föreligger ett mycket ogynnsamt läge för vår svenska export i förhållande till de andra europeiska länderna, för att vilja ta risken att omöjliggöra den stabiliseringspolitik, om vilken vi hittills varit åtminstone någorlunda eniga.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Beträffande utlandets uppfattning om den svenska oppositionens inflytande vill jag säga, att det kan ju hända, att utlandet i vissa fall rättar sig efter den sidan, som har de bästa argumenten, och det tycker jag spelar en viss roll.

När finansministern vill göra gällande att det är på något sätt landsskadligt, att man framkallar den reaktionen,

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

att folk inte vill ta hem sina dollar etc., som man tyckt sig finna i Storbritannien, får jag erinra finansministern om en sak. Ända sedan debatten i november i höstas har ju regeringen själv antytt att en anpassning av de västeuropeiska valutorna i förhållande till dollarn är mycket naturlig. Utlandet behöver tydligen inte lita på oppositionen och inte heller de svenska affärsmännen. De kunna i fråga om dollarkursens framtid lita på regeringen. Alla finansministerns invändningar mot oppositionen drabba ju honom själv, eftersom regeringen har avgivit en förklaring, som måste framkalla en förväntan, att dollarkursen i framtiden måste ligga högre än nu. Det förvånar mig att inte finansministern observerat detta.

Sedan vill jag beträffande dollarkursen bara säga, att det går inte att utan vidare avfärda den frågan. Såvitt jag förstår gäller det tvärtom, att om man inom regeringen inte vill göra det som enligt min mening är det mest naturliga, så finns det en annan åtgärd, som man i så fall bör tillgripa, nämligen att införa dollarcertifikat och vad därtill hör. Man kan i detta fall gå på två olika linjer. Det finns vissa skäl för och emot i båda fallen. Jag sätter dollarcertifikatlinjen i andra hand men vill framhålla att den ingalunda saknar praktisk betydelse.

Finansministern säger vidare att det finns inget bevis eller någon antydning till sannolikhet för att man behöver ändra den svenska kronans värde i förhållande till de västeuropeiska valutorna. Får jag fråga finansministern: Hur är det med våra tillgodohavanden i en rad länder och hurudana äro våra relationer med en rad länder nu jämfört med 1947? Om vi ta Storbritannien, så är den brittiska exporten ungefär 60 procent större än före kriget. Den svenska exporten var i följd mindre än före kriget. Kan finansministern bagatellisera detta och säga: Vilket annat land kan inte säga detsamma som Sverige?

Vidare: de engelska levnadskostnaderna ha sedan 1938 stigit med 42 procent, de svenska med 59 procent. Men sedan ha engelsmännen dessutom sänkt sin valuta med 26 procent. Och så säger finansministern att andra kunna säga detsamma som Sverige! Nej, har man sänkt sin valuta med 26 procent och har lägre levnadskostnadsstegring och inte högre lönestegring, kan man sannoligen inte säga detsamma som Sverige, när därtill kommer att de engelska exportinkomsterna ha ökat så starkt som fallet varit. Så säger finansministern: Men lönesiffrorna visa i alla fall att den amerikanska lönenivån har stigit mer än den engelska. Ja, men herr finansminister, det finns väl många andra skäl till att den engelska betalningsbalansen får anses vara relativt svag. Jag tror att finansministern och jag och alla ekonomer på två minuter skulle kunna enas om att om ett lands betalningsbalans försvagas såsom den engelska är det naturligt att man får göra en relativ sänkning av kostnadsnivån för att klara sig i förhållande till Amerika. Och det är vad man har gjort. Men det är inte så, att vi i Sverige ha kommit i ännu gynnsammare läge än Amerika, så att vi kunna hålla oss med högre kostnadsnivå i förhållande till amerikanerna. Siffermaterialet talar säkerligen till förmån för denna min slutsats.

Finansministern säger att vi kunna sälja på vissa marknader, även malm till Amerika. Ja, men det gäller inte bara att sälja en viss mängd utan en någorlunda *tillräcklig* mängd varor, och det är för att sälja den sista tredjedelen eller fjärdedelen av varorna som man måste ha konkurrenskraft. Det typiska för ett land, som har en valuta som är ur jämvikt och ligger högt, är inte att man inte kan sälja alls utan att man inte kan sälja tillräckligt mycket, vilket är Sveriges läge i dag.

Så säger finansministern, att det finns andra metoder att sänka kostnaderna.

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

Det är just vad vi ha framhållit från vårt håll i samband med att vi betonat vikten av överkonjunktorens dämpande. Men jag undrar om finansministern tror att det går att tillämpa dessa andra metoder, även i de fall då vi ligga 20 à 25 procent för högt med priserna i förhållande till engelsmännen.

Beträffande resonemanget om fasta växelkurser som finansministern menade vara det normala, vill jag påpeka att den gamla guldmyntfotsprincipen vilade på ett antagande om rörlig lönenivå, en förutsättning som inte gäller i dag. Men då får man draga vissa slutsatser beträffande växelkurserna.

Beträffande apprecieringen 1946 finner jag att det i ljuset av vad som skett var ett misstag att höja kronans värde då. Jag beklagar att jag hade för stort förtroende för regeringen. Jag trodde att om regeringen höjde kronans värde, skulle man fullfölja den därmed inledda politiken. Men det gjorde man inte. Det misstag jag begick var emellertid mindre än det som regeringen begick, eftersom jag ville ha en dollarkurs som låg över den gamla parikursen och inte under densamma. Skillnaden är alltså att mitt misstag var något mindre än finansministerns, och jag anser att har man gjort ett misstag så skall man rätta till det.

Herr FRÖDERBERG (kort genmäle): Herr talman! Om jag inte hörde fel, trodde sig finansministern kunna läsa ut ur folkpartireservationen till bankoutskottets utlåtande nr 44 att vi reservanter ha varit mera tveksamma än herr Ohlin när det gäller att sänka kronans värde. För min personliga del får jag säga, att det förhåller sig tvärtom. Jag är beredd att göra det. Jag anser, att det skulle göras i morgon dag för att vi så fort som möjligt skola få detta verksamma medel i vår hand och kunna uträtta någonting. För att klarlägga denna reservanternas ståndpunkt behöver

jag bara läsa upp vad som står i den nyssnämnda reservationen. Det säges där: »Då den svenska kostnadsnivån för närvarande i många branscher ligger alltför högt, råder det intet tvivel om att dessutom en reduktion av den svenska kronans yttre värde, i främsta rummet i förhållande till dollarn, blir erforderlig. Skäl kunna anföras för att en sådan anpassning av valutavärdet sker samtidigt med motsvarande operationer i en del andra västeuropeiska länder. Men det finns å andra sidan flera skäl till att en valutaanpassning för vår del bör äga rum mycket snart. I själva verket skulle det ha underlättat ett bevarande av gamla marknader och upparbetande av nya under det senaste halvåret, om den svenska kronan under denna tid — då konjunkturläget på en rad utländska marknader var relativt gynnsamt — haft ett med hänsyn till kostnadsförhållandena anpassat yttre värde. Skulle andra länder i Europa, som redan förut devalverat, av olika skäl dröja något längre, kan detta i och för sig inte vara avgörande för Sveriges val av tidpunkt.»

Där säga ju vi reservanter klart och tydligt, att vi äro beredda på att denna operation vidtages mycket snart, även som en isolerad företeelse. Jag skall inte nu komma med några nya slutsatser eller påståenden. Jag vill bara peka på att pundet nu står i 14:50, under det att kursen förut normalt var 19:20.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! I denna debatt om den allmänna ekonomiska politiken är det bara på en punkt, nämligen i fråga om valutadevalveringen, som jag har några ord att säga. Dessförinnan skall jag emellertid göra några reflexioner i anledning av finansministerns varning att över huvud taget offentligt debattera sådana här problem.

Av utskottets utlåtande framgår, att

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

bondeförbundsreservanterna på denna punkt företräda en mening, som är diametralt motsatt den som förfäktas av de socialdemokratiska representanterna. Kan man under sådana förhållanden tänka sig att bondeförbundsreservanterna skulle ha instämt med socialdemokraterna i utlåtagandet, alltså underlåtit att foga en reservation till detta utlåtagande? Och när nu reservationen föreligger är det naturligtvis nödvändigt att försvara den i kamrarna. Jag har därför mycket svårt att förstå hur det över huvud taget kan vara möjligt att undgå att draga upp dylika problem till debatt. Jag säger detta även om jag är på det klara med att vad man här i riksdagen i allmänhet kan komma med inte är av den beskaffenhet, att det tillför frågan några nya synpunkter av vikt. Men vi få ju komma ihåg, att en sådan här fråga har politiska aspekter och att det därför — skulle jag föreställa mig — är av värde även för finansministern att få veta, vilken ståndpunkt de olika partierna intaga.

Debatten om valutadeprecieringen har ju aktualiserats av svårigheterna att konkurrera på exportmarknaden, framför allt på de marknader, som tillhöra de s. k. dollarländerna. Det är ju flera branscher som ha svårigheter på dessa marknader. Vi veta att träförädlingsindustrin har att dragas med svårigheter, och vi få ju gång efter annan höra att även andra branscher ha så stora svårigheter, att det är nödvändigt att antingen nedbringa kostnadsnivån avsevärt eller också att åstadkomma en valutadepreciering.

Det är möjligt att man på vissa områden, kanske på flertalet, kan uppnå en viss kostnadsnedpressning inom landet. Man skulle i vissa fall kunna minska företagarvinsterna och kanske på något håll råvarukostnaderna. Men när man kommer till en annan post, nämligen arbetskostnaderna, föreställer jag mig, att svårigheterna komma att bli minst sagt betydande.

Att vi möta denna hårda konkurrens på exportmarknaden beror säkerligen till icke oväsentlig del på att vi ha ett handikap på grund av den appreciering av valutan som företogs för ett par år sedan. Det är kanske riktigt vad finansministern sade för en stund sedan, att det i viss mån kan betraktas som illojalt att man ändrar sin valuta i syfte att kunna konkurrera bättre på exportmarknaden. Men är inte situationen något annorlunda, om man först har apprecierat och sedan deprecierat för att komma tillbaka till den gamla nivån? Betraktas även en sådan åtgärd som illojal?

Det är uppenbart att en valutadevalvering är förenad med nackdelar. Men det är väl ganska få åtgärder inom det politiska livet, som inte ha både en debet- och en kreditsida. Man frågar sig om inte nackdelarna av en depreciering gentemot dollarn måste betraktas som väsentligt mindre än ett bibehållande av den nuvarande växelkursen. Risken för inflation är ju en nackdel, som man i ett sådant sammanhang naturligtvis med rätta pekar på. Men vi äro väl alla på det klara med att denna inflationsfara inte är så allvarlig i dag som den har varit tidigare. I utskottsutlåtandet ha vi ett uttalande i den riktningen av fullmäktige i riksbanken, och det överensstämmer väl med de föreställningar vi alla ha om läget.

Det är ju en känd sak att priserna på varor i vissa länder, exempelvis i Amerika, äro i sjunkande och man frågar sig: Är det inte tänkbart att den situationen rätt snart inträder, när man kan vidtaga en devalvering gentemot dollarn utan risk för att priserna på importvaror från Amerika komma att bli högre än de varit under låt oss säga 1948? Det är någonting ditåt vi syftat på i vår reservation till bankutskottets utlåtande; man skall följa utvecklingen och vidtaga en devalvering så snart det är möjligt utan att en mera väsentlig kostnadsökning i förhållande till de

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

gångna åren inträder. Det är givet, att om man kunde få till stånd en allmän europeisk valutadevalvering gentemot dollarn, så vore det att föredraga. Jag vill här understryka vad herr Ohlin sade för en stund sedan, nämligen att det måste vara en mycket angelägen uppgift för Sveriges finansminister att, så långt vårt inflytande räcker, försöka få till stånd en sådan allmän europeisk valutakursändring. Skulle detta inte gå, så mena vi att man ändå bör överväga huruvida inte en isolerad valutadevalvering gentemot dollarn vore lämplig.

Den ståndpunkt vårt parti intagit har ju varit den, att hittills ingenting försumrats på detta område. Detta gävo vi uttryck för vid det tillfälle för några veckor sedan, då vi här diskuterade riksbankens förvaltning. Vi mena, att tiden ännu inte är helt mogen; men man bör, som jag nämnde, ha uppmärksamheten fästad på saken och när tillfället kommer vidtaga en devalvering av valutan.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Jag har begärt ordet för att besvara ett par frågor, som framställts under debatten. Innan jag gör det vill jag emellertid framhålla ett par synpunkter.

Alla känna ju till svårigheterna när det gäller vår utrikeshandel, och de ha varit föremål för överläggningar här i dag. Framför allt har frågan om prisutvecklingen på våra exportvaror trätt i förgrunden. Det är kanske naturligt, att man i första hand tänker på de priser man får ut när man säljer; det ligger kanske inte lika nära till hands att tänka på de förändringar som ske i fråga om våra importvaror. Det väsentliga är emellertid hur bytesrelationerna förhålla sig för ett land.

Det har blivit kraftiga prisreduktioner på massan; detsamma är förhållandet när det gäller papper — inte i samma grad men dock en betydande prisreduktion — och likadant är det i fråga

om trävaror. Å andra sidan ha ju vissa importpriser fallit; jag tänker då framför allt på bränslepriserna. Detta är av utomordentligt stor betydelse när det gäller vår import. Våra kostnader för samtliga slag av bränsle röra sig kanske omkring 800 miljoner kronor per år — jag har då medräknat både fasta och flytande bränslen.

Jag vill sålunda betona vikten av att man tar hänsyn till båda dessa faktorer. Jag har en alldeles speciell anledning att framhålla denna synpunkt, när man talar om hur dyrt vi köpa våra varor på vissa marknader. Man glömmer då lätt bort, att vi där få ut ett bättre pris när vi sälja. Det går inte att endast jämföra de priser vi betala för amerikanska varor med priserna på varor från andra marknader; vi måste även taga hänsyn till exportpriserna på respektive marknader. Man skulle kunna säga att det inte är utrett, på vilket håll vi få det bästa utbytet. Som vi alla veta är det vissa speciella varor inom t. ex. dollarområdet, som det för oss skulle vara en mycket god affär att köpa mera av. Vissa omständigheter ha emellertid under den sista tiden framträtt, som peka på att den markanta skillnaden mellan priserna i Amerika och priserna i andra länder numera inte är så stor. I varje fall när det gäller en viss för oss mycket viktig importvara är denna prisskillnad för närvarande mycket obetydlig. Detta är ju ur vår synpunkt glädjande, då vi inte ha möjlighet att köpa dollarvaror i den utsträckning vi skulle önska.

Med tanke på våra möjligheter att exportera och därmed också möjligheterna att importera — vi måste ju nu räkna med att betala löpande import med löpande export för att inte ytterligare minska valutareserven — kan det kanske ha ett visst intresse för kammarens ledamöter om jag nämner ett par siffror för utvecklingen under sista kvartalet förra året och första kvartalet innevarande år och jämför

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

dem med motsvarande tid under åren 1947—1948. Under fjärde kvartalet 1947 och första kvartalet 1948 uppgick vårt sammanlagda exportvärde till ungefär 1 800 miljoner kronor. Motsvarande värde för fjärde kvartalet förra året och första kvartalet innevarande år är 2 100 miljoner kronor. Det blir således en exportökning på sammanlagt 300 miljoner kronor. Det skulle ha varit av intresse att ha volymsiffrorna till hands, men det har jag tyvärr inte. Eftersom pristendensen är nedåtgående så borde man kunna draga den slutsatsen, att dessa 300 miljoner kronor som man beräknar exportökningen till under sista halvåret, i verkligheten representera en större volym än vad siffrorna i och för sig ange.

Härmed vill jag inte ha sagt, att det läge vi nu nått är tillfredsställande, långt därifrån. Så länge vi tvingas ha kvar denna importreglering — vi kunna inte köpa allt vad vi önska utifrån — visar detta att vår export är av otillfredsställande omfattning.

Under debatten har jag tyckt mig märka, att man bara talat om att det inte går att sälja svenska varor i tillräckliga mängder. Även herr Ohlin säger att det är så. Jag erkänner gärna, att det är den sista kvantiteten vi kunna exportera, som är den avgörande, ty det är den det hänger på om det skall bli någon exportökning. Jag vill tillägga, att jag är på det klara med, att när det gäller den svenska cellulosaindustrin så är det de sista hundratusentalen ton vi kunna exportera som äro avgörande för frågan, huruvida denna industri skall kunna drivas för fullt. Beträffande skogsprodukterna har jag fått en uppgift om, att vår massaexport under innevarande år är av ungefär samma storleksordning som under motsvarande tid i fjol. Även om så är förhållandet är det dock ett faktum, att våra skeppningar till Amerika minskat, och att de försäljningar som ägt rum av ännu inte levererade varor äro betyd-

ligt mindre än förra året. Vi veta således ingenting om den amerikanska marknadens utveckling och hur mycket vi kunna sälja på Amerika. Om jag är rätt underrättad lära emellertid våra priser numera vara konkurrenskraftiga även på den amerikanska marknaden. Detta gäller även beträffande Bizonien, där vi gjort försäljningar, men där vi ännu inte kunnat sälja i den omfattning man räknade med i det uppgjorda handelsavtalet. Det förefaller alltså som om vi skulle kunna sälja vår massa på andra marknader än den amerikanska — låt vara till reducerade priser. När jag talar om reducerade priser vill jag gärna erinra om, att vi lågo upp till 40 dollar över den amerikanska prisnivån, när vi noterade det högsta priset. Ingen vågade väl tro, att den prisskillnaden skulle kunna hållas.

Herr Fröderberg frågade vad vi ville rekommendera när massalagren och brädgårdarna blevo fyllda. Det är klart att man kan ställa en sådan fråga, men med ledning av vad jag här sagt om massan, så är det inte troligt att vi stå inför en avsättningskris av sådant slag, att industrien skulle behöva läggas ned därför att lagren bli fulla. I våra handelsavtal äro betydande kontingenter massa medräknade, och allt tyder på att vi i stort sett också få avsättning för dessa kvantiteter. Beträffande trävarorna har jag den förhoppningen, att vi inte bara skola kunna sälja ungefär samma kvantitet som i fjol utan till och med mera.

Eftersom herr Fröderberg talade om de norrländska bekymren för trävarorna vill jag säga det, att om sådana bekymmer uppstå under innevarande år, så beror det antagligen på att förbrukarna inom landet inte få ut de kvantiteter de önska. Dessa bekymmer få vi väl dock bära med jämnmot. Att jag vågar uttala mig så bestämt i den frågan hänger samman med, att export-sågverken i huvudsak ligga uppe i Norrland, och allt tyder som sagt på att vi

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

kunna sälja hela vår trävaruproduktion till hyggliga priser. Beträffande papperet kan jag inte säga något annat än att industrien sänkt priserna på exportmarknaden, men man har goda förhoppningar om att kunna sälja i ungefär samma omfattning som förra året, då exportsiffrorna uppgingo till omkring 600 000 ton.

Jag har tidigare betonat, att jag ingalunda är nöjd med den situation vi befinna oss i. Utvecklingen under åtminstone det sista kvartalet visar emellertid att produktionen ökar, och det är ur våra synpunkter mycket glädjande att människorna allt mer komma underfund med, att det är nödvändigt för oss att producera ökade mängder varor för att kunna exportera. När vi framlade vår importplan för innevarande år tillät jag mig säga att jag hade den uppfattningen, att det borde vara möjligt att få en import av sådan storleksordning, att det svenska näringslivet skulle kunna arbeta under någorlunda ostörda förhållanden. Råvaror och halvfabrikat borde kunna importeras i tillräckliga mängder. Jag har ingen anledning att ändra på detta uttalande. Tvärtom har det i vissa avseenden gått bättre än vi vågade hoppas. Detta hänger samman med det förhållandet, att halvfabrikat och råvaror numera komma in med förtursrätt och i större kvantiteter än under tidigare år. Detta är i sin tur en effekt av en bättre kontroll över utrikeshandeln — framför allt importen — som vi på senare tid lyckats få till stånd. Detta innebär emellertid inte att alla företagare och affärsmän, som komma till myndigheterna och hemställa om att få importera därför att de inte ha tillräckligt med råvaror, kunna få sina önskemål tillgodosedda. Vi få nämligen räkna med nödvändigheten av att i första hand tillgodose de delar av näringslivet, som arbeta för export. Det blir alltså en prioritering av vissa varor. Detta ha vi nu tillämpat sedan rätt många månader tillbaka och med gott

resultat. Vi söka också att finna friare former för dessa grupper av företag när det gäller importen, och vi vilja gärna på allt sätt understödja dessa företag i deras strävanden att importera maskiner och andra hjälpmedel, som bli direkt produktionsdrivande faktorer.

Slutligen tror jag det kan vara skäl att meddela kammaren, att utöver de åtgärder riksdagen möjliggjort genom att ställa högre anslag till förfogande till marknadsundersökningar och för att öka vår representation i utlandet, så har regeringen för avsikt att disponera ytterligare ett belopp av tillgängliga medel för att underlätta för exportföreningen att skaffa fram ett antal personer, som skola vara verksamma på olika marknader för att på så sätt tillgodose vårt lands möjligheter att komma ut med i första hand nya produkter.

Man får hoppas att alla de åtgärder, som vi nu vidtaga, skola resultera i att vi kunna fullfölja den utveckling, som vi nu kunna skönja. Detta bör innebära att vi undan för undan pressa upp vår export, även om det temporärt går ut över vissa hemmamarknadsönskemål. Vi få trösta oss med att det inte blir fråga om något varubortfall under lång tid, utan denna export innebär endast att varorna taga en omväg och det kommer in andra varor i stället. Då kan man med ett visst jämnmod bära de besvärligheter, som otvivelaktigt komma att framträda på vissa speciella områden.

Herr **FRÖDERBERG** (kort genmäle):
Herr talman! Jag får tacka statsrådet Eriesson för det svar, som jag fick. Jag är dock inte alldeles nöjd med beskedet.

Inför den minskade konkurrenskraften och inför det förhållandet, att vi blivit alldeles utslagna, när det gäller massaexporten på USA, hade jag frågat handelsministern vad man tänkte göra i stället, när vi inte devalvera kro-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

nan för att på så sätt ställa oss i ett bättre läge. Om man i så fall måste räkna med ytterligare prissänkningar, var skulle då dessa sättas in, på arbetslöner, bolagsvinster eller rotvärden? Arbetslönerna och rotvärdena ha ju redan blivit i viss mån reducerade, och samma torde bli förhållandet med bolagsvinsterna. Handelsministerns svar tycks gå ut på att det inte är nödvändigt att göra ytterligare prisreduceringar, utan med de priser, som nu äro gällande, skulle vi vara fullt konkurrenskraftiga. Statsrådet erkänner dock, att när det gäller USA, så ha vi ännu inte uppnått detta läge. Handelsministern förklarade även, att det var av det allra största värde att vi snarast möjligt skulle kunna komma igång med massaexporten dit.

Statsrådet Ericsson nämnde, att han hoppades på ökad produktion och ökad export av trävaror. Den tillgängliga statistiken visar, att vi under 1948 exporterade för 450 milj. kronor trävaror och för 1 573 milj. kronor massa. Massaexporten var således mer än tre gånger så stor som trävaruexporten.

När man hör de uppgifter, som lämnas från norrländskt håll, kan man inte gärna tro på en ökad produktion av massa. Rykten gå tvärtom i motsatt riktning, nämligen att man företagit vissa permitteringar vid massafabrikerna. Det talas också om driftstopp under en eller annan månad. Jag vet inte om man helt skall sätta tro till dessa uppgifter, som stått att läsa i tidningspressen, men det kan väl här inte bara vara fråga om konstruktioner.

Jag har den bestämda uppfattningen, att läget inte är så gott som statsrådet Ericsson här skisserat. Jag kan därför inte frånträda de tankar jag här tidigare framfört, nämligen att det inte hjälper med de prisreduceringar, som nu genomförts, utan att man även måste åsätta kronan ett lägre värde.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **ERICSSON**: Herr talman!

Jag ber om kammarens överseende för att jag återkommer i debatten. Jag måste emellertid säga några ord i anledning av herr Fröderbergs inlägg.

Om läget nu skulle vara sådant, att vi kunna utbjuda massa på den amerikanska marknaden till priser, som motsvara den amerikanska prisnivån, då skulle det i och för sig inte behövas någon devalvering, såvida vi inte — vilket herr Fröderberg kanske menar — skulle gå under de kanadensiska och amerikanska priserna för att på det sättet slå oss fram. Det skulle möjligen kunna vara en utväg.

Herr Fröderberg nämnde något om driftstopp vid massafabrikerna under en eller annan månad. Frågan härom har berörts i ett meddelande från Oslo, där det sagts, att massaindustrien skulle stanna under en tid motsvarande en månad, och man hade från norskt håll frågat den svenska cellulosaföreningen, om den ville ansluta sig till ett liknande förfarande. Jag var intresserad att få närmare uppgifter om innebörden i detta meddelande. Jag fick då besked, att det ifrågasatta förfaringsättet inte avsåg vad vi egentligen mena med massaindustri, nämligen tillverkning av den kemiska massan, utan meddelandet från Norge avsåg den mekaniska massan eller slipmassan. Det har alltid varit så att man under vissa perioder inte bara i Norge utan annorstädes haft svårigheter med avsättningen av den mekaniska massan. I övrigt fick jag det beskedet, att det inte fanns någon svensk representant med på den sammankomst i Oslo, som rekommenderade det här berörda förfarandet.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **FRÖDERBERG** (kort genmäle): Herr talman! Det kan inte bestridas, att flera av de norrländska massaindustrierna permitterat en hel del folk och att

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

man således reducerat arbetsstyrkan. När det gäller våra handelsförbindelser med U. S. A., är det framför allt nödvändigt, att vi åter komma igång med massaexporten dit.

Herr SJÖLIN: Herr talman! Närmast i anledning av finansministerns inlägg vill jag yttra några ord. Jag skall då inte komma med några teoretiska spekulationer utan endast med praktiska erfarenheter.

Jag fäste mig särskilt vid finansministerns yttrande om att industrien inte hittills anmält några egentliga svårigheter, när det gäller exporten. Jag känner mig manad att här anmäla en avvikande mening.

Jag kan som exempel nämna, att den svenska lokomotivindustrien har betydande svårigheter i fråga om export. Det är synnerligen besvärligt att hävda sig på världsmarknaden, antingen det gäller Sydamerika, Asien eller Afrika. Överallt är det konkurrens, inte bara från U. S. A. utan även från europeiska länder. Det är uppenbart, att vederbörande företagare göra stora ansträngningar för att få möjlighet att verkligen kunna konkurrera på världsmarknaden. Men det är inte så lätt som man tycks tro, när man här talar om att öka exporten och rekommenderar att industrien skall sänka kostnaderna.

Hur skall man då egentligen kunna sänka kostnaderna? Vad är det som konstituerar priserna? Det är naturligtvis materialkostnader, arbetskostnader och omkostnader. Arbetskostnaderna äro givna genom de löner, som gälla, och man vill väl inte gärna tänka sig, att man skulle behöva acceptera den tanken, som högerns reservanter här snuddat vid, nämligen att sänka lönerna. Det måste väl bli ett verkligt nödläge, innan man tillgriper en sådan åtgärd. Även omkostnaderna äro givna. Man måste se till att det finns möjligheter till utveckling och forskning. Det

skali vidare finnas välfärdsanordningar för de anställda osv., vilket allt gör, att man har en fix summa till utgångspunkt för omkostnadsberäkningarna. Vad materialkostnaderna beträffar, så påverkas de av samma faktorer, som gälla för själva tillverkningen. Att man vidare skall ha en rimlig vinst vill väl ingen förneka. Det finns således en nivå, under vilken man inte har stora möjligheter att komma, om man utgår från gällande faktiska förutsättningar.

När man då konstaterat detta och gång på gång misslyckats i sina strävanden att få till stånd en ökad export, är det inte så underligt, att man kommer att tänka på att kronans värde 1946 skrevs upp med över 16 %. Jag skall inte beröra detta problem i hela dess vidd. Men jag har sett praktiska exempel på de skador, som uppkommit genom detta tidigare beslut om höjning av kronans värde. Från industriens sida hade man ingen möjlighet att motverka de nackdelar, som uppkommo därigenom, utan man hade endast att acceptera det faktum, att det svenska priset på världsmarknaden blev 16 % högre än om man räknade efter den gamla kronkursen.

Finansministern sade att det var ett alltför bekvämt sätt att proponera en devalvering av kronans värde så fort det tar emot det minsta i kalkyl- eller prishänseende. Det förhåller sig emellertid inte på det sättet, utan i varje fall om man skall bedöma detta ur lokomotivfabrikanternas synpunkt, bottna svårigheterna ytterst i att regeringen tillät sig att 1946 höja kronvärdet utan att tillräckliga skäl därtill förelågo. Vad jag här åsyftar är således ett återställande av kronans värde till nivån före apprecieringen för att industrien skall få ökade möjligheter att hävda sig på världsmarknaden.

Finansministern förklarade att man från näringslivets sida inte hade uttalat några bestämda önskemål om att få till stånd en krondevalvering. I anledning

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

härav vill jag betyga, att det åtminstone inom lokomotivindustrin finns en allmän önskan om att kronans värde bör devalveras. Lokomotivindustrin har under årens lopp försökt att konkurrera med utlandet. Den industrien känner svårigheterna och vet också, att det gjorts allt som göras kan för att få ned de kalkylerade priserna så långt som möjligt.

Vi måste också tänka på att avsättningar för export ha en oerhörd stor betydelse inom denna industri, där man inte endast kan lita till beställningar inom landet. De inhemska beställningarna äro nämligen alltför begränsade och ett bortfall av de utländska marknaderna leder till att man inte kan utnyttja maskinparken på ett ekonomiskt sätt. På grund härav söker man sig inom lokomotivindustrin ut på världsmarknaden för att tillförsäkra arbetarna arbete och för att bättre kunna utnyttja företagets resurser. En ökad exportmarknad leder till bättre villkor för arbetarna och är till båtnad för inte bara företaget som sådant utan även för hela landet.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att varmt få rekommendera bifall till folkpartiets reservation.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A), nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan i berörda punkt; 2:o) bifall till nämnda hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herr Andersson i Örn-sköldsvik m. fl. vid punkten avgivna reservationen; 3:o) bifall till nämnda hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herrar Wiberg och Nordenson vid punkten avgivna reservationen; samt 4:o) bifall till samma hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herrar Näsgård och Persson i Norrby avgivna reservationen; och fann herr talmannen den

förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Wiberg, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Herr Wiberg äskade emellertid votering jämväl beträffande kontrapositionen, vadan herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen i den votering, som skulle företagas för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen, nu återigen upptog de två återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 3:o) angivna vara med övervägande ja besvarad. Denna herr talmannens uppfattning bestreds emellertid av herr Persson i Norrby medelst begäran om votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i den votering, som kommer att företagas för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen angående punkten A) i bankotskottets förevarande utlåtande nr 44, antager bifall till utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herrar Wiberg och Nordenson vid denna punkt avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den reservation, som vid punkten avgivits av herrar Näsgård och Persson i Norrby.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Den allmänna ekonomiska politiken m. m.

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Persson i Norrby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 84 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herrar Wiberg och Nordenson vid punkten avgivna reservationen.

I överensstämmelse härmed blev nu följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten A) i bankoutskottets förevarande utlåtande nr 44 antager bifall till utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herr Andersson i Örnköldsvik m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den reservation, som vid punkten avgivits av herrar Wiberg och Nordenson.

Sedan kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes dock

av herr Schmidt, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 74 ja och 117 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets hemställan i punkten A) med den motivering, som föreslagits i den av herrar Wiberg och Nordenson vid punkten avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten A) i utskottets förevarande utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herrar Wiberg och Nordenson vid denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter åter intagit sina platser och sistberörda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wiberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 29 nej, varjämte 69 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten A).

På därå av herr talmannen given proposition blev härefter utskottets hemställan i punkten B) av kammaren bifallen.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Beträffande punkten C) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herrar Wiberg och Nordenson vid denna punkt fogade reservationen; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Wiberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten C) i utskottets förevarande utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som i fråga om denna punkt avgivits av herrar Wiberg och Nordenson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wiberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 164 ja och 18 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets ifrågavarande hemställan.

Slutligen blev, efter därå av herr talmannen given proposition, utskottets hemställan i punkten D) av kammaren bifallen.

§ 5.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propo-

sition med förslag till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1949 dagtecknad proposition, nr 194, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att

1) antaga vid propositionen fogade förslag till

a) förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949,

b) förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga samt

c) förordning med provisoriska bestämmelser angående beredskapsövning;

2) besluta att övergång till värnpliktstjänstgöring redan vid 20 års ålder för huvuddelen av de värnpliktiga skulle ske successivt i den takt Kungl. Maj:t bestämde.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat bibehållande av den vid 1948 års riksdag beslutade anordningen med skördeuppehåll om 14 dagar för värnpliktiga jordbrukare.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts fyra motioner, nämligen

inom första kammaren
nr 304 av herr *Persson, Ivar, m. fl.* och

nr 313 av herrar *Ewerlöf* och *Andersson, Elon*, samt

inom andra kammaren
nr 390 av herr *Hansson* i *Skegrie m. fl.* och

nr 400 av herr *Johansson* i *Mysinge*.

I motionerna I: 304 och II: 390, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 194 måtte besluta

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

att skördeuppehållet för de värnpliktiga fastställs till tre veckor».

I likalydande motionerna I: 313 och II: 400 hade hemställts, »att riksdagen måtte

dels besluta att första tjänstgöringen för de värnpliktiga, som under utbildningsåret 1949/50 skola utbildas till värnpliktigt underbefäl vid armén, förlänges med 60 dagar,

dels bevilja anslag

1. till deras underhåll och avlöning under den förlängda tjänstgöringen med 3 906 000 kronor,

2. till deras premieförmåner med 1 500 000 kronor samt

3. till avlöning till civil handräckningspersonal med 1 260 000 kronor».

Propositionen och motionerna, vilka hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet, hade efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott.

Sammansatta utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 194, framlagda förslaget till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 — måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949;

B. att riksdagen — med förklaring att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte, med bifall till motionerna I: 313 och II: 400, såvitt de avsåge yrkandet om förlängning av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga, som under utbildningsåret 1949—50 skulle utbildas till värnplik-

tigt underbefäl vid armén, för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga;

C. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition, nr 194, framlagda förslaget till förordning med provisoriska bestämmelser angående beredskapsövning;

D. att riksdagen måtte besluta att övergång till värnpliktstjänstgöring redan vid 20 års ålder för huvuddelen av de värnpliktiga skulle ske successivt i den takt Konungl. Maj:t bestämde;

E. att motionerna I: 304 och II: 390 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F. att motionerna I: 313 och II: 400, såvitt de avsåge yrkandet om anvisande av anslag för bestridande av kostnader för fortsatt tjänstgöring för de armén tilldelade värnpliktiga, som under utbildningsåret 1949—50 skulle utbildas till underbefäl, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Norman, Gillström, Lindholm, Thapper, Forslund och Hellbacken*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. (= utskottet);

B. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 313 och II: 400, såvitt de avsåge yrkandet om förlängning av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga, som under utbildningsåret 1949—50 skulle utbildas till värnpliktigt underbefäl vid armén, oförändrat antaga det genom förevarande proposition, nr 194, framlagda förslaget till förordning angående ändring av förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga;

C.—F. (= utskottet);

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

2:o) av herrar *Gränebo* och *Carlsson* i Bakeröd, vilka ansett, att utskottet i punkten E bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 304 och II: 390 besluta, att skördeuppehållet för de värnpliktiga skulle fastställas till tre veckor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **LINDHOLM**: Herr talman! I det utskottsutlåtande, som här föreligger, har även behandlats en i såväl första som andra kammaren väckt motion angående provisoriska bestämmelser för gruppchefsutbildningen.

Jag måste för min personliga del säga, att jag inte kan godta att man fattar beslut i en fråga, som är föremål för utredning. Det har ju tidigare varit praxis i riksdagen, att man, när en fråga varit föremål för prövning inom en kommitté, har avvaktat denna kommittés förslag. Jag vill erinra om att föregående års riksdag beslutade att i avbidan på denna utrednings resultat uppskjuta beslutet om gruppchefstjänstgöringens längd. Det har sedan dess, såvitt jag förstår, inte inträffat någonting som motiverar att vi i år skola inta en annan ståndpunkt än den kammaren med stor majoritet intog föregående år.

Den värnpliktsutredning, som man då tog hänsyn till, har arbetat sedan dess, och jag kanske får nämna något från densamma — det har skett i första kammaren, och det kan vara skäl att göra det även här. Inom kommittén räknar man med att kunna hålla principdebatten under juni månad. Det vore enligt mitt sätt att se ganska olämpligt om kammaren dessförinnan fattar ett speciellt beslut om en förlängning av utbildningstiden för dem som ha uttagits till gruppchefelever. Man kalkylerar även med att kommittén skall ha sitt arbete slutfört i början av augusti i år. Det ligger alltså ganska nära i tiden, och även detta talar enligt min

mening mot att kammaren i dag fattar något beslut i denna fråga.

Nu har det sagts i första kammaren, och jag förmodar att det också kommer att sägas här, att vi inte kunna vänta fram till 1951 med att förbättra gruppchefsutbildningen. Jag vill då fråga, om det är absolut fastslaget, att man genom detta förslag kommer att få så mycket bättre gruppchefer än dem man får genom niomånadersutbildningen. Är det fastslaget, att de närmare 7 miljoner kronor, som skulle erfordras, inte kunna betraktas som dåligt använda pengar med hänsyn till utbildningsresultatet? Jag för min del anser att det förslag, som framföres i motionen och som ursprungligen presenterades innan värnpliktskommittén hunnit närmare studera detta spörsmål, i många avseenden är misslyckat. Det innehåller — det har också erkänts under debatten i första kammaren — många väsentliga brister. Jag skall med hänsyn till den långt framskridna tiden inte ta upp dem alla, men jag kan peka på en sådan sak som att de gruppchefelever, som skola utbildas enligt det system motionen förordar, icke komma att beredas tillfälle att delta i den grupp de skola vara med i under rekrytövningen. Det betyder att man under rekrytutbildningen måste använda andra som gruppchefer än de som utbildas för ändamålet. Det är folk som man inte beräknar skall vara vuxna den uppgiften.

Enbart den omständigheten bör ju säga oss, att vi med det system, som här är upplagt, icke kunna få gruppcheferna så väl utbildade, som de med hänsyn till kostnaden borde kunna bli. Dessutom kan man anföra en hel del andra synpunkter på detta spörsmål. Detta system innebär, att mellan 6 000 och 7 000 rekryter skola kvarhållas två månader efter de övriga värnpliktigas hemförlovning, och vi få väl därför räkna med en betydande maskning, som givetvis i hög grad kommer att inverka på resultatet av utbildningen. Därtill kom-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

mer, vilket också erkännes på militärt håll, att det skulle skapa en kvarsittarkänsla hos gruppcheferseleverna, som, sedd ur utbildningssynpunkt, är ganska betänklig.

Rent personligt har jag den uppfattningen, och jag skulle tro att värnpliktskommitténs övriga ledamöter dela den, att om det skall vara någon mening med att låta gruppcheferseleverna tjänstgöra längre tid än andra, måste de uttas innan de värnpliktiga i allmänhet rycka in för att göra sin rekryttjänst.

Då anmäler sig emellertid ytterligare en fråga: är det absolut fastslaget att det är nödvändigt med en längre utbildningstid? Har man faktiska bevis på den saken? Jag är inte övertygad om att det är så. Jag vill erinra om att man på militärt håll icke har företagit några egentliga åtgärder för att med niomånadersutbildningen få fram en godtagbar gruppchef.

Nu kan man gentemot detta säga, att militären är övertygad om att tiden är alltför kort, men det kan jag inte godta. Om man nu är så övertygad om att tiden är för kort, varför har man då inte genom att utnyttja de möjligheter som stått till buds ändå gjort ett försök med niomånadersutbildning och därigenom dokumenterat, att den uppfattningen är riktig? Den bevisföringen saknas. Jag har själv varit ute och sett gruppchefer som utbildats på nio månader. Jag kan inte bedöma dem i alla avseenden, men i den mån man kan se resultatet av deras utbildning på de uppgifter de fingo, erkändes det även på militärt håll, att de skötte sig ganska bra. Sedan kan man naturligtvis diskutera, huruvida de böra vara ännu bättre.

Däremot tror jag det finns anledning att något närmare studera de olika utbildningsmetoder som tillämpas. Det har nu liksom tidigare framförts klagomål över sättet att utnyttja tiden. Hur skulle det vara om man inom försvarsdepartementet engagerade några framstående pedagoger, som gjorde en or-

dentlig översyn av de utbildningsmetoder, som tillämpas? Jag är för min del inte övertygad om att en sådan översyn skulle vara resultatlös, utan jag tror tvärtom att det skulle kunna komma fram många ting, som skulle kunna leda till bättre utbildningsresultat.

Man har i diskussionen om dessa saker att välja mellan två huvudalternativ. Man kan överväga att med tvång ta ut gruppchefer och bestämma den längre utbildningstiden för dem. Jag har emellertid intresserat mig för en undersökning, huruvida man inte på frivillighetens väg skulle kunna få fram en tävlan mellan rekryterna om att bli uttagna till gruppchefer. En av grundförutsättningarna för att man skall kunna stimulera intresset är givetvis att man tar bort den känsla som alljämt finns hos de värnpliktiga, att utbildningen är ett nödvändigt ont, att det är någonting som man är nödd och tvungen att gå igenom. När man har fått dem att känna, att det är en rättighet de ha och man knyter an utbildningen till mera moderna principer, tror jag man skall kunna vinna väsentligt bättre resultat. Det är alldeles uppenbart, att den som måste ledas fram inte kommer att utveckla sina bästa egenskaper, under det att de värnpliktiga skulle spänna sig för att nå toppprestationer om man kunde få bort den där tvångskänslan. Vi måste nämligen vid alla diskussioner om utbildningsfrågor räkna med den mänskliga faktorn. Om vi bara besluta utan hänsynstagande till denna faktor, är jag rädd att vi inte få ut vad vi avsett att få ut av utbildningen.

Här finns dessutom ett annat problem, som man måste beakta i detta sammanhang, och det är problemet om dem som skola leda utbildningen. Jag erkänner gärna, att det i den svenska armén finns många alldeles utomordentliga trupputbildare, men å andra sidan är det nog så, att det på vissa avsnitt behövs en förstärkning i detta avseende. Om gruppcheferseleverna komma

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

till ett regemente, där trupputbildarna ligga under medelmåttan, spelar det ju ingen roll om de ha två eller tre månaders längre tjänstgöringstid, ty trupputbildarens förmåga att meddela kunskaper är begränsad. Det är ett avsnitt som också måste kartläggas när man diskuterar dessa problem.

Dessutom är det ju så, att den första tjänstgöringen ingalunda är ett avslutat helt, utan den skall ju enligt värnpliktslagen följas av repetitionsövningar. Nu föreligger ett förslag från värnpliktskommittén att man skall övergå från åldersklassvisa till krigsförbandsvisa övningar. Detta innebär, att de värnpliktiga bli placerade på den plats i krigsorganisationen, där de skola vara i krig, och det innebär att officerskåren och befälet på ett helt annat sätt än tidigare får tillfälle till praktiska övningar och en bättre utbildning. Jag för min del räknar med att det är på dessa krigsförbandsvisa repetitionsövningar som utbildningen från rekryttiden avslipas, och jag anser dem därför vara ett betydelsefullt komplement till den tidigare utbildningen. Man bör i diskussionen om dess ting ha vederbörlig hänsyn till detta. Dessa krigsförbandsvisa övningar bli av en utomordentlig betydelse inte bara för manskapet, utan också för befälet.

När man nu vill göra gruppcheferna till det betydelsefullaste ledet i vår försvarsmakt, vill jag till slut erinra om att det dock är det lägsta befälet. De ha över sig folk som ge order om deras uppgifter, och därför tror jag inte man vinner så mycket om man här i debatten överdimensionerar gruppchefernas betydelse. Det är riktigare att hålla dem på den punkt, där de rätteligen höra hemma. Den argumentering som förekom i första kammaren på den punkten gav nästan ett intryck av att det befäl, som står över gruppcheferna, skulle vara av mindre betydelse för krigsorganisationen. Det är dock så, att det är det

högre befälet som anger vilka operationer som skola verkställas.

Om jag summerar ihop de rent ekonomiska faktorerna, måste jag finna, att vi ställas inför vissa kostnadsökningar. I den nuvarande militärbudgeten ingå inga kostnader för de sedvanliga repetitionsövningarna. Skulle vi behålla den gamla formen av repetitionsövningar med vissa åldersklasser, skulle det kosta ungefär 39,5 miljoner. Krigsförbandsvisa övningar skulle kosta ungefär 41 miljoner. Om man därtill skall lägga 7 miljoner för två månaders gruppchefsutbildning, äro vi uppe i ett aktningvärt belopp, som jag förmodar den nothinska kommittén får anledning att syna litet närmare i sömmarna.

Jag vill på sakens nuvarande ståndpunkt med hänvisning till att första kammaren med stor majoritet har bifallit reservationen och till att det är tradition att man avvaktar resultatet av en pågående utredning innan man fattar beslut i sakfrågan hemställa om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Norman m. fl.

Häruti instämde herrar *Hellbacken* och *Hallberg*.

Herr **JACOBSSON** i Igelsbo: Herr talmän! Jag har fått det bestämda intrycket, att såväl herr Lindholm som övriga reserveranter ha den uppfattningen, att gruppchefsutbildningen inte är tillfredsställande sådan den nu föreslås. Det har framförts två huvudargument mot utskottets förslag, nämligen dels att man bör avvakta den pågående utredningen, och dels att det skulle kosta en hel del pengar.

Då det gäller gruppchefsutbildningen ha de ledamöter av andra lagutskottet, som stå bakom utskottets förslag, kommit till den uppfattningen, att det ej går att inom den nuvarande värnpliktstiden av nio månader inrymma en tillfredsställande utbildning av

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

gruppchefer. Detta förhållande har ju också särskilt understrukits av såväl överbefälhavaren som arméchefen, som framhålla, att man, sedan värnpliktstiden nu nedsatts till nio månader, måste ge gruppcheferna en ytterligare utbildning, om de tillfredsställande skola kunna fylla sina betydelsefulla uppgifter.

En otillräckligt utbildad gruppchef kan inte tillfredsställande lösa sina uppgifter som ledare och föregångsman för gruppen. Det förhållandet att en gruppchef saknar tillräcklig utbildning i min- och sprängtjänst, torde i modern strid komma att förorsaka onödiga förluster bland de värnpliktiga, som han är satt att leda.

Utskottet framhåller också, att en tillfredsställande gruppchefsutbildning är av allra största betydelse för krigsmaktens funktionsduglighet. Av denna anledning föreslår utskottet på grundval av motioner av ledamöter i värnpliktskommittén, att man från och med utbildningsåret 1949/50 uttar värnpliktiga för utbildning till underbefäl under en tid av ytterligare 60 dagar. Denna förlängning skall dock inte gälla den sammanlagda tjänstgöringstiden för värnpliktiga, som äro uttagna för utbildning till officerare och underofficerare.

Utskottet har i likhet med motionärerna den uppfattningen, att de värnpliktiga, som uttas till denna gruppchefsutbildning, böra erhålla skällig ersättning för sina prestationer genom att dagersättningen höjes till två kronor per dag och en premie på 250 kronor utbetalas.

Vi ge reservanterna rätt i att det kan påvisas brister i detta förslag, men anledningen till att vi trots detta förordade det är att vi inte anse oss kunna vänta till dess utredningen är färdig med sitt förslag. Det skulle ju innebära, att någon bättre gruppchefsutbildning enligt vår mening inte kunde komma till

stånd tidigare än år 1951. Det är ett förhållande, som vi anse ytterst betänkligt, och vi ha därför anslutit oss till detta provisorium.

Jag skulle tro, som jag sade i början av mitt anförande, att värnpliktskommitténs ledamöter ha den uppfattningen, att gruppchefsutbildningen måste bli mera tillfredsställande. Skillnaden mellan våra uppfattningar ligger i att vi anse, att vi måste införa ett provisorium över dessa år.

Man har här betonat den ekonomiska sidan av saken, och jag vill visst inte förneka att det är en sak som man inte kan gå förbi utan vidare, men vi inom utskottet som stå bakom detta förslag ha dock ansett, att vi måste ta kostnaderna för att kunna få gruppcheferna bättre utbildade.

Med dessa ord, herr talman, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad den föregående talaren här anför, och jag skall därför med hänsyn till den långt framskridna tiden försöka fatta mig kort. Jag vill väsentligen ta upp några av de invändningar, som herr Lindholm här anför mot sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande.

Först och främst vill jag, herr talman, slå fast att allmän enighet råder därom, att det inom den moderna arméorganisationen måste finnas fullgoda gruppchefer. Vidare tror jag inte att det är någon överdrift att säga, att det råder en betydande enighet om att det icke är möjligt att tillgodose detta behov av fullgoda gruppchefer inom den nuvarande utbildningens ram. Jag tror inte, herr Lindholm, att det behövs någon ytterligare utredning för att påvisa den saken. Jag vill erinra om att det har företagits en serie olika försök för att undersöka hur gruppchefsut-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

bildningen lämpligast bör ordnas. År 1947 gjordes försök med en forcedrad gruppchefsutbildning. Inryckningen skedde då den 1 juni, men tanken var att gruppcheferna skulle i fråga om vissa begränsade uppgifter kunna användas på de vanliga förbanden i oktober månad. Detta försök misslyckades. År 1948 gjordes försök med vad som har kallats en mera decentraliserad gruppchefsutbildning. Inte heller detta försök slog väl ut.

I god tid före inryckningen år 1948 lade arméchefen upp ett program för prov av bl. a. gruppchefsutbildningen. Dessa prov kontrollerades såväl i höstas som nu i vår, och det visade sig därvid att resultatet av utbildningen hade blivit otillfredsställande. I den rapport, som arméchefen för endast några dagar sedan har avgivit, framhålles det härom: »Det gäller nu att se, i vad mån dessa förbättrade övningsvillkor kunna leda till en påtaglig höjning av utbildningsresultatet» — detta syftar på den vanliga utbildningen av värnpliktiga. Men så fortsätter arméchefen: »I ett avseende — nämligen gruppchefsutbildningen — är det dock uppenbart, att åtgärder av antydd art icke kunna medföra erforderlig tidsvinst. Som en otvetydig erfarenhet från värnpliktsutbildningen 1948—1949 kvarstår omöjligheten av att på 9 månader utbilda ens något så när godtagbara gruppchefer för fältförbanden.»

Det framgår vidare av arméchefens yttrande, att varken mer och bättre materiel kan avhjälpa bristerna i fråga om utbildning. Det är inte möjligt att inom niomånadersramen åstadkomma fullgoda gruppchefer, som verkligen kunna vara föregångsmän i fält och som alltså kunna på ett riktigt sätt och med tillräcklig auktoritet leda de minsta enheterna inom armén.

Detta är en uppfattning, som har be styrkts även av uttalanden av representativa civila instanser, som haft anledning att ta ställning till frågan. Såväl

Landsorganisationen som arbetsmarknadsstyrelsen ha i sina yttranden framhållit, att gruppcheferna måste ha längre utbildning än övriga värnpliktiga.

Såsom framgår av värnpliktskommitténs betänkande har kommittén låtit verkställa en i detalj gående undersökning och kartläggning rörande målsättningen för utbildning av gruppchefer och därav betingad utbildningstid, och det är efter denna detaljerade undersökning, som man har kommit till det resultatet, att utbildningstiden icke kan pressas ned till 9 månader. Jag vill därför, när herr Lindholm här säger, att det vore fördelaktigt om försvarsdepartementet kunde låta några erfarna militära pedagoger göra en undersökning om huruvida utbildningstiden verkligen effektivt utnyttjas, invända att det är just detta som har skett inom värnpliktskommittén. Kommittén har till sitt förfogande haft några, efter vad jag kan förstå, framstående militära ledare med erfarenhet just av den utbildning som det här gäller, och det är deras utredningar som bl. a. ha legat till grund för kommitténs bedömning.

Herr Lindholm frågar vidare, om det verkligen är *absolut* fastslaget att man icke kan lösa problemet om gruppchefsutbildningen inom niomånadersramen. Jag vill svara herr Lindholm, att såvitt jag förstår är det så fastslaget som över huvud taget är möjligt med de utredningsresurser som härvidlag stå till buds.

Jag håller gärna med herr Lindholm, när han säger att det måste tagas hänsyn även till den mänskliga faktorn. Men om vi skulle gå den väg, som väl föresvävar herr Lindholm, nämligen att försöka pressa in en tillfredsställande gruppchefsutbildning inom niomånadersramen, då undrar jag om det verkligen kommer att tagas tillräcklig hänsyn till den mänskliga faktorn. En sådan sammanpressning måste ju medföra en mycket stark forcering av utbildningsverksamheten, och det har re-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

dan nu av erfarna män på detta område sagts, att varje ytterligare forceering av gruppchefsutbildningen sannolikt skulle föranleda överanstängning av många värnpliktiga och därmed också minska intresset för utbildningen.

Till sist framhöll herr Lindholm, att det inte kan bestridas att vissa olägenheter äro förenade med den provisoriska lösning som nu har förordats av utskottet. Det har man inte heller stuc-kit under stol med, vare sig från motionärernas eller utskottets sida. Dessa olägenheter sammanhännga emellertid huvudsakligen med att det nya inskrivningsförfarandet och det nya befälsutbildningssystemet inte kunna tillämpas förrän tidigast år 1951. Den olägenhet, som herr Lindholm här särskilt berörde, nämligen risken för maskning, har man däremot sökt väsentligt minska genom förslaget om att gruppcheferna skola tagas ut redan en månad efter det inryckning har skett, och vidare därigenom att man föreslagit att gruppcheferna skola genom vissa ekonomiska ersättningar kompenseras för den tid som de skola kvarstanna i tjänst utöver de vanliga värnpliktiga.

De olägenheter, som alltjämt kvarstå när det gäller den nu föreslagna provisoriska lösningen, får man väl också väga mot de olägenheter, som uppstå om den nuvarande gruppchefsutbildningen bibehålles. Såsom herr Hedlund i Rådomb framhöll i dag under den penningpolitiska debatten, ha nästan alla förslag, som vi behandla här i riksdagen en debetsida och en creditsida, och det gäller att väga dessa mot varandra, när man skall fatta ett beslut.

Jag tror att de flesta sakskaäl tala för att olägenheterna av den provisoriska lösning, som nu föreslås, äro mindre än olägenheterna av att bibehålla det nuvarande systemet. Om man går den senare vägen, skulle inte mindre än tre åldersklasser av gruppchefer få nöja sig med den nuvarande otillräckliga utbildningen, och eftersom ett svenskt

fältförband räknar 17 olika åldersklasser, skulle alltså under en lång tidsperiod nästan en femtedel av gruppcheferna i fältförbanden ha en otillräcklig utbildning.

Herr talman! Riksdagen har ju redan tidigare beslutat minska den första tjänstgöringen för det stora flertalet värnpliktiga. Vidare har man på ett enligt vår uppfattning mycket olyckligt sätt eftersatt behovet av repetitions- och efterutbildningsövningar. Den väg, som herr Lindholm nu rekommenderar, skulle innebära att vi även i fråga om gruppcheferna skulle nöja oss med en otillräcklig utbildning. Men vad tjänar det till att vi försöka ge vår krigsmakt den bästa utrustning i tekniskt och materiellt hänseende, som det över huvud taget är möjligt att åstadkomma med våra ekonomiska resurser, om vi inte samtidigt se till, att de värnpliktiga äro i stånd att på ett riktigt sätt begagna sig av denna nya och moderna materiel? Att skicka otillräckligt utbildade värnpliktiga i fält under otillräckligt utbildat befäl är, herr talman, detsamma som att med öppna ögon ta risken av väsentligt ökade förluster i en krigssituation. Den risken vilja vi på högerhåll inte vara med om att taga, och detta är det djupast liggande skälet till att vi ha ställt oss på samma ståndpunkt som utskottet har stannat för.

Jag ber, herr talman, att få förena mig med den föregående talaren i hans yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Det råder nog ingen meningsskillnad mellan herr Hjalmarson och mig om att den svenska arméorganisationen behöver fullgoda gruppchefer, för att använda herr Hjalmarsons uttryck. Men det är fråga om, hur man tolkar begreppet gruppchef, herr Hjalmarson. Jag kan inte finna att det

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

på militärt håll anses absolut fastslaget, att just 11-månadersalternativet ger de bästa gruppcheferna. Det har förekommit diskussioner, där man på militärt håll hävdar att det går bra att åstadkomma en utbildning på 9 månader, men, säger man, för att få fram gruppchefer, som kunna ersätta volontärinstitutionens korpraler, är det nödvändigt att utsträcka utbildningstiden upp till 3 år. Frågan om utbildningstidens längd blir alltså även beroende av vilket slags gruppchefer det gäller.

Jag är inte, såsom jag redan framhållit, övertygad om att det är fastslaget och står utanför all diskussion, såsom herr Hjalmarson säger, att det behövs längre tid än nu för utbildning av frivilliga till gruppchefer. Jag har här i min hand ett exemplar av Svensk Underbefälstidning, där en kapten Erhardt i en artikel om utbildningsfrågor gör bl. a. följande uttalande: »Om lång utbildningstid i och för sig måste ge bättre utbildningsresultat än en kortare skulle väl den årsklass som först hade ett års utbildning och därefter ett halvt års beredskapstjänst vara den bästa vi någonsin haft. I själva verket var den väl en av de sämsta och sannolikt endast i fysisk trim och möjligen manöverförmåga överlägsen trettioåttalets tremånadersklasser.» Det är ju ett ganska kraftigt underbetyg åt den längre utbildningstiden från den trupp-utbildande officerens sida, och det visar att det inte kan anses vara under alla förhållanden fastslaget, att man nu behöver längre tid för gruppchefsutbildningen.

När jag talade om pedagoger, herr Hjalmarson, sade jag inte militära pedagoger. Jag känner också till det 17-månadersalternativ, som framlagts från militärt sakkunnigt håll, och jag måste säga att så långt en civil människa kan bedöma, är detta alternativ behäftat med många brister. Vad jag efterlyste var därför en framstående civil pedagog, som skulle kunna undersöka, hu-

ruvida det användes riktiga utbildningsmetoder eller inte, och det är någonting helt annat, herr Hjalmarson.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Om herr Lindholm säger att meningarna på militärt håll äro delade, när det gäller utbildningen av gruppchefer, så skall jag gärna hålla med om detta. Men såvitt jag vet, äro de i så fall delade endast på det sättet, att man i stor utsträckning anser en utbildning på 11 månader vara otillräcklig, medan inte någon enda representativ militär instans har, efter vad jag kunnat finna, uttalat den mening, att en hyggelig gruppchefsutbildning kan åstadkommas även om utbildningstiden understiger 11 månader.

Herr Lindholm har ju själv suttit i värnpliktskommittén och bör därför bättre än jag känna till det material, som utgjort grundvalen för kommitténs bedömning. Jag har emellertid de sista dagarna gått igenom detta material, och jag har inte kunnat finna annat än att det bland de erfarna trupputbildare, som ha yttrat sig i frågan, råder en alldeles överväldigande mening om att tiden för utbildningen omöjlig kan pressas ihop på det sätt, som synes föresväva herr Lindholm. Jag tycker att detta är ett material, som väger tyngre än vad som eventuellt kan ha framkommit mera i periferien av debatten om gruppchefsutbildningen.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara erinra herr Hjalmarson om att det är två väsentligt skilda saker att tala om en förlängning av gruppchefsutbildningen på två månader eller att diskutera det förslag som här föreligger. Jag har vitsord från ett betydande antal trupputbildningsofficerare på att det förslag, som här föreligger, är ur praktiskt taget alla synpunkter olämpligt. Vid en konferens, som vi hade med så gott som samtliga kaptener och löjtnanter

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

vid ett regemente, fanns det visserligen delade meningar om huruvida man behövde nio månader eller längre tid för utbildning av gruppchefer, men det var ingen som förordade det system, som innefattas i det här framlagda förslaget. Och för min personliga del fäster jag, herr Hjalmarson, större avseende vid vad den trupputbildande officeren har att säga än vad staben säger.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Det är väl ganska meningslöst att i denna debatt återopa personliga samtal med olika officerare. Även jag har haft en rad sådana samtal, och de uttalanden, som därvid gjorts från militärt håll, gå i rakt motsatt riktning mot dem som herr Lindholm här anfört.

Ingen kan väl heller bortse ifrån att de ansvariga ledarna för den svenska krigsorganisationen ha ansett, att olägenheterna av det här framlagda förslaget väga mindre än olägenheterna av att bibehålla det nuvarande systemet ytterligare flera år framåt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! I likhet med de ärade talare som tidigare yttrat sig i denna debatt skall jag försöka att tala ganska kort, men jag tror det är ett par synpunkter som jag bör delge kammaren, innan kammaren går att fatta beslut i denna fråga.

Först vill jag säga att jag med mycket stort intresse tagit del av det utredningsresultat, som chefen för armén för några dagar sedan framlade och varit han redovisade resultatet av den utbildning, som ägt rum under det första år vi haft nio månaders utbildning av de värnpliktiga i allmänhet. Denna rapport rörande utredningsresultatet har ju diskuterats i pressen och även berörts här, och det är skälet till att jag tar upp den en smula nu. Det kan hända att när man först tog del av denna rap-

port, vilket för de flestas del skedde genom tidningar, där rubrikerna i några fall kanske voro ägnade att nedvärdera utredningsresultatet, kunde man nog få den känslan att resultatet av de första nio månaders utbildning icke var särskilt gott.

Jag vill då till en början framhålla att det ju är första gången vi tillämpat ett sådant väl genomarbetat, jag tror nästan man skulle kunna säga vetenskapligt utarbetat system, att man kan ta prov på varje soldat och varje förband och få fram ett helhetsresultat: så och så mycket kunna de soldater som utbildats under denna period. Något sådant ha vi aldrig tidigare haft och ha följaktligen icke någon möjlighet att göra jämförelser mellan niomånaderssoldaten och elva- eller tolvmånaderssoldaten. Med hänsyn därtill tycker jag ändå man måste säga, att de omdömen som nu fällt varit ganska goda. Dessa omdömen ha varit positiva. Jag tror jag skall tillägga, att om det inte varit så att utbildningsresultatet i södra Sverige, i första militärområdet, visat sig vara jämförelsevis svagt, skulle betygsmedeltalet för dessa soldater ha legat så högt, att det skulle kunnat betecknas såsom skälig gott. Förklaringen till att utbildningsresultatet i södra Sverige inte varit gynnsamt undandrar sig givetvis mitt bedömande.

Resultatet av denna prövning har lett mig till den övertygelsen, att vi skola försöka förbättra niomånadersutbildningen, och det har stärkt mig i min uppfattning, att det är möjligt att med en nio månaders första tjänst få fram en utbildning, som är en tillräckligt god grund för den svenske soldaten, som ju sammanlagt icke har nio månaders utan tolv månaders tjänstgöring. Jag har redan ett par gånger tidigare haft tillfälle framhålla här i kammaren, att jag allt mer kommit till den övertygelsen, att när vi försöka skapa en värnpliktsutbildning som fyller syftet, skola vi icke endast ta sikte på den

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

första tjänstgöringen, utan vi skola också beakta, att i varje fall de två utav tre månader som läggas därtill skola kunna användas för att få fram en god soldat.

Jag har också haft tillfredsställelsen erfaras, att denna tanke har tagits upp av den nuvarande chefen för armén, som förelagt den nu arbetande 1948 års värnpliktskommitté förslag till sådan utformning av repetitionsövningarna — repetitionsövning stridsförbandsvi i stället för som nu årsklassvis — att man därigenom på rätt sätt skulle kunna komplettera den första niomånadersutbildningen.

Jag kommer därmed fram till frågan om gruppcheferna. Det förefaller mig nämligen som om användandet av de ytterligare tre månader, som stå till buds efter niomånadersutbildningen, skulle vara särskilt aktuellt just när det gäller gruppcheferna, i första hand därför att en effektiv användning av repetitionsövningar i stridsförband uppenbarligen ger gruppcheferna, sedan de fullgjort sin första tjänstgöring, tillfälle att förkovra sig såsom det befäl över trupp som gruppcheferna, låt vara på en relativt blygsam post, ha till uppgift att utöva. I första hand menar jag alltså att det gäller att undersöka, på vilket sätt gruppcheferna särskilt kunna tillgodogöra sig den ytterligare utbildning, som kommer i fråga vid repetitionsövningarna. Men därtill har jag sagt mig: Om vi nu utöver de första nio månaderna ha tre till vårt förfogande och om vi konstatera, att det icke är möjligt att utbilda gruppcheferna på nio månader, varför då inte undersöka, huruvida man inte skulle kunna ta en utav dessa tre månader och använda den till gruppcheferutbildning, närmast då den månad som nu går till omskolning, och jag tror inte att det råder mycken tvekan därom, att om vi skola försöka åstadkomma ett så effektivt resultat som möjligt för gruppchefernas del och följaktligen vilja till de

nio månaderna lägga en tionde, då skulle man väl kunna utforma utbildningen av gruppchefer för deras användning i krigsorganisationen sedan de upphört att vara gruppchefer i linje-armén på sådant sätt, att de inte behöva någon omskolning.

De militärer jag haft ganska många tillfällen att diskutera med härom — värnpliktskommittén har icke tagit upp denna tanke — ha ansett att detta är en framkomlig väg. I enlighet härmed skulle utbildningen bli följande: nio månader för de värnpliktiga i allmänhet, en tionde för gruppcheferna därutöver, vidare för de värnpliktiga i allmänhet två repetitionsövningar, som användas med största möjliga effektivitet, plus en omskolningsmånad, som emellertid icke tages i anspråk för gruppcheferna.

Nåväl, när jag kommit så långt vill jag säga att det förefaller mig ändå, som om det skulle vara ytterligt betänkligt, om riksdagen skulle slå sönder våra möjligheter att pröva en lösning exempelvis av detta slag genom att nu fatta ett beslut som skulle innebära, att Kungl. Maj:t engagerades för att till de nio månaderna för den årsklass, som nu rycker in i slutet av maj, lägga ytterligare två månader, och detta utan närmare prövning av frågan, om det är möjligt och om det är det effektivaste sättet att nå bästa resultat beträffande gruppcheferna. Jag har kommit till den övertygelsen att det är ingalunda någon effektiv användning av gruppchefernas tid och det är inte någon effektiv användning av statens medel, som i detta fall rör sig om det betydande beloppet av sju miljoner kronor.

Jag har alltid velat ta till vägledning för varje dryftande av vår värnpliktsutbildning, att den värnpliktige skall veta, att staten tar honom i anspråk under sådana former, att staten icke kräver mera av honom än som är oundgängligen nödvändigt. Det är också

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

självklart att statsverket måste säga sig, att samtidigt som vi på detta sätt ta hänsyn till den manliga ungdomen måste vi skapa en värnpliktsutbildning, som verkligen låter statens pengar komma på rätt sätt till användning.

Jag tror att det förslag som här framlagts från värnpliktskommittén inte på något sätt svarar mot dessa fordringar, och jag skall säga varför. Man har bl. a. tänkt sig att när man förlänger tjänstgöringen för gruppcheferna med två månader, skulle de komma att gripas av en viss olust, när de skola sitta kvar dessa två månader. De komma följaktligen att vara ganska ovilliga innan de bli uttagna, de komma att vara ovilliga under hela värnpliktstjänstgöringen, därför att även om de tagas ut jämförelsevis tidigt kan den enskilde göra sig förhoppning om att ifall han inte visar sig tillräckligt duglig slipper han irån någon uttagning.

Vid slutet av de nio månaderna skulle han emellertid få den premie som värnpliktskommittén föreslagit — en premie som skulle ta en hel del av de nära sju miljoner kommittén anslagit. Men är det verkligen säkert att man med denna premie på några hundra kronor i månaden skulle kunna övervinna det motstånd, som man har skapat hos dessa gruppchefer genom att tvinga dem att sitta kvar? Jag tror inte det, och därför anser jag att dessa pengar äro illa använda.

Vidare finns i denna post på nära sju miljoner en summa på 1 200 000 kronor, som värnpliktskommittén karakteriserat som avlöning till handräkningspersonal. Jag utgår ifrån att man då syftar på kollektivanställd personal. Sammanlagt föreligger ett behov av arbetslöner på 1,2 miljoner, därför att man har denna trupp liggande inne när det inte finns någon särskild handräkningspersonal. Den måste alltså betjänas på ett särskilt sätt. Man måste verkligen sätta ett frågetecken för en anordning, som kräver så mycket i nöd-

vändigt underlag, så att säga, för att tjänsten skall kunna upprätthållas under en jämförelsevis kort tid.

Därtill kommer slutligen det utomordentligt stora felet i värnpliktskommitténs förslag, som hänför sig till det förhållandet att dessa gruppchefer, vilka skola ligga kvar i två månader för att lära sig att föra trupp, inte ha någon trupp att föra. De sakna alltså den trupp de skola kommendera över. Denna brist är ju så allvarlig att värnpliktskommittén också själv sagt, att egentligen skulle vi vilja att gruppcheferna ryckte in två månader före de andra värnpliktiga. Och det är naturligtvis en riktig tanke, ty därigenom skulle de efter två månader vara färdiga att kommendera över trupp. Men att låta dem ligga kvar två månader utan trupp måste väl anses vara en ytterst besynnerlig ordning.

Härefter skulle jag vilja föra en sak på tal med anledning av vad som yttrades av herr Hjalmarson. Han sade att värnpliktskommittén gjort en ytterst metodisk undersökning av hur mycket tid man behöver för att utbilda gruppchefer och kommit till detta resultat: 17 à 17½ månader — som egentligen borde vara 18, tillägger man visst — alltså 8½ månader utöver de 9 månaderna, således nära dubbelt så mycket (2 gånger 9 månader) som de värnpliktiga behöva. Värnpliktskommitténs ärade ordförande skildrade, hur man tänkte ta bort en del saker som det ej fanns möjlighet att få in, och hur man räknade med en tid av 72 dagar och därifrån gick ned till 60 dagar och kom till resultatet nio månader plus två månader. Man hade emellertid icke ställts inför frågan, i vilken mån det är möjligt att sedan vi väl slipat in de nya utbildningsmetoderna, pressa in ett bättre resultat, i första hand inom de nio månaderna. Innan man börjar lägga på något på de nio månaderna, måste man veta, om man nått ett effektivt resultat med dessa nio månader.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

När man gjort det, kan det hända, att det man behöver lägga på reduceras en smula. Om de värnpliktiga i slutet av de nio månaderna äro bättre utbildade än de nu äro, behöva gruppcheferna icke två månader, utan det räcker kanske bara med en.

Jag hoppas, att jag med dessa betraktelser har kunnat klargöra för de av denna kammares ärade ledamöter som velat lyssna till detta anförande, att det här finnes många problem värda att undersökas och att det finns allt skäl nu att undvika en åtgärd som skulle sätta så att säga en käpp i hjulet för den naturliga gången av utredningsarbetet i frågan. Jag skall sluta med just den frågan.

Jag sade nyss, att chefen för armén hade förelagt 1948 års värnpliktskommitté — jag hoppas att det förslaget också skall komma fram till Kungl. Maj:t — förslag till en förbättrad repetitionsövningsordning som bättre än den nuvarande kompletterar den första tjänstgöringen. Alla äro på det klara med, att en sådan bättre ordning i fråga om repetitionsövningarna måste öka kostnaderna. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att de kostnader som riksdagen i år och för nästa år haft att taga ställning till, när det gäller försvarets huvudtitel, allenast inbegripa en begränsad del av kostnaderna för repetitionsövningarna. Om statsmakterna alltså skulle taga ställning till ett repetitionsövningssystem som fyller de anspråk, som vi anse att det skall ha, ha vi i första hand att ta fram alla de kostnader, som för närvarande äro skjutna åt sidan för repetitions- och efterutbildningsövningar i full omfattning. Det var den situationen som herr Lindholm nyss nämnde om. Därtill komma de merkostnader, som de mera effektiva repetitionsövningarna föra med sig. Det framgick av den ärade talarens på Gävleborgsbänken yttrande, att det här rör sig om ett par miljoner kronor, med vilka vi måste öka de nu-

varande kostnaderna för repetitionsövningarna för att få fram en bättre form av dessa.

Jag har en ganska stark erfarenhet — den har innevarande år tillspetsats för mig — av hur svårt det kan vara att få gehör för sådana kostnader på försvarets huvudtitel som man kan tänka sig undanskjutna för dagen. Jag ser med en viss bävan fram mot den dag, då jag skall utforma ett förslag för riksdagen som skall innebära att vi taga ut fulla kostnaderna för repetitions- och efterutbildningsövningarna. Var står jag om riksdagen då bundit Kungl. Maj:ts handlande och engagerat oss för en kostnad av 7 miljoner kronor? Det betyder, att jag måste inräkna ytterligare dessa 7 miljoner kronor, vilka betyda ganska mycket för försvarets huvudtitel. När jag hade anledning lägga fram förslag i år om förstärkning av flygvapnet, framgick detta så klart att jag nu måste känna stor betänksamhet mot att lägga fram förslag om merkostnader på 7 miljoner kronor, då jag vet att man icke tillnärmelsevis kan få motsvarande nytta för pengarna.

Herr talman! Det är ett argument till som man kan anföra mot mig, nämligen detta att om vi icke nu ta den provisoriska övningstiden för gruppcheferna, ha vi försummat tillse att dessa gruppchefer av årgången 1948/49, d. v. s. de som rycka in i maj 1949, bli tillräckligt väl utbildade. På detta svarar jag, att om jag har rätt i min uppfattning, att man kan ta i anspråk en av de återstående tre månaderna för gruppchefernas ytterligare utbildning och om man vidare kan tillgodogöra sig de förbättrade repetitionsövningarna för förbättrad utbildning av gruppcheferna, äro vi ingalunda lottlösa, när det gäller att 1950, 1951 och 1952 förbättra vad som kan brista hos de gruppchefskategorier som icke nu ha blivit tillräckligt utbildade.

Dessa äro mina skäl, herr talman.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Jag vill sluta med att icke endast uttala en förhoppning att kammaren skall följa vad Kungl. Maj:t här har föreslagit, utan jag vill också vädja till kammarens ärade ledamöter att icke följa det förslag som sammansatta stats- och andra lagutskottet stannat för, och som i mycket väsentliga kostnadsavseenden skulle binda Kungl. Maj:t och riksdagen på ett sätt som riksdagen antagligen själv skulle beklaga.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Jag har en helt annan syn på saken än försvarsministern. Enligt min uppfattning är det ett dåligt sätt att disponera över försvarets medel, om man icke ser till att de människor, som skola begagna den materiel som man här ställer till förfogande, ha verkliga förutsättningar att på ett effektivt sätt använda den.

Sedan skall jag, herr talman, bara ta upp ett par punkter i statsrådets inlägg. Försvarsministern talade om risken för kvarsittartjänst. Ja, jag såg verkligen uttrycket första gången i en artikel i Dagens Nyheter. Jag tror, att det är en mycket väsentlig överdrift, om man säger, att det är några större risker i det hänseendet med de olika säkerhetsventiler som tillskapats enligt kommitténs förslag. Det är alldeles riktigt som försvarsministern framhöll, att handräckningstjänsten skulle dra en del av kostnaderna, men detta hänger i sin tur samman med önskvärdenheten av att pressa ned utbildningstiden till minsta möjliga. Försvarsministern framhöll, att dessa gruppchefer icke skulle få någon möjlighet efter det att den vanliga värnpliktskontingenten ryckte ut att få tillräcklig övning, därför att det icke står någon trupp till förfogande. Ja, men de få väl göra så som man gjort i många andra fall inom det svenska försvaret: de få öva sig på varandra. För övrigt veta vi, att det finns flera övningssko-

lor, där folket kan ställas till förfogande för denna gruppehufvutbildning.

Herr CARLSSON i Bakeröd: Herr talman! Av en reservation som är fogad till utskottsutlåtandet framgår, att herr Gränebo och jag inte ha kunnat dela utskottsmajoritetens mening då det gäller frågan om skördeuppehållet för de värnpliktiga. Såväl departementschefen som majoriteten av 1948 års värnpliktskommitté — för övrigt alla med undantag av herr Johansson i Mysinge — ha liksom utskottsmajoriteten föreslagit, att man också i fortsättningen skall begränsa denna ledighet till fjorton dagar, under det att vi reserverar yrkat bifall till motionen i andra kammaren nr 390, av herr Hansson i Skegrie m. fl., vari föreslås att skördeledigheten skall utsträckas till tre veckor.

Utom de erfarenheter som man på detta område vunnit stöda vi vår uppfattning på uttalanden från en rad myndigheter och organisationer, vilkas sakkunskap inte gärna kan förnekas. Så ha t. ex. arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna framhållit, att »tiden för uppehållet hade i allmänhet visat sig vara för kort, såväl reellt som med hänsyn till inträffade ogynnsamma förändringar i väderleksförhållandena». Man säger vidare, att om inte ett uppehåll på två månader kan anses möjligt att genomföra, uppehållet i varje fall bör bestämmas till tre veckor. I samma riktning uttala sig Svenska arbetsgivarförbundet, Tjänstemännens centralorganisation, Riksförbundet Landsbygdens folk — som för övrigt föreslår fyra veckors ledighet — Sveriges lantbruksförbund och Sveriges lantarbetsgivarförbundet.

De som förorda att skördeuppehållet skall begränsas till fjorton dagar äro de militära myndigheterna och LO. Jag vill naturligtvis inte förneka deras sakkunskap också på jordbrukets område, men jag kanske vågar ifrågasätta, om

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

inte militären huvudsakligen sett denna fråga ur försvarsorganisationens synpunkt, och LO har tydligen i ganska stor utsträckning tagit hänsyn till övriga värnpliktigas intressen.

Jag skall villigt erkänna att såväl militären som LO kunna ha goda skäl för sin inställning. Man står dock en smula frågande inför de militära myndigheternas uttalande, där man särskilt har understrukit, att en utsträckning av skördeuppehållet »komme att menligt inverka på utbildningens resultat, då inlärd kunskaper i stor utsträckning fölle i glömska vid längre uppehåll än 14 dagar och åtskillig tid efter uppehållet åtginge till repetition, vilket minskade tiden för övrig utbildning i alltför hög grad».

Detta uttalande, som återfinnes på s. 13 i propositionen, ger onekligen anledning till en del reflexioner. Vill man verkligen på militärt håll göra gällande, att de värnpliktiga kunna hålla sina inlärd kunskaper i minnet under en tid av fjorton dagar men att detta också är maximum? Skulle verkligen exempelvis den tredje veckan bli så ödesdiger, att de värnpliktiga just under den veckan skulle glömma bort vad de lärt? Jag tror att man på militärt håll underskattar de värnpliktigas förmåga att komma ihåg inlärd kunskaper och färdigheter.

Jag vågar i någon mån stödja detta antagande på egna erfarenheter. Jag var nämligen inkallad till mobilisering 1914, tre år efter det jag slutat min värnpliktstjänstgöring, och jag kan verkligen intyga, att det var ganska litet man hade glömt, då man åter kom in i det militära livet. Det skulle också vara i hög grad olyckligt för vår försvarsberedskap eljest, ty det skulle ju innebära att de värnpliktiga, som fullgjort sin värnplikt mer än fjorton dagar före ett krigsutbrott eller före en skärpt beredskap, skulle stå åtskilligt handfallna inför de uppgifter som väntade dem, om en del av vad de lärt under värnpliktstiden redan var glömt. Jag tror inte,

att man så lätt glömmar vad man lärt under sin värnpliktstjänstgöring, och jag tror inte att tre veckors skördeledighet för de värnpliktiga skulle betyda någon nämnvärd reduktion av tidigare inlärd kunskaper. Däremot skulle en veckas ökad ledighet ha en mycket stor betydelse för jordbruket och därmed också för folkhushållet, förutsatt att ledigheten förlägges till sådan tid som lämpar sig för skördearbetet. Utskottet har visat på den möjlighet till förlängd ledighet, som kan beviljas i form av tjänstledighet i vanlig ordning inom övningstidens ram. Denna möjlighet finns visserligen, men jag tror, att det blir rätt svårt att övertyga en stor del av det militära befälet om nödvändigheten av sådan tjänstledighet för skördearbete.

Värnpliktskommittén har vid sina beräkningar kommit till det resultatet, att ett skördeuppehåll för värnpliktiga jordbrukare under första tjänstgöringen skulle öka jordbrukets fasta arbetskraft med 1,5 procent. Man medger visserligen, att det här gäller synnerligen värdefull arbetskraft, varför siffran 1,5 procent kanske är tagen i underkant. Även om man godtagger detta resonemang, då det gäller den fasta manliga arbetskraften vid jordbruket, bör man komma ihåg, att vid skördetid rör man sig inom jordbruket inte bara med den fasta arbetskraften, utan då utnyttjar man också, i mån av tillgång, tillfällig arbetskraft. Jag kan av egen erfarenhet från förra året intyga, att de värnpliktiga i stor utsträckning sökte sig ut till skördearbete under denna ledighet.

Detta gäller inte bara de värnpliktiga, som stodo inskrivna i militärrullorna som jordbruksarbetare, utan också industriarbetare, som tidigare arbetat vid jordbruket och som sökte sig dit, även om det skedde utan länsarbetsnämndernas förmedling. De värnpliktiga ansågo tydligen, att när de hade skördeledighet förelåg för dem en viss skyldighet att söka sig ut till skördearbete. Dessutom

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

behövde väl många av dem begagna tillfället att tjäna en slant. Följden blev, att de väl ofta sökte sig tillbaka till tidigare arbetsgivare, där de voro mer än välkomna.

Jag hade själv en värnpliktig industriarbetare till hjälp i skörden och belåtenheten var ömsesidig, men båda beklagade vi, att ledigheten var för kort. Samma var förhållandet på många gårdar i min hembygd. Kommitténs beräkningar om antalet jordbrukare som fullgjorde sin första tjänstgöring, jämfört med antalet brukningsdelar inom jordbruket, äro naturligtvis riktiga. Men jag vågar ifrågasätta, om den slutsats, som kommittén kommit fram till, nämligen att endast de cirka 7 600 jordbrukare, som fullgjorde sin första tjänstgöring, deltog i skördearbete, kan vara riktig. Jag har den uppfattningen, att den siffra som uppgivits av de värnpliktiga, nämligen att 50 procent av dem deltagit i skördearbete, ligger sanningen betydligt närmare.

I varje fall är bristen på arbetskraft vid jordbruket nu så stor, att risken för att skördearbetet skall bli försenat och skörden därmed kanske skall bli mer eller mindre fördärvad faktiskt föreligger. Det är inte bara ett jordbruksintresse, utan också ett samhällsintresse att i görligaste mån säkerställa behovet av arbetskraft, då det gäller skördearbetet. Här finns ju en möjlighet att utan några större olägenheter ställa nödig arbetskraft till förfogande.

De olägenheter i fråga om värnpliktsutbildningen, som reservanternas förslag innebär, äro naturligtvis inte helt obefintliga, men dessa olägenheter ha, enligt min uppfattning, en ringa betydelse vid jämförelse med de värden, som kunna bärgas, om riksdagen genom att besluta en med en vecka förlängd skördeledighet medverkar till att erforderlig arbetskraft kan ställas till förfogande för skördearbetet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Gränebo

och mig vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Det problem som den föregående talaren berörde har förekommit i åtskilliga diskussioner. Jag hade själv trott att problemet var större, innan vi fingo den här utredningen verkställd. Vi konstaterade därvid, att det finns inkallade ungefär 7 000 värnpliktiga jordbrukare. Vi ha 93 000 brukningsdelar över 10 hektar. Skulle vi gå lägre ned, exempelvis till 5 hektar, skulle vi få lägga till ytterligare 94 000 brukningsdelar, så att vi skulle komma upp i 187 000 brukningsdelar, på vilka dessa 7 000 skulle fördelas. Den utredning som nu föreligger — den är mycket bristfällig, och man har inga fasta hållpunkter att gå efter — visar att 50 procent av de värnpliktiga fullgöra arbete vid jordbruket. Jag vill peka på att den rätt som regementscheferna ha att bevilja viss ledighet utöver skördeuppehållet på 14 dagar förutsättes skola utnyttjas. Jag vill vidare peka på att för 24 000 à 25 000 inkallade blir det ett socialt problem om de ytterligare en vecka skola gå hemma utan ersättning. Det skulle bli en utgift på cirka 700 000 kronor, om de skulle få en ersättning beräknad efter de vanliga ersättningsregler som gälla för värnpliktiga. Det är ett ekonomiskt och socialt problem detta och har ej den stora betydelse för jordbruket som man vill göra gällande.

Jag hemställer på denna punkt om bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! Då jag tillhör värnpliktskommittén och dessutom är motionär skall jag be att få säga ett par ord med anledning av den fråga som nu diskuteras. — Jag har uppmärksammat att statsrådet i sin proposition har godtagit en hel del av de önskemål som kommittén framlagt, medan däremot ett par

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

viktiga önskemål som jag särskilt varit intresserad utav icke ha kunnat tillgodoses; det gäller gruppchefsfrågan och skördeuppehållet.

Jag tycker för min del det är riktigt att lägga upp diskussionen på det sätt som statsrådet gjort, nämligen med utgångspunkt ifrån arméchefens och militärbefälhavarnas rapporter över resultatet av värnpliktsutbildningen 1948/49. Dessa akter andas icke, såvitt jag kan se, någon alltför stor belåtenhet med resultatet. Man framhåller där att våra värnpliktiga pojkar med den nuvarande niomånadersutbildningen inte kunna betraktas såsom fältdugliga soldater och att de inte behärska en hel del av de uppgifter som de böra behärska. Men som statsrådet framhöll har arméchefens rapport också positiva sidor. Där vitsordas bland annat, vilket jag tycker är mycket glädjande, det stegrade intresse för utbildningen hos de värnpliktiga, som kommit till synes, och den enskilde soldatens ambition och framåtanda. Detta är ju faktorer som äro mycket betydelsefulla, om man skall kunna nå resultat av utbildningen. Man tycker sig också märka, att pessimismen i dessa rapporter inte är genomgående, utan man kan spåra tongångar av optimism, innebärande en tro på att utbildningen under kommande år skall bli väsentligt bättre under hänsynstagande till de erfarenheter som vunnits under det gångna året.

Herr Lindholm talade om bristen på utbildningsdugligt befäl. Även därvidlag tycks arméledningen vara inne på rätt väg, då man söker förlägga kurser och utbildning för officerare och underofficerare till sådana tider, då de värnpliktiga inte ligga inne, för att därigenom i största möjliga utsträckning få fram truppbefälet för instruktionsverksamhet. Något mycket väsentligt i sammanhanget är också de ökade anslagen till ammunition och övningsmateriel, som ju av årets riksdag ställts till förfogande.

Det är klart att för en lekman som mig är det synnerligen svårt att bedöma värdet av dessa rapporter, allra helst som — vilket herr statsrådet mycket riktigt framhöll — det icke finns något jämförelsematerial från tidigare år. Men trots de i vissa fall nedslående resultaten av denna förkortade övnings-tid delar jag statsrådets i propositionen uttalade uppfattning, att någon ändring av de år 1948 utfärdade bestämmelserna om en provisorisk övningstid på nio månader för de värnpliktiga för närvarande inte bör göras utan bli föremål för ytterligare prövning. Likaså tror jag att hans uttalande att strävandena till en energisk effektivisering av utbildningen skall fullföljas. Det tror jag är en riktig väg och säkerligen en mycket förnuftig linje. Om man vill uppnå bästa möjliga resultat, tror jag att övningstiden inte skall vara längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Den tid som uttages av de värnpliktiga måste utnyttjas effektivt, om man skall kunna hålla intresset och förståelsen för de militära kraven vid makt hos dem. Det sammanfaller också med de civila behoven och med önskemålen inom produktionen, som också är en mycket väsentlig del av vår försvarsberedskap. Ett oavvisligt krav är då också, att man utnyttjar allt tillgängligt befäl för instruktionsverksamhet och, så långt som möjlighet finnes därtill, ställer ammunition och övningsmateriel till förfogande, så att övningarna kunna bli så realistiska och intressanta som det över huvud taget är möjligt. Det är ingen oväsentlig faktor i utbildningen. Se de värnpliktiga att allt göres från statens och de militära myndigheternas sida, tror jag också att de göra sitt bästa för att bästa möjliga resultat skall uppnås.

Om jag på denna punkt är helt överens med de synpunkter som försvarsministern uttalat i propositionen, har jag dock ej kunnat följa med hans inställning till gruppchefsutbildningen för de kommande åren. Om man tar ut allt

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

vad man kan i utbildningsväg av de värnpliktiga under de nio månaderna, lär det ej bli mycket tid och krafter över för de värnpliktiga som uttagas till gruppchefer, att de på samma tid förutom soldatskoleutbildning också skola kunna trimmas till goda underbefäl. På den punkten ha också meningarna gått isär i kommittén, vars majoritet intagit en ställning som är motsatt reservanternas i kommittén, vilkas linje statsrådet följt i propositionen.

Kommitténs majoritet har stannat för att utbildningstiden för gruppcheferna skulle vara 60 dagar utöver värnplikts-tiden. Det är, som statsrådet säger, så, att praktiska truppofficere, som satts på uppgiften att undersöka behovet av utbildningstid för gruppchefer, plutonchefer, kompanichefer och bataljonschefer, kommit fram till en siffra på 17½ månader. Kommitténs majoritet är klar på att det ej är realistiskt att tänka sig att uppfylla dessa önskemål. Det är icke praktiskt genomförbart vare sig ur ekonomiska, sociala, psykologiska eller andra synpunkter. Kommittén har dock, som här framhållits, gjort en synnerligen kraftig prutning på dessa önskemål och kommit till 72 dagar, en siffra som ytterligare prutats med 12 dagar genom att man minskat handräckningstjänsten. Därigenom har man således kommit ned till dessa 60 dagar. Jag tror, att det är ett minimum för att kunna utbilda en för sin uppgift något så när duglig gruppchef.

Jag är för min del medveten om att det provisorium som utskottet föreslår är behäftat med vissa brister, dels därför att uttagning av gruppchefer måste äga rum sedan inryckningen skett och icke vid inskrivningen, som vi hoppas så småningom skall bli fallet. Det kan naturligtvis vara en viss risk för maskning, men jag tror att den har överdrivits. Såvitt jag vet är det de militära myndigheternas samstämmiga uppfattning, att om vederbörande uttagas inom den första månaden av militär-

tjänstgöringen, är risken för maskning icke särdeles stor. Jag tror i varje fall att den därigenom kan avsevärt begränsas.

Värre är emellertid att på grund av det nuvarande sambandet med den övriga befälsutbildningen m. m. gruppchefseleverna måste ligga inne två månader efter övriga värnpliktiga. Härigenom kan icke tiden utnyttjas i fullt den utsträckning som kunde ske, om eleverna kunde komma in två månader tidigare. Trots dessa olägenheter och nackdelar anser jag dock, att provisoriet bör tagas. Något är dock bättre än intet. Man kommer icke ifrån att om föreliggande provisorium ej antages, komma tre av de sjutton i fältförbanden ingående årsklasserna att 1951 vara utan gruppchefer, som kunna anses vara kvalificerade eller åtminstone ha en något så när lämplig utbildning. Det ligger i öppen dag vad detta betyder, då omkring en sjättedel av det i krigsorganisationen ingående manskapet utgöres av värnpliktigt underbefäl.

Herr statsrådet framställde här en fråga som gällde kostnaderna. Här har talats om mycket stora kostnader för efterutbildningsövningar och repetitionsövningar framdeles. Jag är fullt medveten om dessa stora kostnader, men jag anser en bedömning och en avvägning nödvändig även i fråga om kostnaderna på dessa områden. Jag har en stark känsla av att de pengar, som läggas ner på utbildning av gruppchefer, äro bättre använda än de som man lägger ned på vissa andra områden. Det är ju icke möjligt att i en debatt sådan som denna angiva, var man skulle kunna göra besparingar för att få pengar för detta ändamål. Det är jag fullt medveten om. Samtidigt inser jag dock nödvändigheten av att vår krigsorganisation, vad gäller befälet, icke får det alltför dåligt ställt.

Jag skall dock villigt erkänna, att det är icke roligt att vara med om att pålägga 20 å 25 procent av våra inryc-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

kande värnpliktiga ökade bördor i form av längre övningstid för de bästa av dem. Men som vårt utrikes- och militärpolitiska läge är i dag och tyvärr ser ut att bli så långt man kan se framåt, har jag för min del icke vågat taga ansvaret för någon annan ståndpunkt än den jag intagit. Jag anser att man måste nog göra vad som göras kan, sådant som läget tyvärr är. Om man skulle ha gått in för en annan linje än den kommittémajoriteten och utskottet intagit och vi skulle råka ut i krigiska förvecklingar, är jag icke säker på att de gruppchefer, som då kanske med ofullständig utbildning skulle sättas till sina uppgifter, skulle vara oss så särskilt tacksamma. Den risken har jag icke vågat taga, utan jag har tagit det säkra för det osäkra i detta fall.

Jag medger, att det är kanske icke så lämpligt att i dagens läge kräva högre utgifter. Men å andra sidan får man väl betrakta denna utgift för befälsutbildningen såsom en skyddspremie över oss och ett värn mot krigsfara. Det går kanske i en krigsmakt att klara sig en tid med mer eller mindre ofullständigt utbildade soldater, men det blir kaos, om man icke har befäl som kan fullgöra sina uppgifter i det svåra ögonblicket.

Herr talman! Jag övervärderar icke gruppcheferna. Fråga är, om vi icke i alla fall böra försöka göra vad vi kunna för att gruppchefsutbildningen skall bli den bästa möjliga. Vi måste ha värnpliktigt underbefäl, som har auktoritet och som de värnpliktiga kunna se upp till. Vederbörande bör känna sin grupp, dess vapen och materiel bättre än övriga värnpliktiga samt ha förmåga att leda gruppen genom terräng och minfält i görligaste mån.

Det synes mig därför, herr talman, önskvärt, att vi påtaga oss detta offer. På denna punkt vill jag således yrka bifall till sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag.

Det är en punkt till som jag vill be-

röra. Där är jag av skiljaktig uppfattning mot utskottet. Det är i fråga om skördeuppehållet. Jag anser att ett skördeuppehåll för jordbruket har väsentligt större betydelse än vad de lämnade statistiska siffrorna utvisa. Dessutom tror jag, herr talman, att man kan med siffror och statistik bevisa litet vad som helst. Det är sant att värnpliktskommittén kommit till att vi ha 550 000 man från 15 till 70 år som nu arbeta i jordbruket. Därav skulle ju den årliga värnpliktskontingenten bara utgöra en och en halv procent. Men vi få också komma ihåg, att jordbrukets brukningsdelar äro ungefär 400 000; av dem utgöras ungefär 80 procent av sådana brukningsdelar som brukas av ensambrukare. Den ensamme brukaren är i regel icke värnpliktig utan har hunnit över värnpliktsåldern. De ensamma jordbrukarna kunna således helt skjutas åt sidan i detta fall. Då stå kvar omkring 100 000 jordbruk. Det är på dessa jordbruk som de värnpliktiga arbeta antingen som arbetare eller som hemmasöner. Dessa 100 000 jordbruk är det som få släppa till sin arbetskraft. De värnpliktiga utgöra då, herr talman, omkring 7,6 procent. Vill man använda dessa siffror, tror jag att man kommer sanningen närmare; då blir läget också litet annorlunda.

Jag beklagar givetvis, att den föregående stora försvarsutredningens förslag om ett tvåmånadersuppehåll icke kunnat realiseras. Jag inser att med de inryckningstider, som gälla just nu, har detta varit omöjligt ur militära och andra synpunkter, icke minst därför att de inkallade som tillhöra jordbrukets arbetskraft endast till två tredjedelar skulle få nytta därav. Men jag hoppas dock att värnpliktskommittén skall kunna komma fram till någon anordning, som bättre låter anpassa sig till ett lämpligare övningsuppehåll än det varom här är fråga.

Jordbrukets organisationer och arbetsmarknadsstyrelsen ha varit eniga

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

om önskvärdheten av tre veckors uppehåll. Jag beklagar att icke statsrådet och utskottet kunnat tillmötesgå detta önskemål. Utskottet har dock varit relativt välvilligt; det skriver bland annat följande: »Framhållas må därjämte, att viss möjlighet finnes att bevilja ytterligare någon ledighet i anslutning till skördeuppehållet, nämligen i form av tjänstledighet i vanlig ordning inom övningstidens ram. Denna möjlighet bör komma till användning i fall, där särskilda skäl föreligga för längre skördeledighet än under 14 dagar.»

Jag är tacksam för att utskottet tagit in detta. Dessutom vet jag, att i vad på statsrådet personligen ankommer, så kommer han att göra vad som kan göras för att detta inte bara skall bli en punkt på papperet utan också komma ut i levande livet. Däremot är jag icke säker på att alla regementschefer komma att ha samma inställning. Därför hoppas jag, att statsrådet kommer att utöva den tillsyn över efterlevnaden som kanske kan bli nödvändig i vissa fall.

Herr talman! Med vad jag sagt vill jag på denna punkt yrka bifall till den av herrar Gränebo och Carlsson i Bakeröd avgivna reservationen.

Herr THAPPER: Herr talman! Då jag tillhör undertecknarna av herr Normans m. fl. reservation må det tillåtas mig att med några ord motivera vårt ställningstagande. Jag kan i likhet med reservanterna i den sittande värnpliktskommittén icke finna bärande skäl för riksdagen att gå kommitténs slutliga ställningstagande i dessa spörsmål i förväg. Reservanterna i värnpliktskommittén måste ha rätt i att när den förlängda tjänstgöringen för gruppefseleverna skall uttagas först efter det övriga värnpliktiga fullgjort sin tjänstgöring, så blir ju följden därav, att den praktiska befälsutbildningen icke kan samordnas med den teoretiska. Det

måste betyda, att en sådan där utbildning i avsevärd grad försämras, vilket också min ärade granne på östgötabänken medgav.

Vidare anser jag att man icke heller kan bortse från frågans ekonomiska betydelse. Vad motionärerna här föreslå och utskottsmajoriteten biträder rör sig ju om ett så pass stort belopp som i runt tal närmare sju miljoner kronor. Nu kanske man kan säga, att i förhållande till våra övriga försvarskostnader är det ett rätt ringa belopp. Men i vårt nuvarande ekonomiska läge är beloppet ändå så stort, att man måste allvarligt överväga lämpligheten av att just nu, sedan de anslag som beröra värnpliktsutbildningen budgetåret 1949/50 redan varit föremål för riksdagens prövning, ändra riksdagens beslut på denna punkt. Även om man icke skall se detta sista ur alltför formalistisk synpunkt, är det ändå ett skäl, som icke utan vidare kan avvisas. I varje fall bör det enligt mitt förmenande vara fullt tvingande orsaker, om riksdagen skall förfara på sådant sätt, det må gälla anslag som yrkats motionsledes eller till och med i en kungl. proposition. Jag kan icke se, att från motionärernas och utskottets sida förebragts sådana skäl vad gäller denna gruppchefsutbildning.

Jag vill säga ytterligare några ord om frågans ekonomiska betydelse. När jag hörde talas om att vi i nuvarande ekonomiska läge skulle vara tvungna att föra en kärvare ekonomisk politik, föreställde jag mig, att detta måste innebära återhållsamhet även i fråga om utgifter. Jag måtte ha misstagit mig på den punkten, enär som regel de, som talat om en kärvare ekonomisk politik, icke tyckas ha några större hämningar, då det gäller utgiftsökningar av olika slag. Jag tillhör icke dem som anse att man slaviskt måste följa en förut antagen plan, så att man icke skulle kunna justera anslagsäskandena ens i fråga om ringa belopp. Jag är medveten

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

om att jag varit med om sådana öknings-
även vid denna riksdag. Jag skyndar
mig emellertid att tillägga att det gäll-
de betydligt ringare belopp än vad det
nu är fråga om. Men de som fört talet
om en kärvare politik synas ha gjort
till regel att i stället yrka på utgifts-
ökningar. Detta finner jag så mycket
mer anmärkningsvärt som man samti-
digt framställer yrkanden om skatte-
sänkningar. Mig förefaller ett sådant
förfaringsätt, att undan för undan yt-
terligare stegra utgifterna men samtidigt
påyrka skattesänkningar, som en orim-
lig och i praktiken ogenomförbar stånd-
punkt. För vanligt sunt bondförstånd
går sådant ekonomiskt tänkande och
handlingssätt icke ihop. Men det är
kanske icke meningen att det skall
göra så.

Herr talman! Jag kan icke finna ett
från motionärernas och utskottsmajori-
tetens sida förebragts bärande skäl för
att riksdagen skulle springa före utred-
ningens slutliga resultat. Därför ber jag
att få yrka bifall till herr Normans m. fl.
reservation.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr tal-
man! Det skäl som anförts av herr Lind-
holm och senast av herr Thapper, att
det pågår en utredning, vilken vi icke
skulle föregripa, bör icke vara avgörande
för denna frågas behandling. Jag ber
få säga, att denna regel ha vi tidigare
brutit mot. Vi ha gjort det under med-
verkan av både herr Lindholm och herr
Thapper. Det bör således icke vara kam-
maren förmenat att fatta beslut i denna
punkt.

Jag begärde ordet i anledning av ett
speciellt uttalande av herr Lindholm.
Han sade, att man får icke överdimen-
sionera gruppchefsutbildningens bety-
delse. Ja, hade det gällt, som här fram-
kastats, en utbildning på 17 månader,
skulle jag ha varit med om att diskutera
en överdimensionering. Men när det
bara gäller två månader, tycker jag att

man knappast kan använda detta mo-
tiv i sammanhanget. Jag menar, att
man får ändå icke bagatellisera den
risk som finns, att vi kunde få vissa
kategorier gruppchefer med otillräcklig
utbildning.

Jag förstår mycket väl herr statsrå-
dets resonemang om att man skulle
kunna reparera denna brist genom att
använda den ena repetitionsövningen.
Jag skall icke gå in på detta, men jag
vill säga, att det antagande, som här
kastats fram av departementschefen,
icke bör avhålla kammaren från att
fatta beslut i enlighet med utskottets
förslag.

Vi få nämligen icke glömma, att den
lilla militära enhet, som heter grupp,
är en i nutida fältförband mycket vik-
tig sådan. Många gånger blir ju en sådan
grupp lämnad att operera alldeles på
egen hand. Gruppchefen får uppgifter
sig förelagda av sin chef, men han får
själv på ort och ställe försöka träffa
de dispositioner, som han anser nöd-
vändiga. Den självsäkerhet och den mi-
litära omdömesförmåga, som krävs av
en sådan gruppchef, behövs det längre
tid än nio eller tio månader för att in-
hämta. Det behövs, menar jag, en grund-
lig undervisning och en intensiv trä-
ning för att verkligen komma fram till
den skicklighet som man bör kräva av
en nuvarande gruppchef. Utöver det
att en gruppchef skall, såsom det heter
i vissa militära rekommendationer, ha
bättre vapenutbildning än de värnplik-
tiga, skall han ju dessutom ha övning
i befälsföring. Det är enligt min mening
en mycket viktig detalj, om han skall
kunna behålla det förtroende hos sin
grupp som är nödvändigt. Vi veta ju
allesammans, att i en strid bär grupp-
chefen ansvaret för de övriga grupp-
medlemmarnas säkerhet till liv och lem.
Gruppmedlemmarna ha ju samma lyd-
nadsplikt gentemot sin gruppchef som
emot annat, högre befäl, och grupp-
chefen har i sin tur rätt att kommen-
dera sin grupps medlemmar till alla

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

de uppgifter han finner nödvändiga. Med hänsyn härtill anser jag, att man tar på sig ett mycket stort ansvar, om man tar risken av att skicka ut värnpliktiga under befäl av en bristfälligt utbildad gruppchef. Jag vill också gärna instämma i vad herr Hjalmarson sade, att den materiel vi offra mycket pengar på och den ovärderliga människoinsatsen komma inte till sin rätt, om man inte ser till att befälet fått en så god utbildning som möjligt. För egen del skulle jag vilja säga, att jag hellre skulle gå i fält med icke fullt modern utrustning men med ett ypperligt befäl än göra det under bristfälligt utbildat befäl med ypperlig utrustning. I det avseendet utgöra gruppcheferna inte något undantag. När jag nu kommer att rösta för utskottets hemställan i denna punkt gör jag det inte minst av ansvars-känsla mot de värnpliktiga, som komma att ställas under dessa gruppchefers befäl. Jag menar, att det innebär ett stort ansvar att inte se till, att de värnpliktiga komma att ställas under befäl av folk, som kan sin uppgift till alla delar.

Liksom herr Johansson i Mysinge måste jag säga, att herr Lindholm litet väl mycket bagatelliserade skördeuppehållets betydelse. Jag skall inte upprepa de argument herr Johansson i Mysinge i det avseendet anförde, utan ber endast att helt kort få instämma i dem. De argument åter, som herr Lindholm framförde, voro ganska missvisande. Jag beklagar emellertid, att inte utskottet ansett sig kunna acceptera de skäl, som de allra flesta remissinstanserna anført för ett längre uppehåll för skördearbete än 14 dagar. Jag utgår nämligen ifrån att, när ett skördeuppehåll skall igångsättas vid ett regemente, samtliga värnpliktiga på förbandet på en enda gång få skördeledigt. Jag tror emellertid inte, att det område, varifrån ett sådant förband rekryteras, har en för alla gemensam skördetid. Det

kan enligt min mening komma att inträffa, att vissa värnpliktiga inte få full sysselsättning i skördearbetet och att deras skördepermission därför inte kommer att fullt utnyttjas. Enligt min mening torde det i många fall bli på det sättet, att det viktigaste av allt skördearbete, nämligen inbärgandet av skörden, kommer att inträffa, när skördepermissionen är slut. När vi nu dock gå in för att besluta en viss skördepermission, borde det väl också vara välbetänkt att se till, att den får verklig effekt för vårt lands försörjning.

De invändningar, som av de militära cheferna och även remissinstansen LO anförts emot en skördepermission, anser jag väga ganska lätt emot de stora värden, som stå på spel under den relativt korta tid, då jordbrukarna skola bärga sin skörd. Vi äro ju allesammans medvetna om att det råder en ganska markerad brist på arbetskraft i jordbruket, särskilt under skördetiden. Och vi ha allesammans — i vart fall de, som tidigare suttit här i riksdagen — medverkat till åtgärder, som syftat till att jordbruket skall kunna frambringa sina produkter med minsta möjliga arbetsinsats. Med hänsyn härtill menar jag, att det är angeläget att vi se till, att frukten av allt jordbrukets arbete, nämligen inbärgandet av skörden, såvitt möjligt är underlättas genom att erforderlig arbetskraft ställes till förfogande.

Jag ber även att få instämma i den förhoppning, som herr Johansson i Mysinge uttalade angående möjligheterna att individuellt öka denna skördepermission, nämligen att bestämmelserna i detta avseende skola få en så tolerant tolkning som möjligt av dem det vederbör.

Herr talman! Jag ber att i fråga om gruppchefsutbildningen få yrka bifall till utskottets förslag och hemställer beträffande skördeuppehåll och bifall till den av herrar Grånebo och Carlsson i Bakeröd avgivna reservationen.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Herr **EDENMAN**: Herr talman! Endast ett par minuter. Om läget vore sådant, när vi nu skola ta ställning till denna fråga, att vi hade att välja mellan en förlängning av det nuvarande niomånadersprovisoriet och en på verkliga utredningar och prov baserad elva månaderslinje, skulle jag för min personliga del tvekat ganska länge, innan jag stannat för niomånadersprovisoriet. Men i dag är läget i stället det, att vi ha att välja mellan nuvarande niomånadersprovisoriet och ett annat provisorium på elva månader, vilket i debatten påvisats vara behäftat med betänkliga brister. Jag behöver inte för kammarens ledamöter upprepa den rad av anmärkningar, som riktats mot elva månadersprovisoriets organisatoriska utformning. Det räcker med att ännu en gång erinra om att dessa unga pojkar, som efter sina nio månader skola få — för att använda deras eget språk — två månaders påbackning för att trimmas ytterligare som gruppchefer, komma, märk väl, herr Hjalmarson, inte att ha en enda trupp att arbeta med.

Jag går förbi de ekonomiska synpunkter, som här anförts, men vill ett ögonblick stanna vid de militära instansernas ställning i denna fråga. Det är riktigt som herr Hjalmarson säger, att om man går igenom remissvaren, man inte kan finna så förfärligt många, som ge stöd åt det nuvarande niomånadersprovisoriet. Men det är att observera, att vad som åstadkommits inom ramen för gällande utbildningsprogram har man förklarat sig ganska nöjd med, och det är ju dock det, som är det väsentliga. Det har sagts från olika håll, att både förra årets värnpliktskontingent och gruppchefskontingent fyllt alla rimliga anspråk, om hänsyn tages till det begränsade programmet. Jag kan för min del inte finna annat än att det beror på hur man driver utbildningen. Jag har mina minnen från ett kulsprutekompani, där vi utbildades

att hantera såväl kulsprutor som granatkastare, pistoler och karbiner, men det har man frångått för länge sedan, ja, man är nu till och med på väg att även inom gevärgruppen driva fram ytterligare specialisering. Jag menar alltså, att med hänsyn tagen till det program man haft framför sig är resultatet tillfredsställande. Det gäller ju dock här att få fram truppförare i krig. Såsom redan sagts är det inte någon orimlighet att räkna med att i en svensk värnpliktskontingent de vaknaste, de militärt sett mest lämpliga och — för att använda ett slitet uttryck — de som ha ledartalang skola kunna fylla uppgiften som gruppchef, att vara bas för ett gäng på 10 à 11 stycken och att i händelse av mobilisering och krig inte bara leda utan också vara föregångsman för denna grupp. Det finns dock åtskilliga här i kammaren som borde kunna erinra sig erfarenheterna från beredskapstiden. Jag föreställer mig, att det finns många här som legat som gruppchef både på fältförband och landstormsförband; det var inte några orimliga krav man ställde på oss i det läget.

Till sist, herr talman, vill jag bara erinra om att det finns ytterligare en utredning, som sysslar med dessa spörsmål, nämligen den s. k. befälsutredningen, vilken jag har äran tillhöra. Jag skall inte gå in på något av dess resultat, som hittills äro ytterst preliminära. Denna utredning har bland annat till uppgift att undersöka, om inte den nuvarande volontärinstitutionen med stamanställda skulle kunna ersättas med värnpliktigt underbefäl. Jag tar ingen som helst ståndpunkt till det resultat man kommit fram till, men de preliminära utredningar, som den militära expertisen presenterat oss, gå ut på, att man under 14½ månader, under 10 + 4½ månader, skall kunna, som det heter, utbilda värnpliktiga gruppchefsinstruktörer under förutsättning att de få arbeta under ledning

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

av ett väl kvalificerat plutonsbefäl. Där har man sålunda sträckt kravet ända till instruktörstjänst och ansett, att man under vissa förutsättningar skulle kunna klara även den uppgiften på 14½ månader. Jag kan, herr talman, inte förstå annat än att, då målet här är väsentligt lägre, nio månaders utbildningstid skulle kunna räcka.

Då jag nu yrkar bifall till reservationen, kan jag ändå i princip fullt instämma med herr Hjalmarson, att det är ansvarslost, ja, man kan till och med använda starkare ord, att skicka dåligt utbildat folk under dåligt befäl i fält. På den punkten äro vi fullt ense.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Då jag förra gången begärde ordet var det inte min mening att komma in som replikant, och jag fick därför inte tillfälle att säga en sak till försvarsministern, som berör själva huvudpunkten i hans inlägg. Det var enligt mitt tycke en mycket dimmig och lös konstruktion, som försvarsministern presenterade till frågans lösning. Försvarsministern sade, att man skulle kunna tänka sig att gruppcheferna skulle få tio månaders utbildning genom att man till de nio månaderna lade den månad, som nu är anslagen till efterutbildning. Denna konstruktion bygger på två fullkomligt obevisade påståenden. Det första är, att tiomånadersramen är tillräcklig för ifrågavarande utbildning, och det andra är, att denna kategori av värnpliktiga inte skulle vara i behov av någon efterutbildning. Utan att på något sätt prestera ens skymten av bevisning drar herr statsrådet ett streck över de utredningar, som äro verkställda beträffande de minimibehov, som man måste räkna med i fråga om utbildningstid för gruppcheferna, och kalkylerar med att man kan klara sig med tio månader.

När herr Edenman nyss åberopade befälsutredningen, vill jag också nämna, att värnpliktskommittén nyligen haft ett sammanträde tillsammans med ordföranden och representanter för befälsutredningen, därvid kommittéernas beräkningar rörande för gruppchefsutbildning erforderlig tid i grund jämfördes. Därvid konstaterades enligt uppgift att befälsutredningen vid sina beräkningar i fråga om utbildningen i allt väsentligt kommit till samma resultat som värnpliktskommittén.

Syftet med efterutbildningen är ju som bekant, att de värnpliktiga skola omskolas för krigsplacering i lokalförsvaret. Inte annat än jag kan förstå måste även gruppcheferna undergå en sådan skolning, om de skola bli skickade att klara sig i sin nya krigsplacering. Under alla förhållanden blir resultatet av den nya giv till alla de andra statsrådet lämnat riksdagen, att man måste vidta ytterligare undersökningar. Men under tiden försämras kvaliteten av våra personella resurser på en mycket viktig punkt. Jag kan inte hjälpa det, herr talman, men det förefaller mig som om tolv månader på något sätt blivit ett heligt tal. Inom denna ram skall man till varje pris pressa in all den utbildning, som kan komma i fråga. Detta förefaller mig vara ett orealistiskt betraktelsesätt, som försvårar den riktiga lösningen av den mycket viktiga frågan om gruppchefernas utbildning.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Kammaren biföll till en början, på därå av herr talmannen given proposition, utskottets hemställan i punkten A.

I fråga om punkten B gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till punkten B i den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med över-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

vägande ja besvarad. Herr Lindholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan i punkten B i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit punkten B i den reservation, som avgivits av herr Norman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Hjalmarson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 76 ja och 115 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit punkten B i den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen.

På särskilda av herr talmannen givna propositioner bifölls härefter vad utskottet hemställt i punkterna C och D.

Beträffande punkten E gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i fråga om denna punkt av herrar Gränebo och Carlsson i Bakeröd avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Mysinge begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan i punkten E i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som i fråga om denna punkt avgivits av herrar Gränebo och Carlsson i Bakeröd.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Mysinge begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 128 ja och 54 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Slutligen blev, på därå given proposition, utskottets hemställan i punkten F av kammaren bifallen.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att på föredragningslistan för sammanträdet om fredag skola bland två gånger bordlagda ärenden främst uppföras statsutskottets utlåtanden och memorial nr 176—179, jordbruksutskottets utlåtande nr 53 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 44 och 47 i nu angivnen ordning, dock med iakttagande av att första lagutskottets utlåtanden nr 44 och 45 samt andra lagutskottets memo-

rial nr 33 uppföras näst efter första lagutskottets memorial nr 43.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till Europarådet;

bankoutskottets utlåtande nr 46, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om förhöjt representationsbidrag till direktören vid riksbankens pappersbruk; samt

första lagutskottets memorial:

nr 46, med föranledande av kamrarnas beslut beträffande utskottets utlåtande nr 35 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 47, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 36 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden för avlönande av präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 8.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 338, till Konungen med förslag till ändrad lydelse av § 10 instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.46 em.

In fidem

Gunnar Britth.